

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ ÇOCUKLARIN YAŞADIKLARI SORUNLARIN
OKULLAŞMA SÜREÇLERİNE ETKİSİ VE OKUL SOSYAL HİZMETİ
BAĞLAMINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

ŞEYMA KARAKAYA

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYE. FATİH KUCUR**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

İSTANBUL-2020

TEZ ONAYI

Bu çalışma 13.08.2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Dr.Öğr.Üyesi Fatih KUCUR
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Doç. Dr. Taner ARTAN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi Sayra LOTFİ
İstanbul Medipol Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Yüksekokulu

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Şeyma KARAKAYA

İTHAF

Yerinden edilmiş ve eğitim haklarından mahrum bırakılmış tüm çocuklara...

TEŞEKKÜR

Öncelikle beni sevgi ve fedakarlıkla büyüten, her koşulda destekleyen, eğitimimi önceliği haline getiren ve bugünlere gelebilmemin mimarları olan sevgili annem Hatice KARAKAYA ve babam Hüseyin KARAKAYA'ya,

İlkokuldan bugüne hem akademik gelişimime hem de hayat bilgime katkı sunan idealist öğretmenlerime,

Üniversite deneyimimi nitelikli kılan başta Prof. Dr. Doğan Niyazi ÖZÜÇELİK ve Doç. Dr. Taner ARTAN olmak üzere; İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal Hizmet Bölümü'nde ders veren tüm öğretim üyelerine,

Tezimin tüm aşamalarında bana rehberlik eden kıymetli tez danışmanım Dr. Öğr. Üye. Fatih KUCUR'a,

Üniversitedeki iş yaşantımda desteklerini esirgemeyen ve bir hoca olmaktan daha fazlasını yapan sevgili hocam Dr. Öğr. Üye. Sayra LOTFİ'ye,

Stajyeri ve daha sonra meslektaş olmaktan gurur duyduğum değerli Sosyal Hizmet Uzmanı Yusuf KİSER'e,

Çalışmam boyunca fikirleri, önerileri ve destekleri ile tezime değer katan çok değerli sosyal hizmet uzmanlarına,

Üniversite sıralarında akademi macerasıyla tanışmama aracı olan ve belki de meslek seçimimde rol oynayan pek değerli hocam Arş. Gör. Tuğba CANBULUT'a,

Bin kitaptan öğrenemeyeceğimi öğrettiği ve akademide yoluma ışık tuttuğu için çok sevdiğim hocam Dr. Öğr. Üye. Ferzan DURUL'a,

Desteğini benden esirgemeyen ve motivasyon sağlamam noktasında yardımcı olan değerli arkadaşım Arş. Gör. Aydın Olcay ÖZKAN'a,

Her defasında motivasyon sağlamama yardımcı olan ve iyi hisleriyle yanımda olduklarını hissettiren değerli arkadaşlarıma,

Bu zorlu süreçte benimle birlikte kaygılanan, benimle birlikte sevinen, tezimin her aşamasına üçüncü bir göz olarak bakan ve her aşamasında emeği olan sevgili Gökhan ALTIOK'a içten teşekkürlerimi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	İİ
BEYAN.....	İİİ
İTHAF.....	İV
TEŞEKKÜR.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	Xİ
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ	Xİİ
ÖZET	Xİİİ
ABSTRACT.....	XİV
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Kavramsal Boyutu ile Göç	3
2.1.1. Göç Kuramları.....	5
2.1.1.1. İtme-Çekme Kuramı.....	6
2.1.1.2. Neoklasik Ekonomi Kuramı.....	7
2.1.1.3. Göçün Yeni Ekonomisi Kuramı.....	7
2.1.1.4. Dünya Sistemleri Kuramı.....	7
2.1.1.5. İkili İşgücü Piyasası Kuramı	8
2.1.1.6. Ağ Kuramı.....	8
2.1.1.7. Göç Sistemleri Kuramı.....	8
2.1.1.8. Kurumsal Kuram	8
2.1.1.9. Ulusaşırı Kuram	9
2.1.2. Katkıları ve Sorunları ile Göç	9
2.1.2.1. Göç Alan Toplumlar Açısından Göçün Katkıları ve Sorunları.....	9
2.1.2.2. Göçmenler Açısından Göçün Katkıları ve Sorunları	10
2.1.3. Göçün Dezavantajlı Grupları	11
2.2. Türkiye’de Suriyeli Çocuk Olmak: Yaşadıkları Sorunlar	15
2.2.1. Suriyeli Çocukların Yoksulluğu.....	15
2.2.2. Suriyeli Çocuk İşçiler.....	16
2.2.3. Suriyeli Çocukların Dil ve Uyum Problemleri	17

2.2.4. Suriyeli Çocuklara Yönelik İhmal ve İstismar.....	18
3. OKUL SOSYAL HİZMETİ	19
3.1. Okul Sosyal Hizmetinin Tarihsel Gelişimi	19
3.2. Okul Sosyal Hizmetinin Teorik Zemini.....	20
3.3. Okul Sosyal Hizmet Uzmanının Görev ve Sorumlulukları	22
3.4. Okul Sosyal Hizmetinin Çalışma Alanları.....	23
3.4.1. Aile Temelli Sorunlar.....	23
3.4.2. Okul Temelli Sorunlar	23
3.4.3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlar	24
3.4.4. Davranış Problemleri	24
3.4.5. Özel Gereksinimli Öğrenciler	25
3.5. Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Okullaşma Süreçleri	25
3.5.1. Suriyeli Çocukların Eğitiminin Yasal Dayanakları	26
3.5.2. Suriyeli Çocukların Okullaşmaları Önündeki Engeller	28
3.5.2.1. Ekonomik Sorunlar	29
3.5.2.2. Dil Bariyeri.....	29
3.5.2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	29
3.5.2.4. Ulaşım Problemi.....	30
3.5.2.5. Ayrımcılık	30
4. GEREÇ VE YÖNTEM.....	32
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	32
4.2. Araştırmanın Yöntemi	32
4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	33
4.4. Araştırmanın Gereçleri.....	35
4.4.1. Görüşme Formu	35
4.4.2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu.....	35
4.5. Araştırmanın Veri Toplama Süreci	35
4.6. Araştırmanın Veri Analizi.....	37
4.7. Araştırmanın Etiği.....	38
4.8. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	38
4.9. Araştırmanın Sınırlılıkları	39
5. BULGULAR.....	40
5.1. Türkiye’nin Göç Politikaları Hakkındaki Düşünceler	41

5.1.1. Politikaların Uygulama Ayağına İlişkin Sorunlar ve Öneriler.....	43
5.1.2. “Misafirlik” ve “Geçicilik” Üzerine Paylaşımlar.....	44
5.1.3. Politikaların Düzen ve Kalıcılıktan Yoksunluğuna Yönelik Tespitler	45
5.1.4. “Geç Kalmışlık” Üzerine Paylaşımlar	46
5.1.5. Politikaların Hak Temelli Perspektifine Vurgu Yapan Paylaşımlar	47
5.1.6. Yasal Statüye İlişkin Tespitler	48
5.2. Suriyeli Çocuklara Yönelik Yapılan Çalışmalar.....	48
5.2.1. Çocuk Koruma Çalışmaları.....	49
5.2.2. Okullaştırma Çalışmaları	50
5.2.3. Psiko-Sosyal Destek Hizmetleri.....	51
5.2.4. Çocuk Haklarına Erişimi Sağlama Çalışmaları	52
5.3. Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar Hakkındaki Paylaşımlar	53
5.3.1. Hangi Çocuk: Göçmen, Yoksul, İşçi?.....	54
5.3.2. Çocuk İhmal ve İstismarı	55
5.3.3. Çocukların Şiddete Tanıklık Etmesi	56
5.3.4. Ebeveyn Kaybı ve Rol Karmaşası	57
5.3.5. Dil ve Uyum Problemleri.....	58
5.4. Suriyeli Çocukların Okullaşma Durumu Hakkındaki Düşünceler.....	59
5.4.1. Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranları.....	61
5.4.2. Suriyeli Çocukların Okullaşmaları Önündeki Engeller	62
5.4.2.1. Çocukların Çalıştırılması	63
5.4.2.2. Dil Bariyeri.....	65
5.4.2.3. Çocukların Evlendirilmesi	66
5.4.2.4. Okuldaki Şiddet ve Ayrımcılık	67
5.4.2.5. Yasal Düzenlemeler	68
5.4.2.6. Bölgeler Arası Eğitime Verilen Önem Farkı	69
5.4.3. Suriyeli Çocukların Okullaşmalarını Sağlayacak Öneriler	70
5.5. Suriyeli Çocukların Okullaşma Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi.....	73
5.5.1. Okul Sosyal Hizmetinin Suriyeli Çocukların Okullaşmalarına Potansiyel Etkileri	75
5.5.2. Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çözüm Önerileri.....	78
5.5.2.1. Okul Sosyal Hizmetinin Yapılandırılmasına İlişkin Öneriler	78

5.5.2.2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Öneriler	79
5.5.2.3. Suriyeli Çocuklara Yönelik Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları Hakkında Öneriler	80
6. TARTIŞMA	84
6.1. Türkiye'nin Göç Politikaları	84
6.2. Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar	86
6.3. Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunların Okullaşmalarına Etkisi	88
6.4. Suriyeli Çocukların Okullaşmaları İçin Okul Sosyal Hizmeti	90
6.4.1. Okul Sosyal Hizmetinin Yapılandırılmasına İlişkin Öneriler	91
6.4.2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Öneriler	91
6.4.3. Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları Önerileri	92
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	94
7.1. Sonuç	94
7.2. Öneriler	96
KAYNAKLAR	98
FORMLAR	107
ETİK KURUL KARARI (EK-3)	111
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI (EK-4)	113
ÖZGEÇMİŞ (EK-5)	114
FOTOĞRAFLAR (EK-6)	116

TABLÖLAR LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1: Göçmen Çocukların Karşılaştıkları Riskler.....	14
Tablo 2: Yıllara Göre Suriyeli Çocukların Okullaşma Durumu.....	19
Tablo 3: Katılımcılara İlişkin Bilgiler.....	40

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 1: Göç Sınıflandırması.....	4
--	---

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

IOM: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)

LGBTİ: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender, İnterseks

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NASW: National Association of Social Workers

PIE: Person in Enviroment (Çevresi İçindeki Birey)

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TUBİM: Türkiye Uyuşturucu Bağımlılarını İzleme Merkezi

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

KARAKAYA, Ş. (2020). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunların Okullaşma Süreçlerine Etkisi ve Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çözüm Önerileri. İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki sorunlara görünürlük kazandırmak ve Suriyeli çocukların okullaşabilmesi için okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerileri sunmaktır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji (olgubilim) deseni ile tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında İstanbul ilindeki sivil toplum kuruluşlarında çalışan 16 sosyal hizmet uzmanı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, NVIVO 12 nitel veri analizi programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Veri analizi sonucunda 5 ana tema ve 29 alt tema oluşturulmuştur. Araştırma bulgularına göre, katılımcılar Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunları; erken yaşta evlendirilme, çalıştırılma, dil bariyeri ve ayrımcılık olarak açıklamaktadır. Katılımcılar bu sorunların Suriyeli çocukların okullaşmasına engel teşkil ettiğini düşünmektedir. Katılımcılar bu sorunların çözülmesi için; çocuk koruma çalışmaları, psiko-sosyal destek hizmetleri, çocuk haklarına erişim ve okullaştırma çalışmaları yapmaktadır. Araştırma sonucunda; Suriyeli çocukların okullaşmasını ve okula devamlarını sağlamak için okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Suriyeli çocukların okullaşmaları ve okula devam sağlamaları için önerilen okul sosyal hizmeti müdahaleleri; okula devam takibi, Suriyeli öğrencilerin okul iklimine adapte edilmesi, Suriyeli ailelerin evlerine sosyal inceleme yapılması, Suriyeli ailelerin güçlendirilmesi, Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında sosyal uyumun geliştirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Uluslararası Göç, Geçici Koruma, Okullaşma, Okul Sosyal Hizmeti

ABSTRACT

KARAKAYA, Ş. (2020). The Problems that Syrian Children Experienced Living in Turkey and Impact of those Problems During the Schooling Process and Solution Proposals in the context of School Social Work. Istanbul University- Cerrahpaşa, Postgraduate Education Institute, Department of Social Work. Master's Thesis. Istanbul.

The purpose of this research is to give a visibility to problems about schooling of Syrian children and to put forward a proposal in order to find solutions to schooling process of Syrian children in the context of school social work. The research has been done using method of phenomenology which is one of the research designs. Within the scope of the research, in-depth interviews were made with 16 social workers who works in non-governmental organizations in Istanbul. The information that were achieved with the help of the interviews has been analyzed through NVIVO 12 qualitative data analysis program. As a result of data analysis, 5 main themes and 29 sub-themes has been created. According to the research, participants have explained the problems of Syrian children as an early marriage, child labor, language barrier and discrimination. Participants thinks that, those kinds of problems creates obstacles to the schooling of Syrian children. In order to resolve those problems, participants have been working on child protection studies, psycho-social support services, access to child rights and educational activities. As a result of the research, it has been observed that school social work are needed to be provided, so Syrian children will be able to continue their education. School social work interventions recommended for Syrian children in order to: enroll and provide school attendance, provide school follow-up, adapt Syrian students to school climate, making social studies on Syrian families' homes, strengthening Syrian families, improving social cohesion between Turkish and Syrian students.

Key Words: Social Work, International Immigration, Temporary Protection, Schooling, School Social Work

1. GİRİŞ VE AMAÇ

2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç savaşın ardından Suriyeliler pek çok ülkeye sığınma talebinde bulunmuştur. Bu ülkelerden biri olan Türkiye, izlediği “açık kapı” politikası ile 3.5 milyon Suriyeliye geçici koruma statüsü tanımıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2020 yılı istatistiki verilerine göre; Türkiye’de bulunan Suriyelilerin 1.6 milyonunun 18 yaşın altında olan bireylerden yani çocuklardan oluştuğu bilinmektedir.

Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların çeşitli risk ve problemlerle karşı karşıya oldukları bilinen bir gerçekliktir. Türkiye’deki Suriyeli çocuklar; yoksulluk, çalıştırılma, evlendirilme, ayrımcılık, ihmal ve istismar gibi sorun alanları ile karşı karşıya kalabilmektedir. Suriyeli çocukların karşılaştıkları bu sorunlar, onları gelişim haklarından mahrum bırakmaktadır. Suriyeli çocuklar, karşılaştıkları sorunlar nedeniyle okullaşamamakta, okula kayıtları yapılsa dahi; okula devam problemi, okulda şiddete maruz kalma, akademik başarı gösterememe ve okul terki gibi sorunlar yaşayabilmektedir.

Bu husustan hareketle tasarlanan araştırmanın problemi: Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli çocukların karşılaştıkları çeşitli sorunlar nedeniyle eğitim haklarından yoksun kalması ve okullaşamamasıdır. Bu probleme çözüm bulma arayışıyla yürütülen bu araştırmanın amacı ise; Türkiye’deki Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlara ve bu sorunların okullaşma süreçlerine etkisine görünürlük kazandırmakla birlikte, Suriyeli çocukların okullaşma sürecinde karşılaştıkları zorluklara okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerileri sunabilmektedir.

Araştırma aşağıdaki şu sorulara yanıt aramaktadır:

1. Suriyeli çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanları Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlar hakkında neler düşünmektedir?
2. Sosyal hizmet uzmanları Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların okullaşmalarına nasıl etki ettiğini düşünmektedir?
3. Suriyeli çocukların okullaşmalarına yönelik olarak sahada çalışan sosyal hizmet uzmanlarının okul sosyal hizmeti bağlamında görüş ve önerileri nelerdir?

Bu çalışmanın sosyal hizmet literatürüne, göçmen çocuklarının eğitiminin okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi noktasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların eğitimleri önünde engel teşkil etmesine görünürlük kazandıracak bu çalışmanın, kurumları ve kişileri Suriyeli çocukların eğitim alanında yaşadıkları sorunlara dair yeni çözüm arayışlarına yöneltmesi beklenmektedir.

Çalışmanın genel bilgiler kısmında; göç kavramı, göç kuramları, göçün katkıları ve sorunları, göçün dezavantajlı grupları ve Türkiye’deki Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlar gibi başlıklara değinildikten sonra okul sosyal hizmeti başlığında; okul sosyal hizmeti tarihçesi, teorik zemini, okul sosyal hizmet uzmanlarının rolleri ve okul sosyal hizmetinin çalışma alanları açıklanmıştır. Okul sosyal hizmetinin ilk uygulamalarında olduğu gibi okul sosyal hizmet uzmanlarının çalıştığı gruplardan biri de göçmen çocuklardır. Bu noktada Türkiye’deki Suriyeli çocukların okullaşma durumları, okullaşmalarının yasal dayanakları ve okullaşmaları önündeki engellere değinilerek genel bilgiler bölümü sonlandırılmıştır.

Araştırmanın tasarımının açıklandığı yöntem kısmında ise; araştırmanın amacı, önemi, evren ve örnekleme, veri toplama gereçleri, veri toplama süreci, verilerin analizi, araştırmanın etiği, geçerlik ve güvenilirliği ve son olarak araştırmanın sınırlılıkları tanımlanmıştır. Araştırma kapsamında toplanan veriler analiz edilerek 5 ana tema ve 29 alt tema oluşturulmuştur. Bu temalar doğrultusunda tezin bulgular kısmı başlıklandırılmış ve katılımcıların söylemleri yorumlanmıştır.

Çalışmanın tartışma kısmında ise katılımcıların söylemleri, mevcut literatür çerçevesinde tartışılmıştır. Son olarak sonuç bölümünde katılımcı ve araştırmacı tarafından, Suriyeli çocukların okullaşmalarını sağlamak adına okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerileri sunulmuştur.

2. GENEL BİLGİLER

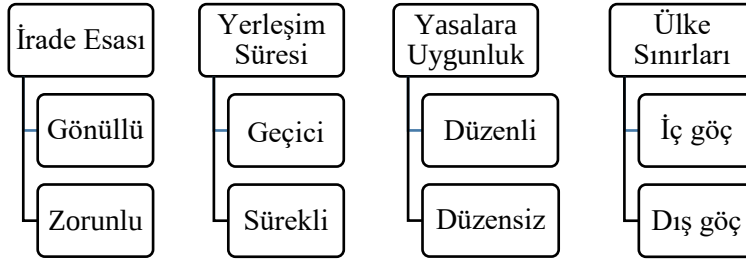
2.1. Kavramsal Boyutu ile Göç

Göç, bir kavram olarak en genel tanımı itibariyle mekânsal yer değişimini ifade etmektedir. Göç hem hareketin başladığı köken mekânı hem de hareketin sonlandığı hedef mekânı etkileyen çok boyutlu bir toplumsal faaliyet olarak tanımlanmaktadır (Sirkeci & Göktuna Yaylacı, 2019, s.17). Bir başka tanıma göre göç, birçok tarafı; bireyleri, toplumları ve devletleri etkileyen çok katmanlı toplumsal bir olgu olarak ifade edilmektedir (Erbaş & Alioğlu Türker, 2019, s.887). Göç tanımlarında sözü edilen çok boyutlu ve çok taraflı yapı, birçok farklı sosyal bilimin göç olgusunu incelemesine sebebiyet vermektedir. Disiplinlerarası zengin bir çalışma sahası yaratan göç olgusu, öte yandan kavramlarını her disiplinin kendi terminolojisiyle açıklamasından dolayı kavram karmaşasının yaşandığı bir araştırma alanı olarak bilinmektedir (Erbaş & Alioğlu Türker, 2019, s.888).

Göç literatürü incelendiğinde göç olgusunun çeşitli parametrelere göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Göç, en temelde göçün gerçekleştiği mekânın sınırları açısından iç göç ve dış göç şeklinde birbirinden ayrılmaktadır. Göç; aynı ülkenin siyasi sınırları içerisinde gerçekleşiyorsa iç göç, ülke sınırları dışına çıkılarak gerçekleşiyorsa dış göç olarak tanımlanmaktadır. Göçler göç eden kişinin veya topluluğun iradesinin söz konusu olup olmaması bakımından ise gönüllü göç ve zorunlu göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Göç etme nedenleri açısından ise göçler; mübadele göçü, işçi göçü ve beyin göçü şeklinde sınıflandırılabilir. Mübadele göçlerinde olduğu gibi devlet zoruyla göç ettirilme dışında diğer göç türlerinin göç eden kişinin daha yüksek yaşam standartlarına ulaşma isteği ile gerçekleştiği görülmektedir (Karakaya, 2019, s.30).

Göçü sınıflandırmada kullanılan bir başka unsur olan niceliksel büyüklük açısından göçler; bireysel veya kitlesel göç şeklinde sınıflandırılabilir (Ekici & Tuncel, 2015, s.14). Göçün bir diğer sınıflandırması da yasal veya yasadışı olması bakımından düzenli göç ve düzensiz göç şeklinde yapılmaktadır (Şemşit, 2018, s.281). Aşağıdaki şekilde göçün çeşitli değişkenlere göre sınıflandırması bulunmaktadır (Şeker ve Uçan, 2016, s.201).

Şekil 1: Göç Sınıflandırması

Göç, çeşitli unsurlara göre sınıflandırıldığı gibi aynı zamanda göç eden kişiler de belli özelliklere göre sınıflandırılmaktadır. Göç eden bireyler için kullanılan göçmen kavramı, Uluslararası Göç Örgütü’nün yaptığı tanıma göre kendi isteği ile daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak adına göç eden kişileri ifade etmektedir (Sirkeci & Göktuna Yaylacı, 2019, s.18). Burada altı çizilen “kendi isteği ile” ve “daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak adına” ifadeleri zorunlu bir şekilde yer değiştiren ve kendi ülkesinden başka bir ülkeden koruma talep eden sığınmacıları ve mültecileri göçmenlerden ayırmak için kullanılmaktadır. Söz konusu sığınmacılar, hayatlarının tehlikeye gireceği korkusu ile kendi ülkelerinden kaçmış ve başka bir ülkeye sığınarak uluslararası koruma başvurusu yapmış ancak henüz bu başvurusu sonuçlanmamış kişiler olarak nitelendirilmektedir (Çakran & Eren, 2017, s.6). Mülteciler ise, uluslararası koruma statüsüne sahip kimseler olarak tanımlanmaktadır. Mülteciliğe ilişkin uluslararası alanda en geniş kabul görmüş tanım 1951 Cenevre Sözleşmesi olarak da bilinen Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmede yapılmıştır. Sözleşmede mülteci, “*Irkı, dini, uyrukluğu, belli bir toplumsal gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için uyrukluğunu olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut uyruksuz ise ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı yerleşim ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her kişi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951, s.2). Tanımda bahsi geçen beş unsur: ırk, din, uyruklu, belli bir toplumsal gruba aidiyet ve siyasi düşünceler dışındaki nedenlerden yapılacak her sığınma başvurusu için kapalı bir şablon çizen sözleşmenin günümüz dünyasında çeşitli sebeplerden sığınma talep edenlerin yanıtlarını karşılayamadığı eleştiri konusu haline gelmiştir. Ancak mültecilerin özel ve ayrıcalıklı konumunu korumak adına çerçevenin sınırlı tutulması gerektiğini düşünen bir kesim de bulunmaktadır.

Mültecilik kavramına ilişkin bir diğer tartışma konusu ise 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan ülkelerin sözleşmeyi coğrafi çekincesi ile birlikte kabul etmelerinden kaynaklı olarak sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere mülteci statüsü vermeleri nedeniyle doğmuştur.

Avrupa dışında meydana gelen olaylardan dolayı sığınma talep eden kişilerin başvuruları ise şartlı mültecilik kapsamında değerlendirilmiştir. Şartlı mültecilik, Avrupa'dan gelmediği halde mültecilik tanımında yer alan beş unsurdan (ırk, din, uyrukluk, belli bir toplumsal gruba aidiyet ve siyasi düşünceler) dolayı ülkesinden kaçmış ve geri dönmesi halinde hayatları tehlikeye girecek olan kimselere sunulan bir uluslararası koruma türü olarak tanımlanmaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, s.21). Şartlı mültecilerin, köken ülkeleri ve sığındıkları ülke dışında üçüncü bir ülkeye gitmeleri şartı ile sığındıkları ülkeye kabulü sağlanmaktadır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre mültecilik ve şartlı mültecilik gibi uluslararası koruma türü olarak tanımlanan ikincil koruma ise mültecilik ve şartlı mültecilik şartlarını taşımayan ancak ülkesine geri döndüğü takdirde ölüm, işkence gibi insanlık dışı muameleye maruz kalarak insan hakları ihlal edilecek olanlara verilen bir statü olarak açıklanmaktadır (YUKK, 2013, s.21).

Bir başka yasal statü olan geçici koruma, ülke sınırlarına kitlesel olarak gelen ve sığınma talep edenlerin korunma ihtiyaçlarına hızlı bir yanıt verebilmek adına oluşturulmuştur (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, s.1). Geçici koruma, uluslararası koruma statüsü sağlamamakla birlikte, sığınma talep edenlere acil bir koruma şemsiyesi açmasından dolayı önemli bir işleve sahiptir.

2.1.1. Göç Kuramları

Göçün karmaşık ve çok taraflı yapısı göçü anlamaya yönelik çalışmaları da nicelik ve nitelik açısından yoğun hale getirmiştir. Göçü açıklamaya yönelik çalışmaların ürünleri olarak bir dizi göç teorileri geliştirilmiştir. Göç kuramlarının sayıca fazlalığı, sınıflandırmaya yönelik çalışmalar üzerine vurgu yapmayı beraberinde getirmiştir. Çok sayıda araştırmacı, tarihsel aralıklarla göç kuramlarını sınıflandırmak için çabalamış, bu sınıflandırma çalışmalarından en yaygın kabul göreni Massey ve arkadaşlarının 2003 yılında yayınladıkları makaledeki göçün başlangıcını ve göçün devamını açıklayan kuramlar sınıflaması olmuştur (Sirkeci & Göktuna Yaylacı, 2019, s.19). Bu sınıflamaya göre göçü başlatan nedenler üzerine geliştirilen teoriler: İtme-Çekme Modeli, Neoklasik

Ekonomi Kuramı, Göçün Yeni Ekonomisi, Dünya Sistemleri Kuramı ve İkili İşgücü Piyasası Kuramı olarak sıralanmaktadır (Massey, Arango, Hugo, Pellegrino, & Taylor, 2014, ss.3-15). İnsan hareketliliğinin devamlılığını açıklamaya çalışan yaklaşımlar ise: Ağ Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, Kurumsal Kuram, Ulusşırı Kuram ve Birikimsel Nedensellik Kuramı olarak sıralanmaktadır (Massey ve diğerleri, 2014, ss.19-25). Bu kuramlar sırasıyla aydınlatılmaya çalışılacaktır.

2.1.1.1. İtme-Çekme Kuramı

Göçü başlatan nedenler üzerine geliştirilen teorilerden ilki Lee tarafından geliştirilen İtme-Çekme Modeli olarak bilinmektedir. Bu model, ilk kez göç hakkında değişmeyen kurallar bulma çalışmasına girişen Ravenstein'in öne sürdüğü yedi kanuna dayanmaktadır (Sirkeci & Göktuna Yaylacı, 2019, s.20). Ravenstein'in 1885 yılında öne sürdüğü yedi kanun şunlar olarak sıralanmaktadır: (Çağlayan, 2006, ss.69-70).

1. Göç ve mesafe
2. Göç ve basamakları
3. Yayılma ve emme süreci
4. Göç zincirleri
5. Doğrudan göç
6. Kır ve kent yerleşimcileri farkı
7. Kadın ve erkek farkı

Lee, 1966 yılında Ravenstein'in göç kanunlarını gözden geçirerek yeni bir teorik düzen getirmeyi amaçlamıştır. Lee, göçü ortaya çıkaran faktörleri itme ve çekme başlıkları altında sınıflandırmıştır (İnce, 2019, s.2586). Ona göre göç etme kararının verilmesinde ve göç sürecinde etkili rol oynayan unsurlar şu şekilde sınıflandırılmaktadır: (Lee, 1966, s.50).

1. Kaynak ülke ile ilgili unsurlar
2. Hedef ülke ile ilgili unsurlar
3. Müdahale eden engeller
4. Kişisel unsurlar

Lee, bu unsurlar bağlamında göçün iki mekânın olumlu ve olumsuz özellikleri ile kişiye bağlı ve kişinin dışında gelişen unsurlardan etkilenecek şekillendiğini varsaymaktadır (Sirkeci & Yaylacı, 2019, s.21).

2.1.1.2. Neoklasik Ekonomi Kuramı

Neoklasik ekonomi kuramının göç olgusunu makro ve mikro olmak üzere iki boyutta ele aldığı görülmektedir (Ela Özcan, 2008, s.195). Bu kuramın makro boyutuna göre göç, coğrafi bölgelerdeki emek arzı ve talebi farklılıklarından kaynaklanmaktadır (Massey ve diğerleri, 2014, s.13). Neoklasik ekonomi kuramının makro boyutuna göre, iş gücü arzı fazla olan bölgelerde ücretler düşük miktarlarda iken iş gücü talebi fazla olan bölgelerde nispeten daha yüksek ücretler verildiğinden kişiler iş gücü ücretinin düşük olduğu bölgeden fazla olduğu bölgeye doğru göç etmektedir (İnce, 2019, s.2589).

Neoklasik ekonomi kuramının mikro boyutu ise bireysel özelliklerin göç kararını vermedeki etkisine vurgu yapmaktadır. Kuramın bu boyutuna göre, bireyler emeklerinin ücret getirilerini en yukarı seviyeye taşıyabilecekleri ve yolculuk masraflarını da en alt seviyeye indirebilecekleri yerlere göç etmektedir (Sirkeci & Göktuna Yaylacı, 2019, s.22).

2.1.1.3. Göçün Yeni Ekonomisi Kuramı

Göçün yeni ekonomisi kuramı, bireylerin karar vermelerini etkileyen itme ve çekme faktörlerinin temel rolünü kabul etmekle birlikte, aynı zamanda göçü kolaylaştıran ve engelleyen farklı değişkenlere de vurgu yapmaktadır (O'Reilly, 2015, s.3). Bu yaklaşımın en özgül görüşü, göç kararının salt izole bireylere ait olmayıp aile veya hane halkı gibi sosyal grupların ortak görüşü ile alındığı biçiminde ifade edilmektedir (Massey ve diğerleri, 1993, s.436). Bu kurama göre aile üyelerinden bir ya da birden fazla kişinin göç sürecine dahil olması mevcut ortak geliri arttırmakta ve bir tür sosyal güvence meydana getirmektedir (Güllüpınar, 2012, s.62).

2.1.1.4. Dünya Sistemleri Kuramı

Merkez-çevre ilişkileri kuramı olarak da bilinen Dünya Sistemleri Kuramı, Wallerstein, Frank ve Amin gibi pek çok kişi tarafından geliştirilmiştir (Çağlayan, 2006, s.78). Marksist düşünceyle geliştirilen Dünya Sistemleri Kuramı, işgücü göçünün kapitalist sistemin devamlılığının gereği olarak meydana geldiğini savunmaktadır (Ela Özcan, 2008, s.200). Bu kurama göre göç, gelişmiş ülkelere göçmen işçi gönderen ülkelerin işgücü kaynağının gelişmiş ülkeler tarafından kullanılmasını sağlamak ve geliştirmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik yapılarını olumsuz bir yönde etkilemektedir (Güllüpınar, 2012, s.67).

2.1.1.5. İkili İşgücü Piyasası Kuramı

Michael J. Piore, 1979 yılında iş gücü piyasasının ayrışmasını konu alan İkili İşgücü Piyasası Kuramını ortaya koymuştur (Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016, s.23). İkili İşgücü Piyasası Kuramı, uluslararası göçün bireysel kararlardan ziyade sanayi toplumlarının işgücü gereksinimlerinden dolayı ortaya çıktığını öne sürmektedir (Sirkeci & Göktuna Yaylacı, 2019, s.24). Bu kurama göre iş gücü talebi, gelişmiş ülkelerin dört temel yapısal özelliğinden kaynaklanmaktadır: yapısal enflasyon, motivasyon problemleri, ekonomik düalizm ve emek arzının demografisi (Massey ve diğerleri, 2014, ss.20-22). İkili işgücü piyasası kuramı, tıpkı Dünya Sistemleri Kuramı gibi göçü yapısal değişikliklerle ilişkilendirirken bunun yanı sıra göçün dinamiklerini yalnızca devletlerin iş gücü talepleri ile açıklamaktadır (Kurekova, 2011, s.9).

2.1.1.6. Ağ Kuramı

İlişkiler Ağı Kuramı olarak da adlandırılan Ağ Kuramı, göç ile birlikte göçmenlerin kaynak ülkeleri, hedef ülkeleri, yerel halk, eski ve yeni göçmenler arasında oluşan ağlara atıfta bulunmaktadır (İnce, 2019, s.2601). Söz konusu bu ağlar, göçmenlere göç faaliyetinin maliyetini ve risklerini azaltacak yeni kanallar sağlamaktadır (Güllüpınar, 2012, s.72). Oluşan göç kanalları ile göçmenler, daha sık ve daha rahat bir biçimde göç edebilmektedirler.

2.1.1.7. Göç Sistemleri Kuramı

Göç Sistemleri Kuramına göre iki veya daha fazla sayıda ülke karşılıklı olarak göçmen değişimi yaparak bir göç sistemi ve ilişkiler ağı oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006, s.82). Mabogunje tarafından 1970 yılında temelleri atılan kuram, göç nedeniyle hem kaynak hem de hedef mekanların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan değişim gösterdiği, göç süreciyle birlikte özgün bir ilişki sahasının meydana geldiğini anlatmaktadır (Ela Özcan, 2008, s.201). Bir diğer bakış açısına göre, bu kuram göçün hem alıcı hem de gönderici ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal koşullarına bağlı olarak geliştiğini varsaymaktadır (Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016, s.24).

2.1.1.8. Kurumsal Kuram

Kurumsal Kuram, göçün istenmediği ve engellendiği ülkelerde göç süreçlerinin kurumsal olarak addedilebilecek müdahalelerle sürdürülmesine atıfta bulunmaktadır

(Sirkeci & Göktuna Yaylacı, 2019, s.28). Çeşitli organizasyonlar, göçün devamlılığı için göçmenlere bir dizi hizmet sunmaktadır. Bu hizmetlerden bazıları; göçmen kaçakçılığı, varış yerlerine nakliye, işveren ve göçmenler arasında iş sözleşmeleri düzenleme, sahte belgeler düzenleme, vatandaşlar ve göçmenler arasında anlaşmalı evlilik düzenleme, barınma yeri sağlama ve diğer hizmetler olarak sıralanmaktadır. Gönüllü organizasyonlar ise göçmenlere danışmanlık, barınma, resmî belge ve sosyal hizmetler konularında destek sağlayarak göç süreçlerinde yardımcı olmaktadır (Massey ve diğerleri, 2014, s.30).

2.1.1.9. Ulusaşırı Kuram

Küreselleşme olgusuyla birlikte gelişen Ulusaşırı Kuram, göçü analiz ederken ulusal aktörlerden ziyade ulus ötesi aktörler arasındaki ilişkileri odağı haline getirmektedir (Öder, 2008, s.21). Ulusaşırıcilık (Transnasyonalizm), göçün ulusaşırı ağların bir ürünü olarak meydana geldiğini savunmaktadır. Bu kurama göre göç yolları, küreselleşmenin yeni dinamiği olan ulus aşırı ağlar ile birlikte haritalanmaktadır (Williams & Graham, 2014, s.4).

2.1.2. Katkıları ve Sorunları ile Göç

Göç alan ve göç veren toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarında çok boyutlu değişimler meydana gelmiştir. Göç, toplumların yapılarını hem pozitif hem de negatif yönde etkileyebilmektedir. Göçmenler için de yerel halk için de yeni fırsat ve sorun alanları yaratan göçün sıklıkla negatif yönleri üzerinde durulmakta, pozitif yönleri arka planda bırakılmaktadır. Bu başlıkta göçmenler ve göç alan toplumlar açısından göçün hem katkı hem de sorun alanlarına değinilecektir.

2.1.2.1. Göç Alan Toplumlar Açısından Göçün Katkıları ve Sorunları

Göç alan toplumlar açısından göçün olumlu ve olumsuz yanları bulunmaktadır. Öncelikle olumlu yanlarından bahsedilecek olursa; göçmenler gittikleri ülkede yeni bir iş gücü arzı oluşturduğundan özellikle iş gücü arzı yetersiz olan ülkeler için ülke ekonomisine oldukça önemli katkılar sağlamaktadır (Bayraklı, 2007, s.42). Türkiye, iş gücü arzı yetersiz olan bir ülke olmasa da tarım ve hayvancılık gibi artık yeterli düzeyde iş gücü bulunamayan çalışma alanlarında göçmenler önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Ayrıca göç alan toplumların ekonomik yapıları göçle birlikte hareket kazandığı ve iş gücü arzı arttığı için yeni iş kollarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da yeni çalışma alanları yaratarak ülkedeki mevcut iş gücü talebini arttırmaktadır. “Türkiye’deki Suriyeliler:

Toplumsal Kabul ve Uyum” adlı saha çalışmasının bulgularına göre, Türk halkının %70,7’sinin Suriyelilerin, devlet ekonomisini kötü etkilendiğini düşündüğü ve %61,2’sinin ise Suriyelilerden önce Türk yoksullara yardım yapılması gerektiğini düşündüğü tespit edilmiştir (Erdoğan, 2018, s.128). Ancak yapılan araştırmalar, Suriyelilerin Türkiye ekonomisini kötü yönde değil iyi yönde etkilediğini vurgulamaktadır. Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu şehirlerde ürün fiyatlarının nispeten daha düşük oranda artış gösterdiği tespit edilmiştir (Aldemir, 2018, s.30).

Göç alan toplumlarda göçle birlikte gözlemlenebilen sorun alanları ise; sosyo-kültürel yapının aşınması, kültürel alt grupların çeteleşmesi, kitlesel göçler olması durumunda kontrol mekanizmalarının zayıflaması, güvenlik problemleri ve diğer sosyal sorunlar şeklinde sıralanabilmektedir. Ayrıca göç alan ülke, artan nüfusundan dolayı yol, konut, hastane, okul vb. gibi yeni kamu yatırımları yapmak durumunda kalarak ekonomik kaynaklarını tüketmektedir (Bayraklı, 2007, s.43).

2.1.2.2. Göçmenler Açısından Göçün Katkıları ve Sorunları

Göçmenler açısından da göçün hem katkı hem de sorun alanları bulunmaktadır. Göçmenlerin göç ile birlikte elde ettikleri kazanımlar, yeni fırsat ve olanaklarla buluşmak, ilişki ağları oluşturmak, yeni insanlarla ve kültürlerle tanışmak ve göç süreci hakkında deneyim elde etmek şeklinde sıralanabilmektedir. Göçün devamlılığını açıklayan kuramlar, göçmenlerin elde ettikleri deneyim ve oluşturdıkları göç ağları sayesinde daha fazla göç ettiklerini vurgulamaktadır. Göçmenler için gittikleri ülkede yeni iş fırsatları doğabilmektedir. Ancak bir taraftan da göçmenlerin ucuz iş gücü olarak görülmesinden bir emek sömürsü alanı doğmaktadır (Ekici & Tuncel, 2015, s.11).

Göç eden kişiler için göçün getirdiği başka sorun alanları da bulunmaktadır. Bu sorunlardan birkaçı; taşınmaz malların kaynak ülkede bırakılması, göç edebilmek için maddi kaynakların tüketilmesi, varış ülkesinde iş bulamamak, dil problemi yaşamak, kültürel yapıya adapte olma güçlüğü, barınacak yer bulma problemi, çocukların ve gençlerin eğitimi problemi, travmatik yaşantılar ve göç yolculuğunda yaşanan sorunlar şeklinde sıralanabilmektedir. Göçmenler için bu zorlu süreçlerin tamamı psikolojik sağlıklarına olumsuz etkiler olarak geri dönmektedir. Göçmenlerin psikolojilerinde görülen olumsuz etkiler: korku, kaygı, uyum sağlamada güçlük, ait hissedememek, yabancılık duygusu, boşluk hissi, kişilik-kimlik sorunları, aşağılanmışlık hissi, kuşkuçuluk, suçluluk hissi, güvensizlik hissi, ötekileşme, şizofreni, stres ve depresyon

olarak sıralanmaktadır (Aydın, 2017, ss.308-310). Göçmenlerin yaşadığı en büyük sorun ise gelecek kaygısı ve belirsizlik hali olarak yorumlanmaktadır.

Öte yandan göçmenler arasındaki kimi gruplar diğerlerine göre daha fazla dezavantajlı olabilmektedir. Bu gruplardan bazıları; kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler ve LGBTİ'ler olarak sıralanabilmektedir. Aşağıdaki başlıkta bu gruplar özelinde göç deneyimleri anlatılacaktır.

2.1.3. Göçün Dezavantajlı Grupları

Toplum içerisinde dezavantajlı olarak değerlendirilen grupların göç deneyimlerinde de dezavantajlı grup olarak değerlendirilmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Bundan sebep göçün kimi öznelere diğerlerine göre daha hassas veya kırılgan olarak nitelendirilebilmektedir.

Göçte kimi grupların hassasiyeti ve özel ihtiyaçlara sahip oluşu o grupların göç deneyimlerini özel olarak ele almayı gerektirmiştir. Bu gruplardan başlıcaları çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler ve LGBTİ bireyler olarak sıralanabilmektedir. Bu grupların göç deneyimlerinin literatürde özel olarak ele alınması, göçün kadınlaşması veya yaşlanması gibi özel ifadeler kullanılarak anlatılmaktadır. Öte yandan literatürde daha çok kadınların ve çocukların göç de deneyimlerine yönelik çalışmalara ağırlık verilmekte; yaşlıların, engellilerin ve LGBTİ bireylerin göçüne yönelik çalışmalar ise azınlıkta kalmaktadır. “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” adlı kitapta bahsi geçen dezavantajlı göçmen gruplarla yapılacak sosyal hizmet uygulamaları anlatılmaktadır. Aynı adlı kitabın Gülbaşak Yerli tarafından yazılan “Sığınmacı ve Göçmen Yaşlılarla Sosyal Hizmet” adlı bölümünde yaşlı göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ve onlarla yapılacak sosyal hizmet müdahaleleri anlatılmaktadır. Yaşlı sığınmacı ve göçmenlerin sorunları şu şekilde sıralanmaktadır: (Yerli, 2019, s.157).

- Göçten önce yakınların kaybı
- Şiddete maruz kalma veya tanıklık etme
- Göç esnasında zorlu yaşantılar
- Göç sonrasında barınma ve beslenme sorunları
- Dil problemi
- Kamp hayatının zorlayıcılığı
- Yalnızlık

- Belirsizlik
- Geçmişe özlem
- Kültürel farklılıklara adapte olamama

Yaşlı sığınmacı ve göçmenlerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının öncelikli amaçları; yaşlının barınma, beslenme, sağlık gibi temel gereksinimlerini karşılayacak çalışmalar yürütmektir (Yerli, 2019, s.160). Yaşlı göçmenlerle çalışan sosyal hizmet uzmanları mutlaka yaşlının mevcut sosyal destek sistemlerini (çocuk, torun, akraba, arkadaş, komşu vb.) sürece dahil etmelidir. Yaşlı göçmen, psiko-sosyal açıdan desteklenerek kendi kendisine yetebilmesi sağlanmalıdır.

Sığınmacı ve göçmenler arasındaki bir başka kırılgan göçmen grubu ise LGBTİ bireylerdir. LGBTİ'lerin başka ülkelere göç etmesindeki temel nedenin genellikle kendi ülkelerinde cinsel kimliklerinin kabul görmemesi, bundan dolayı şiddet, ayrımcılık gibi olumsuz davranışlara maruz kalmaları olduğu bilinmektedir (Çağlar, 2019, s.172). Bundan sebep; LGBTİ'ler kendi kimliklerini özgürce yaşayabilecekleri güvenli yaşam alanlarına göç etmek istemektedirler. Eğer LGBTİ bireylerin göç ettikleri toplum da LGBTİ'lere yönelik olumsuz tutumlara sahipse dezavantajlı konumlarını göç ettikleri yerde de sürdürmektedirler. LGBTİ'lere yönelik olumsuz tutumlar sergileyen yerlere göç eden ya da etmek zorunda kalan LGBTİ'liler, sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalma, iş bulamama, kiralık ev tutamama, yoksulluk ve güvensizlik gibi sorunlarla baş etmeye çalışmaktadırlar.

Hassas sığınmacı ve göçmen gruplarından bir diğeri ise göçmen kadınlar olarak bilinmektedir. Sığınmacı ve göçmen kadınlar hem kadın hem de yabancı olmanın getirdiği çifte bir dezavantaja sahip oldukları için “ötekinin ötekisi” olarak adlandırılabilir (Coşkun, 2019, s.127). Hiç şüphesiz kadınların yaşadığı bu çifte dezavantajlılık toplumsal cinsiyet temeli ile inşa edilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan ve kadınların göç deneyimlerinin ayrıca ele alınmasını gerektiren ve üç temel sorun alanı bulunmaktadır: (Şeker & Uçan, 2016, ss.206-207).

- Göç yazınında henüz göç eden kadınların sorunlarına yönelik yeterli ilginin olmayışı
- Kadınların işgücü piyasasında sömürülmesi
- İnsan ticareti

Kadınlar, göç öncesi, göç esnası ve sonrasında pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Önceleri kadınlar, bir eş ya da aileye mensubiyetleri doğrultusunda göç ederlerken artık daha fazla bireysel olarak göç etseler dahi bununla birlikte hala, cinsiyete özgü ayrımcı, engelleyici veya kısıtlayıcı sosyal normlar nedeniyle ülkelerinden ayrılmakta zorluklarla karşılaşmaktadır (Anthony, Bazza & Olu, 2020, s.4). Göç öncesinde, sırasında ve sonrasında kadınların karşılaştıkları sorunlar şu şekilde sıralanmaktadır (Mollard, 2010, ss.7-9).

- Kaçakçılar, polisler ve diğer göçmenler tarafından fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma,
- Hijyen imkanlarına erişememe,
- Üreme sağlığı hizmetlerine ulaşamama,
- HIV/AIDS ve cinsellik yoluyla bulaşan hastalıklara yakalanma,
- Aile planlaması hizmetlerinin eksikliği nedeniyle korunmasız cinsel ilişkiye girme ve istenmeyen gebelikler yaşama,
- Dil bariyeri nedeniyle, sağlık, eğitim vb. hizmetlere kısıtlı erişim,
- Düşük ücretli, iş kazası riskinin yüksek olduğu, sigortasız ve emek sömürsüne açık işlerde çalışma zorunluluğu,
- Eş ya da aileye ekonomik ve sosyal açıdan bağımlı olmak nedeniyle aile içi şiddeti kabullenme,
- Sınır dışı edilme korkusuyla ihtiyaç duyulan hizmetlere erişimden kaçınma

Bahsi geçen gruplar arasında en kırılgan grubun ise çocuklar olduğu düşünülmektedir. Korunma ihtiyacı olan varlıklar olarak değerlendirilen çocuklar, gelişimsel özellikleri sebebiyle göç sürecinin zorlu deneyimleri karşısında güçlük çekmektedirler. Çocukların göç sürecinde yaşadığı sorunlar arasında; sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim sağlayamamak, hızlı yaşanan değişimlere adapte olmada güçlük çekmek, dil bariyeri ve çeşitli risklere açık hale gelmek sıralanabilmektedir.

Göçmen çocuklar, göç öncesi, yolculuk esnası ve varış noktalarında pek çok farklı riske karşı korunmasız konuma gelmektedir. Aşağıda Çizelge 1’de bu riskler sıralanmaktadır (Atasü Topçuoğlu, 2013, ss.58-59).

Tablo 1: Göçmen Çocukların Karşılaştıkları Riskler

Göç öncesinde karşılaşılan riskler	Şiddet, silahlı çatışma, yoğun toplumsal baskı
	Yoğun ekonomik sıkıntılar
	Yaşam hakkının tehlikeye girmesi
	Temel ihtiyaçlara erişim
Yolculuk esnasında karşılaşılan riskler	Kötü beslenme
	İnsan ticaretine maruz kalma
	Çocuk işçiliği ve en kötü koşullarda çocuk işçiliğine maruz kalma
	Kötü beslenme
	Hijyenik olmayan halk sağlığına aykırı koşullarda barınma
	Eğitimin sekteye uğraması
	İhtiyaç anında tıbbi yardım alamama
	Ebeveyn kaybı, yalnız kalma
Geçiş ve varış noktalarında karşılaşılan riskler	Cinsel taciz, istismar, şiddet
	Kötü beslenme
	Hijyenik olmayan halk sağlığına aykırı koşullarda barınma
	Eğitimin sekteye uğraması
	İhtiyaç anında tıbbi yardım alamama
	Geçiş bölgesinde psikolojik sorunlar
	Dil bilmeme
	Sosyal ve kültürel uyumsuzluk
	Sorunları çözmek için gerekli mercilere ulaşamama (bilgi eksikliği ve dil sorunundan dolayı)
	Yasal statüdeki belirsizlikler ve sosyal yardımlardan faydalanamama
	Dil ve yasal statü sorunları gibi nedenlerle kendi görüş ve düşüncelerini açıklayamama
	Çocuk işçiliği
	Yoksulluk ve kötü beslenme
	Post-travmatik stres bozuklukları
	İnsan ticaretine maruz kalma

Göçmen çocuklar arasında en dezavantajlı grup olarak nitelendirilen çocuklar ise refakatsiz mülteci çocuklar olarak bilinmektedir. Refakatsiz mülteci çocuklar, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda “Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve âdet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk” şeklinde tanımlanmaktadır (YUKK, 2013, s.2). Refakatsiz mülteci çocuklar, tüm göçmen çocukların yaşadıkları sorunlara ek olarak bir de bakım veren ve koruma sağlayan kişinin/kişilerin olmayışından dolayı tüm risklere açık hale gelmektedirler.

2.2. Türkiye’de Suriyeli Çocuk Olmak: Yaşadıkları Sorunlar

Suriye’deki iç savaşın 2011 yılında patlak vermesi ile birlikte Suriyeliler kendi ülkelerinden ayrılarak sığınma arayışına girmişler ve birçok farklı ülkeye düzenli veya düzensiz göç gerçekleştirmişlerdir. Suriye’de yaşanan krize yönelik olarak “Açık Kapı Politikası”nı izleyen Türkiye, kayıt altındaki 3.5 milyon Suriyeliye geçici koruma sağlayarak dünya çapında en fazla sayıda Suriyeliyi barındıran ülke konumuna gelmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 2020).

Türkiye’de barınan Suriyelilerin 1.6 milyonu on sekiz yaşın altındaki bireylerden oluşmaktadır (GİGM İstatistikleri, 2020). Çocuklar, gelişimsel özellikleri itibarıyla sığınmacılar arasındaki en dezavantajlı gruplardan biri olarak tanımlanmaktadır. Savaşa tanıklık etmek, çocukların fizyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarda var olan iyilik hallerini zedelemektedir. Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocuklarla ilgili literatür incelendiğinde Türkiye’deki Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların dört başlık altına toplanabileceği görülmüştür. Bu başlıklar: çocuk yoksulluğu, çocuk işçiliği, dil ve uyum problemleri ile çocuk ihmal ve istismarıdır.

2.2.1. Suriyeli Çocukların Yoksulluğu

Toplum içerisindeki dezavantajlı olarak adlandırılan grupların yoksulluğu deneyimleme şekilleri, toplumun geriye kalan kesimlerinin deneyimlerinden farklı olduğu için bu grupların yoksulluğunu anlatan yeni kavramlar üretme ve bu gruplara yönelik özel çalışmalar yapma gerekliliği doğmuştur. Bu gereklilikten hareketle UNICEF, yayımladığı “Dünya Çocuklarının Durumu 2005” raporunda “çocuk yoksulluğu” kavramını sosyal hizmetlerin yoksunluğundan kaynaklanan bir sosyal politika sorunu olarak ele almaktadır (Gün, 2017, s.59). Aynı raporda çocuk yoksulluğu şu şekilde açıklanmaktadır: “Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar; yaşama, büyüme ve

gelişmeleri açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun biçimde yaşamakta, böylece haklarından yararlanamamakta, potansiyellerini tam olarak geliştirememekte ve topluma tam ve eşit bireyler olarak katılamamaktadırlar.” (UNICEF, 2005).

Yoksulluk çok boyutlu bir kavram olduğundan çocuk yoksulluğunu belirleyebilmek için de çeşitli unsurlar öne çıkmaktadır. UNICEF’in belirlediği çocuk yoksulluğu göstergeleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır: (Avşar Kurnaz, 2007, s.50).

- Bebek ve çocuklarda ölüm oranları,
- Beş yaşın altındaki çocuklarda düşük ağırlık,
- Beş yaşın altındaki çocuklarda kısa boy,
- Temiz içme suyuna ulaşan nüfus oranı,
- Tam aşıli çocuk oranı,
- Okullaşan çocuk oranı

Yoksulluğun pek çok nedeni olmakla birlikte, göç; sıklıkla yoksulluğa yol açmaktadır. Türkiye’de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların da büyük bir çoğunluğunun yoksulluk içerisinde oldukları bilinmektedir. Suriyeli çocukların yoksulluğu, onları eğitime ulaşma, yeterli beslenme, iklimine uygun giyinme ve oyun oynama gibi gelişim ihtiyaçlarından mahrum bırakmaktadır.

Yoksulluk içerisinde büyüyen Suriyeli çocuklar, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede belirtilen temel haklardan bir tanesi olan gelişim hakkına ulaşmada güçlük çekmektedir. Gelişimleri sekteye uğrayan çocuklar yetişkinlik yaşantılarında da yoksul olma riskini taşımaktadır. Yoksulluk döngüsünün kırılması adına çocuk yoksulluğu ile mücadele edilmesi gerekmektedir.

2.2.2. Suriyeli Çocuk İşçiler

Yoksul hanelerde yetişen çocuklar potansiyel iş gücü ve gelir kaynağı olarak görülebilmektedir. Hane içine giren gelir, ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadar çok değilse çocuklar da iş hayatına girebilmektedir. Özellikle göçmen ailelerin çocukları; çıraklık, kâğıt toplayıcılığı ve getir-götür işlerinde çalışarak, çocuk işçi sınıfının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Türkiye’de bulunan Suriyeli ailelerin büyük bir çoğunluğunun içinde bulundukları ekonomik yoksulluktan dolayı çocuklarının çalışmasına göz yummakta

oldukları hatta çocuklarını çalışmaya teşvik ettikleri bilinmektedir (Lordoglu & Aslan, 2018, s.722). Yapılan bir alan araştırması, Suriyeli çocukların kayıtsız bir biçimde, tekstil, sanayi, tarım, inşaat, hayvancılık ve tezgahçılık gibi çalışma alanlarında yoğun bir biçimde çalıştırıldıklarını göstermiştir (Kireçdağ, 2017, s.31).

Çocukların çalıştırılması onların pek çok sorunla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Çocuklar çalıştıklarında; yetersiz beslenme, iş kazaları, suça sürüklenme gibi çeşitli risklere açık konuma gelmektedir (Çakırer Özservet & Sirkeci, 2016, s.1). Çalışan çocuklar arasında en riskli grubu ise sokakta çalışan çocuklar oluşturmaktadır. Günlük ücret alma, çalışma saati esnekliği ve kayıt dışı çalışma, çocukların kendilerine sokakta yer bulmasına zemin hazırlamaktadır. Çocukların çalıştırılmaları, alan yazınında sıklıkla emek sömürüsü olarak nitelendirilmektedir. Çocuk işçiliği, emek sömürüsü olmakla birlikte aslında bir çocuk istismarı türü olarak değerlendirilmelidir. Çünkü çalışan çocuklar, eğitim başta olmak üzere pek çok haktan mahrum bırakılarak istismara uğratılmaktadır.

2.2.3. Suriyeli Çocukların Dil ve Uyum Problemleri

Suriye her ne kadar Türkiye'nin yakın coğrafyasına konumlanmış ve geçmişte uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin bir parçası olmuşsa da Türkiye ve Suriye arasındaki kültürel benzerliklere rağmen mevcut olan kültürel farklılıklar, Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sürecini ve beraberinde uyum problemlerini meydana getirmiştir. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin sosyal uyum sağlamaları önündeki en büyük engel dil bariyeri olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişim ve ilişki kurma açısından aynı dili konuşmanın önemliliği ve gerekliliği bilinen bir gerçekliktir.

Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sosyal uyum geliştirmeleri önündeki bir diğer engel ise hem siyasa yapıcılar hem vatandaşlar tarafından “misafir” olarak nitelendirilmeleri ve Suriyelilere verilen hizmetlerin Türk kültürünün misafirperverliği olarak yorumlanmasıdır. Bu söylemler Suriyelilerin aidiyet duygularını zedelemiş, Türk toplumunun ise Suriyelileri benimseme sürecini yavaşlatmıştır. “Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” adlı saha çalışmasında Suriyeliler, toplumsal kabul manasında kendilerini iyi hissettiklerini ancak “misafirlik” kavramının kendilerini rahatsız ettiğini ifade etmektedirler (Erdoğan, 2018, s.109).

Kendilerini Türkiye'ye ait hissedemeyen Suriyeli yetişkinlerin çocukları da aidiyet duygusu geliştirmekte güçlük çekmektedir. Dil öğrenme becerisi bakımından

çocuklar yetişkinlere göre daha avantajlı olsalar dahi gerek Suriyelilerin ülkede geçici olarak barınacağı düşüncesinden hareketle kalıcı çözüm üreten sosyal politikaların eksikliği gerek Suriyeli çocukların bilişlerinin travmatik yaşantılardan olumsuz yönde etkilenişi çocuklar için de dil öğrenme güçlüğüne doğurmuştur.

2.2.4. Suriyeli Çocuklara Yönelik İhmal ve İstismar

Türkiye'deki Suriyeli ailelerin sosyal ve ekonomik açıdan yetersiz olanaklara sahip oluşu, çocuklarının ihmal ve istismara açık hale gelmesine sebep olmaktadır. Ekonomik geçim sıkıntısı başta olmak üzere çeşitli sorunlarla baş etmek durumunda olan Suriyeli ebeveynler, çocuklarını koruma işlevlerini arka plana atabilmekte ve bu şekilde onları ihmal edebilmektedirler. Suriyeli çocukların istismarı konusu ise çeşitli şekillerde tezahür etmektedir. Suriyeli çocuklar; çalıştırılma, dilendirilme, erken yaşta evlendirilme, adölesan gebelikler ve cinsel ticari sömürülme gibi pek çok şekilde istismara uğratılmaktadır. Özellikle erken yaşta evlendirilme, Suriyeli kız çocukları açısından büyük bir istismar başlığı haline gelmektedir. Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyeli aileler; ekonomik açıdan hafifleyeceklerini, kız çocuklarının daha yüksek yaşam standartlarına ulaşacağını ve namuslarını potansiyel tehlikelerden kurtaracaklarını düşünerek kız çocuklarını erken yaşta evlendirmektedir (Şenol & Dinç, 2016, s.13). Saha gözlemlerine göre orta yaşlı Türk erkeklerinin ikinci veya üçüncü eş olarak Suriyeli kız çocukları ile imam nikahı kapsamında evlendikleri görülmüştür (Erdoğan, 2018, s.204). Erken yaşta evlendirilme, Suriyeli kız çocuklarının gelişim başta olmak üzere, eğitim, sağlık gibi temel haklardan mahrum kalmalarına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda Suriyeli kız çocuklarının okullaştırılması ve kız çocuğu bulunan Suriyeli ailelere sosyo-ekonomik destek yapılması, erken yaşta evlendirilmelerine ve cinsel ticari sömürü aracı olmalarına engel olabilecektir.

3. OKUL SOSYAL HİZMETİ

Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet disiplininin özel bir uygulama ve uzmanlaşma alanıdır. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin eğitim faaliyetlerine verimli bir şekilde devam etmelerini sağlayan ve okul ortamlarında yürütülen sosyal hizmet uygulamaları bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Özkan, 2017).

“Çocuğun üstün yararı” ilkesini temel alarak çocuğun eğitim hakkını en verimli şekilde alabilmesini amaç edinen okul sosyal hizmeti, çocuğun eğitime ulaşması önündeki engelleri incelemekte ve bunları ortadan kaldıracak çözüm önerileri geliştirmektedir. Odağı “çevresi içindeki birey” olan bir mesleğin özel bir uygulama alanı olduğu için çocuğu aile, okul ve toplum sistemlerinin içerisinde ele alarak çocuğun yaşadığı sorunların nedenlerini sadece çocukta değil çocuğun çevresinde de aramayı savunmaktadır. Okul sosyal hizmetinin temel hedefi okul, aile ve toplum iş birliğini sağlayarak çocuğun eğitime ulaşmasını engelleyen veya onu eğitimde başarısızlığa sürükleyen sorunları ortadan kaldırmaktır.

Okullarda her düzeyde sosyal ve ekonomik statüdeki çocuğun eğitim almasının en temel dayanağı, ülkelerin zorunlu eğitim uygulamalarıdır. Türkiye’de 1924 Anayasasının 87.maddesi ile zorunlu eğitime geçilmiş, 1997-1998 eğitim öğretim döneminde zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmış, 2012-2013 eğitim öğretim yılında ise zorunlu eğitim lise eğitimini de kapsayacak şekilde 12 yıl olmuştur (Özkan, 2017). Zorunlu eğitimin süresinin uzaması ile eğitim kapsayıcılığı artarak devam etmiştir. Ancak toplumun her kesimindeki çocuklar her zaman eğitime eşit olarak katılamamaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması konusunda okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulmaktadır.

3.1. Okul Sosyal Hizmetinin Tarihsel Gelişimi

Okul sosyal hizmetinin tarihi 1900’lü yılların başında Amerika Birleşik Devletleri’ndeki uygulamalara dayanmaktadır. İlk kez 1906-1907 yıllarında New York, Boston ve Hartford’da bulunan devlet okullarında okul sosyal hizmeti uygulamaları başlamıştır (Özbeşler & Duyan, 2009, s.21). İlk uygulamaların bu yıllarda başlamasının nedeni ABD’ de zorunlu eğitim uygulamasına 1900’lü yıllarda başlanması ile eğitim sistemindeki yoksul, devamsızlık yapan ve düşük akademik başarıya sahip öğrenci profillerinde meydana gelen sayısal artış olarak açıklanabilmektedir (Nadir, 2014, s.53). Okul sosyal hizmetinin Amerika Birleşik Devletleri’nde başlamasının nedeni ise ABD’nin nüfusunun büyük oranda göçmenlerden oluşmasına ve göçmen çocukların

yaşadıkları dil ve uyum problemlerine bağlanabilmektedir. Okul sosyal hizmetinin ilk kez uygulandığı yıllarda okul sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin evlerine ziyarette bulunduklarından ev ziyaretçileri veya okul danışmanları olarak anılmaktalardı (Dağ, 2017, s.33). 1900'lerden 1920'li yıllara kadar okul sosyal hizmeti; okula devamsızlığı ve disiplin suçlarını önleme, sosyal yardımlar ile yoksul öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarını güçlendirme ve çeşitli sosyal hizmet programları uygulamayı amaç edinmiştir. 1920 yılından itibaren okul sosyal hizmetinde profesyonelleşme süreci başlamış ve bu alandaki uygulamacılara ev ziyaretçisi veya ziyaretçi öğretmen demek yerine sosyal hizmet uzmanı denilmeye başlanmıştır (Karakaya, 2012, s.11). 1978 yılına gelindiğinde Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW) tarafından okul sosyal hizmetinin mesleki standartları belirlenmiş, 1992 ve 2002 ve 2012 yıllarında güncellenmiştir. 2012 yılında yayımlanan Okul Sosyal Hizmeti Standartlarındaki 11 standart ise şunlardır: (NASW, 2012).

Standart 1: Etik ilke ve değerler

Standart 2: Nitelikler

Standart 3: Değerlendirme

Standart 4: Müdahale

Standart 5: Karar verme ve uygulamanın değerlendirilmesi

Standart 6: Kayıt tutma

Standart 7: İş yükü yönetimi

Standart 8: Profesyonel gelişme

Standart 9: Kültürel yetkinlik

Standart 10: İnterdisipliner liderlik ve iş birliği

Standart 11: Savunma

3.2. Okul Sosyal Hizmetinin Teorik Zemini

Okul sosyal hizmeti uygulaması, birçok farklı sosyal hizmet kuram ve yaklaşımlarının oluşturduğu bir zemine oturtulmaktadır. Bu kuram ve yaklaşımlardan bazıları, sistem kuramı, ekolojik perspektif, güçlendirme yaklaşımı, çözüm odaklı yaklaşım, krize müdahale modeli, bilişsel davranışçı kuram ve gelişimsel kuramlar olarak bilinmektedir.

Okul sosyal hizmeti uygulamasında sıklıkla başvuru alan sistem kuramı; bireyi çevresi içinde inceleyerek onun çevresi ile ilişkilerini incelemenin gerekliliğini

vurgulamaktadır. Sosyal hizmetin temel odağı olan “çevresi içindeki birey (PIE)” kavramı da bu kuramdan gelmektedir. Sistem kuramından hareketle okul sosyal hizmeti; bir sistem olarak kabul edilen okulun başka sistemler olan: çocuk, ebeveyn ve toplumla sürdürdüğü ilişkilerini incelemektedir (Jarolmen, 2014). Öğrenci ve ailesinin yaşadıkları sorunlarla ilgili kaynak bulma konusunda sistem kuramı, okul sosyal hizmet uzmanı için vazgeçilmez bir rol oynamaktadır.

Okul sosyal hizmetinin bir diğer kuramsal çerçevesi olan ekolojik perspektif, sistem kuramının alt boyutu ve onun uygulamaya daha fazla dönük yüzü olarak tanımlanmaktadır (Jarolmen, 2014). Ekolojik perspektifin temelinde sistemin içindeki birey ile sistem arasındaki denge bulunmaktadır. Bu denge bireyin çevresi ile uyum içerisinde hareket etmesine bağlı olduğundan ekolojik perspektifin amacı karşılıklı olarak birey ve sistemi birbirine adapte etmektir. Okul sosyal hizmet uzmanı da ekolojik perspektif gereğince, öğrenciyi devam ettiği okul sistemi ve okulun içerisinde bulunduğu çevre ile birlikte değerlendirmeli ve müdahalelerini bu çevreye uygun olarak gerçekleştirmelidir.

Okul sosyal hizmet uzmanının sıklıkla başvurduğu bir diğer teorik yaklaşım ise güçlendirme perspektifidir. Güçlendirme perspektifi her bireyin kendine özgü bir potansiyeli olduğu ön kabulü ile bu potansiyeli açığa çıkarmanın gerekliliğine dayanmaktadır. Güçlendirme perspektifi doğrultusunda okullarda çocuklarla çalışan profesyonellerin çocuğun mevcut ya da ulaşabileceği kapasitesinin tahmin edilemez olduğu bilinci ile hareket etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte okul sosyal hizmet uzmanı, öğrencilerin yaşadıkları sorunlara onların güçlü yanlarına odaklanarak çözüm geliştirmelidir.

Okul sosyal hizmet uzmanının başvurabileceği bir diğer uygulama çerçevesi ise çözüm odaklı yaklaşımdır. Çözüm odaklı yaklaşım müracaatçı sayısının fazlalığına bağlı olarak kısa zamanda fazla sorun çözmek amacıyla ortaya çıkmıştır (Sheafor ve Horejsi, 2015, s.130). Okullarda çok sayıda öğrenci ile çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının bu anlamda çözüm odaklı yaklaşıma başvurması kaçınılmaz olacaktır.

Okul çocuklarında görülebilecek çocuğun başa çıkma stratejilerini etkisiz hale getiren kriz anlarında okul sosyal hizmet uzmanı krize müdahale yaklaşımına başvurmalıdır. Krize müdahale yaklaşımının temel amacı kişiyi kriz öncesindeki fonksiyonelliğine olabilecek en kısa süre içerisinde geri döndürmektir (Aktaş, 2003,

s.38). Okul sosyal hizmet uzmanı kriz anındaki öğrenciye psikolojik ilk yardım yaparak onunla bağlantı kurmalı ve ilerleyen süreçte sık sık mesleki görüşmeler yapmalıdır.

Çocuklarla çalışan profesyonellerin uygulama rehberi niteliğinde kullandıkları diğer kuramlar ise gelişim kuramlarıdır. Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramı, Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramı ve Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı sıklıkla başvuru gelişim kuramları olarak bilinmektedir. Freud psikoseksüel gelişim kuramında; id, ego ve süperegö bileşenleri temelinde psikoseksüel gelişimi beş evreye: Oral (0-1 yaş), Anal (1-3 yaş), Fallik (3-6 yaş), Gizil (7-11 yaş) ve Genital (12 yaş ve üstü) ayırmaktadır (Mercan, 2014, s.9). Erikson ise gelişimi sekiz evreye: temel güvensizliğe karşı güven (0-1 yaş), utanç ve şüpheye karşı özerklik (1-3 yaş), suçluluğa karşı girişim (3-6 yaş), aşağılık duygusuna karşı başarı (6-12 yaş), rol karmaşasına karşı kişilik (12-18 yaş), yalnızlığa karşı yakınlık (20-40 yaş), duraklamaya karşı üretkenlik (40-65 yaş) ve umutsuzluğa karşı benlik bütünü (65 yaş ve üstü) ayırmaktadır (Mercan, 2014, s.10). Son olarak Piaget, bilişsel gelişimin dört evresi bulunduğunu ve bunların: duyu-hareket dönemi (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-11 yaş) ve soyut işlemler dönemi (11 yaş ve üstü) şeklinde sıralandığını belirtmiştir (Zastrow ve Ashman, 2014, s.186). Çocuklarla çalışacak okul sosyal hizmet uzmanlarının çocukların gelişimsel özelliklerine hâkim olması ve çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerine göre müdahalelerde bulunması gerekmektedir.

Son olarak bilişsel davranışçı kuram, çocuklarla çalışırken sıklıkla başvuru bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilişsel davranışçı kurama göre istenmeyen davranışı değiştirmek için o davranışla ilintili düşüncüyü değiştirmek gerekmektedir. Bilişsel davranışçı müdahalenin çocuklara yönelik altı aşaması şunlardır: değerlendirme, tedaviye bağlı değerlendirme, tedavi planı, okul danışmanlığı, sonlandırma ve izleme (Jarolmen, 2014, s.26). Bu müdahale şekli özellikle çocuklarda görülen davranış problemleri üzerine çalışırken kullanılmaktadır.

3.3. Okul Sosyal Hizmet Uzmanının Görev ve Sorumlulukları

Okul sosyal hizmet uzmanı veya okul sosyal çalışmacısı, sosyal hizmetin özel bir alanı olan okul sosyal hizmeti alanında uzmanlaşmış yetkin kişilerdir. Ekolojik yaklaşım ile okul kurumunun, aile ve toplum kurumları ile iş birliği içerisinde olmasında önemli roller üstlenen okul sosyal hizmet uzmanı, öğrencilerin yüksek yararını amaç edinmektedir (Özkan, 2017).

Okul sosyal hizmet uzmanlarının üzerlerine düşen sorumluluklar okul sosyal hizmeti tarihi içerisinde değişim göstermiştir. Bununla birlikte okul sosyal hizmet uzmanlarının bazı görevleri ilk uygulamalardan itibaren devam etmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanları; psikolojik, sosyolojik veya fizyolojik sorunlarından dolayı eğitime ulaşamama ya da akademik başarının düşmesi noktasında öğrenciyi korumak için tampon görevi üstlenmektedir (Dağ, 2017).

Okul ortamlarında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki görevleri: öğrencinin gereksinimlerini değerlendirme, program planlama ve değerlendirme, bireye ve gruplara yönelik çalışma, hak savunuculuğu, ekip çalışması ve konsültasyon, koordinasyon ve iş birliği, yönetim ve organizasyon şeklinde sıralanmaktadır (Duman, Dölek, Çiftçi, Karakuş ve Aktan, 2014).

3.4. Okul Sosyal Hizmetinin Çalışma Alanları

Okul sosyal hizmet uzmanlarının genellikle çalışma yaptığı alanlar; aile temelli sorunlar, okul temelli sorunlar, toplumsal cinsiyet temelli sorunlar, davranış problemleri ve özel gereksinimli öğrenciler başlıkları altında açıklanabilmektedir.

3.4.1. Aile Temelli Sorunlar

Okul sosyal hizmeti, aile sisteminin bir parçası olan çocuğu bu sistem içerisinde değerlendirmelidir. Kaldı ki çocuğun okul başarısını veya okula devamını etkileyen pek çok sorun aile kaynaklı olabilmektedir. Bu sorunlardan bazıları; çocuk yoksulluğu, çocuk işçiliği, aile içi şiddet, çocuk ihmal ve istismarı, disfonksiyonel (işlevsel olmayan) aile tipleri, eğitim konusunda yeteri kadar bilinçli olmayan aile modeli vb. şeklinde sıralanabilir. Özellikle çocuk yoksulluğu, çok boyutlu bir sosyal sorun olarak başka sorunların da kaynağı olabilmektedir. Yoksulluk çeken bir ailede büyüyen çocuk eğitim başta olmak üzere birçok temel haktan yoksun kalabilmektedir. Çocuk yoksulluğu, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı ya da terki ve çocuk işçiliği gibi çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen pek çok probleme yol açabilmektedir (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2014).

3.4.2. Okul Temelli Sorunlar

Okul, çocuğun hayatında aileden sonra en fazla zaman geçirdiği ortam olarak çocuk için oldukça önemli bir yere sahiptir. Çocuk eğitim öncesi, sırası ve sonrasında okul temelli pek çok sorunla karşılaşabilmektedir. Bunlardan bazıları; akran zorbalığı, sosyal

dışlanma, eğitici ya da idareci şiddetine maruz kalma, dil ve kültüre uyum problemleridir. Bu sorunlar çocuğun akademik başarı gösterme ve okula devam motivasyonunu etkilemektedir. Devamsızlık problemi yaşayan öğrenciye önleyici müdahaleler yapılmadığında ise okul terkine kadar varan bir süreç başlamaktadır (Karataş ve diğerleri, 2014).

3.4.3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlar

Cinsiyet eşitsizliğinin olduğu toplumlarda kız çocuklarının okullaşmasına gerek görülmemekte ve hatta izin verilmeyebilmektedir. Okullaştırılmayan kız çocuklarına ev içi işler ve kardeş veya büyük ebeveynlerin bakım sorumluluğu yüklenebilmektedir.

Kız çocuklarının okula gönderilmemesinin bir diğer nedeni de erken yaşta evlendirilmeleri olarak bilinmektedir. Bir çocuk istismarı türü olan erken yaşta evlilikler çocuğun eğitim başta olmak üzere temel haklarını elinden alan bir tabloyu meydana getirmektedir. Erken yaşta evlilikler gibi diğer tüm çocuk istismarı türlerinin önüne geçilmesinin temel aracı çocukların okullaşması ve okul temelli hizmetlerle bağlantı kurabilmeleridir. Okullarda yürütülen sosyal hizmet uygulamaları çocuğun içerisinde bulunduğu aile ve toplumdaki risk faktörlerini incelemek üzerine yoğunlaşmalıdır (Karataş ve diğerleri, 2014).

3.4.4. Davranış Problemleri

Çocuklarda en sık görülen davranış problemleri; alt ıslatma, tırnak yeme, parmak emme, içe kapanıklık, saldırganlık, yalan söyleme ve çalma olarak gösterilmektedir. Okullarda en sık görülen davranış problemi ise akran zorbalığı olarak bilinmektedir. Akran zorbalığı olarak adlandırılan davranışlar kendi içerisinde fiziksel zorba davranış, duygusal zorba davranış ve sözel zorba davranış olarak ayrılmaktadır. Vurma, çelme takma, saç çekme gibi davranışlar fiziksel zorba davranış; dışlama, yardım etmeme, etkinliklere dahil etmeme gibi davranışlar duygusal zorba davranış; lakap takma, alay etme, hakaret etme, tehdit etme gibi davranışlar sözel zorba davranış olarak tanımlanmaktadır (Çankaya, 2011, s.83). Bunlara ek olarak okul çocuklarında madde bağımlılığı gibi yüksek riskli davranış problemleri de görülmektedir. Türkiye Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi'nin (TUBİM) 2012'de yaptığı madde kullanımı yaygınlığını ölçen çalışmanın verilerine göre: okul çocuklarının %26,7'sinin tütün bazı ürünleri, %19,4'ünün alkollü içecekleri, %1,5'inin ise uyuşturucu maddeleri en az bir kez denediği saptanmıştır (Duman, Dölek, Çiftçi, Karakuş ve Aktan, 2014).

3.4.5. Özel Gereksinimli Öğrenciler

Özel gereksinimli bireyler literatürde sıklıkla engelli bireyler olarak anılsa da bir çocuğun özel gereksinimli olması için mutlaka bir engele sahip olması gerekmemektedir. Bireyler çeşitli sebeplerden dolayı toplumun diğer üyeleri ile eşit fırsatlara erişemeyebilmektedir. Sosyal engellilik olarak da tanımlanabilecek bu durum, bireyin kendisi dışında kalan ve müdahale edemediği koşullardan dolayı dezavantajlı konuma gelmesine sebebiyet vermektedir. Örnek verilecek olursa göçmen çocukların da onları dezavantajlı konuma getiren özel gereksinimleri bulunmaktadır. Bu gereksinimler, dil öğrenme, sosyal uyum geliştirme ve adaptasyon şeklinde çeşitlenebilmektedir. Buradan bakılacak olursa her çocuğun kendine özgü gereksinimleri olduğu ve aslında tüm çocukların özel gereksinimli oldukları görülecektir. Öte yandan yaygın bireysel gelişim farklılığı gösteren çocuklarla özel çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Çocuklarda görülen yaygın bireysel gelişim farklılıkları; dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, özel öğrenme güçlükleri, otizm, asperger sendromu, üstün zekâ/yetenek ve konuşma bozuklukları şeklinde sıralanabilmektedir (Ergin, 2014, ss.264-265). Gelişimsel farklılık gösteren çocukla çalışan sosyal hizmet uzmanı, çocuğun gelişim özellikleri hakkında aileyi, öğretmenleri ve yöneticileri bilgilendirmeli ve bu özelliklere uygun eğitim programlarının geliştirilmesinde rol oynamalıdır.

3.5. Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Okullaşma Süreçleri

2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkelerinden kaçıp Türkiye sınırlarına kitle göçü gerçekleştiren Suriyeliler dokuz yılı aşkın bir süredir Türkiye’de barınmaya devam etmektedirler. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre 30 Nisan 2020 tarihi itibarıyla Türkiye’de 3.580.263 geçici koruma kapsamında Suriyeli yaşamaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin 1.679.425’i 18 yaşın altındaki bireylerden oluşmaktadır (GİGM, 2020).

2011 yılında Suriyeliler Türkiye’ye göç etmeye başladıklarında, Suriye’deki mevcut koşulların kısa bir süre içinde normale döneceği öngörüldüğünden Suriyelilere yönelik kalıcı politikalar oluşturmaktan ziyade geçici hizmetler verilmeye ağırlık verilmiştir. Bu sebepten Suriyeli çocukların eğitimi adına ilk önemli adımlar Millî Eğitim Bakanlığı’nın 2013 yılında çıkardığı genelgeler ile atılmaya başlanmıştır. Suriye’deki çatışma olaylarının başlamasından itibaren okulların büyük oranda kapatılması nedeniyle Suriyeli çocuklar için Türkiye’ye gelmeden önce de eğitimsiz kaldıkları bir zaman zarfı

da bulunmaktadır (Seydi, 2014, s.268). Suriye’de ve Türkiye’de eğitimsiz kalarak geçirdikleri zaman düşünüldüğünde Suriyeli çocukların “kayıp nesil” olma tartışmaları gündeme gelmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri adlı rapora göre 2018 yılı itibariyle okul çağındaki Suriyeli çocuk nüfusu 976.200 olarak bilinmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018). Aynı adlı rapora göre 976.200 okul çağındaki Suriyeli çocuktan 603.929’u Türkiye’de bulunan resmi okullara ve geçici eğitim merkezlerine kayıt olmuştur (MEB, 2018). Bu sayısal veriler doğrultusunda Suriyeli çocukların okullaşma oranı ise %61,8 olarak açıklanmıştır (MEB, 2018). Rapordan elde edilen bilgilerle oluşturulan aşağıdaki tabloya bakıldığında yıllar içerisinde Türkiye’de bulunan resmi okullara ve geçici eğitim merkezlerine kayıt olan Suriyeli çocukların sayısında sürekli bir artış gözlemlenmektedir.

Tablo 2: Yıllara Göre Suriyeli Çocukların Okullaşma Durumu

Eğitim-Öğretim Dönemleri	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Resmî Okula Kayıtlı Suriyeli Öğrenci Sayısı	40.000	62.357	201.505	382.343
Geçici Eğitim Merkezlerine Kayıtlı Suriyeli Öğrenci Sayısı	190.000	248.902	291.039	221.586
Kayıtlı Toplam Öğrenci Sayısı	230.000	311.259	492.544	603.929
Okul Çağındaki Suriyeli Çocuk Nüfusu	756.000	834.842	833.039	976.200
Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranı	30%	37%	59%	61,87%

3.5.1. Suriyeli Çocukların Eğitiminin Yasal Dayanakları

Eğitim, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 28. ve 29. maddelerinde detaylıca belirtildiği üzere çocukların gelişimi ilkesi doğrultusunda temel bir hak olarak nitelendirilmektedir (Unicef, 2004, ss.12-13). Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne taraf ülkelerden birisi olarak sözleşmenin 2. maddesinde geçen “*Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya*

da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.” ifadesine istinaden bünyesinde barındırdığı her çocuğa ayırım gözetmeksizin eğitim hakkını sunma yükümlülüğüne sahiptir (Unicef, 2004, s.5). Bu sebeple Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitim haklarının birincil dayanağı durumuna gelmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi dışındaki diğer yasal dayanaklara bakılacak olursa ulusal çapta düzenlemelerin yer aldığı görülecektir.

Türkiye, yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim-öğretim hizmetlerinden faydalanmaları hususuna açıklık getirmek amacıyla 16 Ağustos 2010 tarihinde Yabancı Uyruklu Öğrenciler konulu bir genelge yayımlayarak yabancı uyruklu öğrencilerin okullara kayıt yaptırabilmeleri için en az altı ay süreli ikamet izinlerinin olmasını şart koşturmuştur (MEB, 2010). 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaşın ardından Suriyelilerin kitle halinde Türkiye’ye sığınması ile birlikte Türkiye yeni göç politikalarına ihtiyaç duymaya başlamıştır. Öte yandan Suriye’de yaşanan olayların hızlı bir biçimde biteceği öngörüsüyle kalıcı göç politikaları oluşturulmaktan ziyade geçici hizmetler sunulmuştur. Öncelikli olarak barınma, beslenme gibi en temel ihtiyaçları karşılama yolunda izlenen adımlar, 2013 yılına gelindiğinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihli genelgelerle eğitim alanındaki ihtiyaçları karşılamak hedeflenmiştir (Adıgüzel, 2017, s.13). 26 Nisan 2013 tarihli genelge bir durum tespit raporu niteliği taşıırken 26 Eylül 2013 tarihli genelge ise özellikle oturma izni alamamış Suriyelilerin çocuklarının okula kayıtlarının yapılabilmesi adına ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerle iş birliği yapılması gerekliliğine vurgu yapan bir çerçeve çizmektedir (Özer, Komşuoğlu ve Ateşok, 2016, s.200).

Türkiye’de artan kamp içi ve kamp dışı göçmen nüfusu ve Suriyelilerin uzun bir süredir ülkelerine dönemiyor oluşu Millî Eğitim Bakanlığı’nı göçmen çocukların eğitim faaliyetlerini düzenleyici çalışmalar yapmaya sevk etmiştir. 2014 yılında çıkarılan “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” adlı genelgede bu hedef doğrultusunda görev üstlenen kurum ve kuruluşların iş ve işleyişleri açıkça belirtilmektedir. Ayrıca bu genelgenin üçüncü kısmına istinaden geçici eğitim merkezleri oluşturulacağı ve bu merkezlerin işleyişi açıklanmıştır. “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” genelgesinin üçüncü kısmında geçici eğitim merkezlerinin amacı şu şekilde açıklanmıştır: “Bu merkezlerde verilen eğitimin amacı, kitlesel olarak ülkemize

akın etmiş yabancı öğrencilerin, ülkelerinde yarım bırakmak zorunda kaldıkları eğitimlerine devam edebilmelerini, ülkelerine döndüklerinde veya Bakanlığımıza bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumuna geçmek ve eğitimlerine ülkemizde devam etmek istemeleri halinde, sene kaybını önleyecek nitelikte olacaktır.” (Millî Eğitim Bakanlığı, 2014). Geçici eğitim merkezlerinin önemli özellikleri arasında eğitim dilinin Arapça olması, eğitimcilerin Suriyeli olması, eğitim müfredatının ise Suriye’deki müfredattan alınması bulunmaktadır (Usta, Arıkan, Şahin & Çetin, 2018, s.176).

Suriyeli öğrencilere Türk okullarında da eğitim görme altyapısı sunmayı hedefleyen genelgede, bu amaç doğrultusunda Geçici Eğitim Merkezlerinde Türkçe derslerinin verileceği ve il komisyonunun bu dersler için; Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, yabancı dil ve sınıf öğretmenlerini görevlendirebileceği belirtilmiştir (MEB, 2014). Genelgenin dördüncü kısmında kayıt ve kabul için gereken şartlar şu şekilde sıralanmıştır: *“Kitlesel akınla ülkemize gelen yabancılardan eğitim-öğretim çağında olanlar ile talep eden yetişkinlerin geçici eğitim merkezleri veya Bakanlığımıza bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumuna (yükseköğretim kurumları hariç olmak üzere) kayıtlarının yapılabilmesi için ilgili kurumca “yabancı tanıtma belgesi” verilmiş olması şartı aranacak ve il komisyonlarınca öğrenci yerleştirme ve nakil komisyonları aracılığı ile uygun görülen Bakanlığımıza bağlı eğitim kurumlarına veya geçici eğitim merkezlerine kayıtları yapılacaktır.”* (MEB, 2014). Bu genelge ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın 2010 yılında yayınladığı “Yabancı Uyruklu Öğrenciler” adlı genelgede kayıt için aranan en az altı aylık ikamet izni olma şartının aksine ikamet izni olmayanların da “yabancı tanıtma belgeleri” ile kayıt yaptırabilmelerinin önü açılmıştır.

Özetlenecek olursa “Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” adlı 2014 yılında çıkan genelge ile birlikte Suriyeli çocuklar, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullara ve geçici eğitim merkezlerine kayıt hakkı kazanmış ve böylelikle 2015-2016 eğitim öğretim döneminde bir önceki döneme göre okullaşma oranı artmıştır (Özer ve diğerleri, 2016, s.201).

3.5.2. Suriyeli Çocukların Okullaşmaları Önündeki Engeller

Okullaşma, temel anlamı itibariyle bir eğitim programına kayıt olmayı ifade etmektedir. Okullaşma oranı, belli bir eğitim düzeyindeki eğitim kurumlarına kayıtlı olan

bütün öğrencilerin sayısının ait oldukları eğitim düzeyindeki nüfusa bölünmesi ile saptanmaktadır (Günay & Günay, 2016, s.14).

Türkiye’deki Suriyeli çocukların okullaşma oranı %61,8 olarak bilinmektedir (MEB, 2018). Suriyeli çocukların eğitime erişimleri ve devamları önünde pek çok engel bulunmaktadır. Bu engellerden başlıcaları; ekonomik sorunlar, dil bariyeri, toplumsal cinsiyet rolleri, ulaşım problemi, oryantasyon eksikliği ve ayrımcılık olarak sıralanabilmektedir (Çelik & Taştan, 2017, ss.36-44).

3.5.2.1. Ekonomik Sorunlar

Suriyeli çocukların okullaşmalarının önündeki en temel engellerden biri yoksulluk olarak bilinmektedir. Türkiye’deki Suriyeli ebeveynlerin büyük bir kısmı çalışma hayatına katılım sağlayamadıkları için çocuklarının okul masraflarını karşılamakta güçlük çekmektedir. Suriyeli ebeveynler çalışsalar dahi düşük ücret aldıkları için çocuklarını çalıştırabilmektedir (Gencer, 2017, s.844). Çalışan Suriyeli çocukların okula erişimleri sağlansa dahi devamsızlık ve okul terki gibi problemler yaşanmaktadır (Erdoğan & Ünver, 2015, s.21).

3.5.2.2. Dil Bariyeri

Suriyeli çocukların okula devam ve adapte olma konusunda yaşadıkları en önemli güçlük dil engeli olarak değerlendirilmektedir. Suriyeli öğrenciler, okulda sadece Suriyeli veya Arap kökenli çocuklarla konuşmakta, dil engelinden dolayı kendilerini ifade etmekte zorlanmakta ve kendilerine söylenenleri anlayamamaktadır (Şahin & Şener, 2019, s.83). Suriyeli öğrencilerle yapılan saha araştırmasının bulgularına göre; Suriyeli çocuklar dil bariyerinden dolayı en çok Türkçe, Fen ve Matematik derslerini anlamakta güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir (Kılıç & Toker Gökçe, 2018, s.219). Eğitim konusunda en önemli aracın eğitim dili olduğu düşünüldüğünde devlet okullarına devam eden Suriyeli çocuklar için Türkçe bilmemek okullaşma ve okula adapte olma konusunda oldukça büyük bir engel teşkil etmektedir.

3.5.2.3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Suriyeli aileler; yaşadıkları ekonomik zorluklar, toplumsal cinsiyet algıları, kültürel kodları ve daha başka nedenlerden dolayı kız çocuklarını erken yaşta evlendirmeye eğilimli olabilmektedir. Aileler özellikle de yaşadıkları ekonomik kaygılar nedeniyle, kız çocuklarını yerel halka mensup erkeklerle evlendirmeyi maddi kazanç

unsuru haline getirmektedir (Şenol & Dinç, 2016, s.13). Erken yaşta evlendirilen Suriyeli kız çocuklarının resmi olmayan evlilikleri, çoğunlukla hamile olmaları durumunda hastaneye başvurdıklarında ortaya çıkmakta ve adli birimlerce “çocuğun cinsel istismarı” suçu kapsamında değerlendirilmektedir (Hopancı, Koç, & Özkoçak, 2019, s.16). Erken yaşta evlendirilme, Suriyeli kız çocuklarının okula erişimlerini ortadan kaldırmaktadır. Erken yaşta evlendirilen Suriyeli kız çocukları, eğitimlerinin sekteye uğraması sonucunda gelişim haklarından mahrum kalmaktadır.

Öte taraftan Suriyeli kız çocuklar, ailede hem anne hem de babanın çalıştığı durumlarda ev içindeki küçük çocuk ya da yaşlıların bakım sorumluluğunu üstlenmek durumunda kalabilmektedir (Çelik & Taştan, 2017, s.36). Toplumsal cinsiyet rolleri gereği yüklendikleri bakım sorumlulukları ve ev içi diğer işler nedeniyle Suriyeli kız çocukları okula devam edememektedir.

3.5.2.4. Ulaşım Problemi

Suriyeli ailelerin pek çoğunun çocuklarını okula gönderememe nedenlerinden bir diğeri de okula ulaşım için gerekli ücreti karşılayabilecek ekonomik güce sahip olmamaları olarak ifade edilmektedir (Tanrıku, 2017, s.141). Ulaşım ile ilgili bir diğer engel ise geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli öğrenciler için kampları dışındaki eğitim kurumlarına servis hizmetinin verilmemesidir (Gencer, 2017, s.844). Geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli çocuklar, okul servislerinin olmayışı ve ulaşımın pahalı olması nedeniyle okula devam edememektedir.

3.5.2.5. Ayrımcılık

Ayrımcılık, eğitimde kapsayıcılık temelinde irdelenmesi gerekli bir konu olarak önem arz etmektedir. Kapsayıcı eğitim, tüm öğrencilerin farklı olan gereksinimlerine eğitim sistemi içerisindeki ayrımcılığı azaltarak yanıt verme süreci olarak tanımlanmaktadır (Kılıç & Özkor, 2019, s.55). Göçmen çocuklar da gerek dil engelleri gerek farklı kültürel özelliklere sahip olmaları doğrultusunda eğitim süreçlerinde ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Türkiye’deki Suriyeli çocuklar eğitim sisteminde; arkadaşları, öğretmenleri ve okul idarecileri tarafından ayrımcı davranışlar görebilmektedir. Kimi öğretmenler ve idareciler Suriyeli çocukların özellikle devlet okullarına kayıt yaptırmamalarını istemektedir (Çelik & Taştan, 2017, s.44). Zorlu yaşam koşulları içerisinde olan Suriyeli çocuklar için, okul

ortamlarında maruz kaldıkları ayrımcı davranışlar onların savunmasızlıklarını arttırmaktadır (Özer ve diğerleri, 2016, s.196).

4. GEREÇ VE YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

2011 yılında Suriye’de meydana gelen olaylar sebebiyle yerinden edilmiş ve Türkiye’ye sığınmış Suriyeli çocuklar Türkiye’de çok fazla sayıda sorunla yüzleşmektedirler. Bu sorunların etkisiyle beraber okullaşamamakta ve eğitim haklarından mahrum kalmaktadırlar. Eğitim, Çocuk Hakları Sözleşmesindeki dört temel ilkedен biri olan gelişim ilkesi doğrultusunda çocuğun en temel haklarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların okullaşamamaları, gelişimlerini tamamlayamamaları neticesinde yetişkinlik hayatlarında pek çok problem yaşamalarına neden olacaktır. Türkiye’deki Suriyeli çocukların okullaşmaları ve okula devam etmeleri hususunda okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaca yönelik tasarlanan bu araştırmanın amacı, Türkiye’deki Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki engelleri kaldırma ve okullaşan çocukların okula devamı noktasında okul sosyal hizmeti faaliyetlerinin neler olması ve bu faaliyetlerin ne şekilde yapılması gerektiğini tartışmak ve Türkiye’deki Suriyeli çocukların okullaşması için okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerileri sunmaktır. Sosyal Hizmet literatürüne bakıldığında son yıllarda Suriyelilere yönelik çalışmalarda bir artışın olduğunu gözlemlemek mümkün olmakla birlikte Suriyeli çocukların eğitimleri konusunda oldukça az sayıda çalışma bulunduğu görülmektedir. Bu çalışma; akademide konunun daha fazla çalışılması, uygulama sahasında ise Suriyeli çocukların eğitimlerinin okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi gerekliliğine görünürlük kazandırması açısından önem taşımaktadır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan nitel araştırma deseni ile tasarlanmıştır. Nitel araştırma, sosyal veya beşerî bir soruna bireylerin veya grupların atfettiği anlamları anlama ve keşfetme amacıyla yapılan çalışma olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2017, s.4). Nitel araştırma sürecinde araştırmacı; karmaşık ve bütüncül bir tablo çizmek, kelimeleri analiz etmek, katılımcıların ayrıntılı görüşlerini raporlaştırmak ve çalışmayı doğal ortamda yürütmek gibi bir dizi işlemleri yerine getirmektedir (Creswell, 1998, s.16). Daha çok görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen nitel araştırmaları ifade eden bu tanımdan ziyade nitel araştırma; “*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların*

doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak da tanımlanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.41). Nitel araştırma, özü yeterince bilinmeyen konulara yönelik ilgi duyulduğunda ve özellikle yaşanmış deneyimleri, onu yaşayanların bakış açısından kavrayabilmek ve bundan bir anlam oluşturmak istendiğinde öncelikli olarak tercih edilen araştırma yöntemidir (Padget, 2017, ss.47-48). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunların Okullaşma Süreçlerine Etkisi ve Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çözüm Önerileri adlı araştırmada nitel araştırma yönteminin seçilmesinin sebepleri; az çalışılmış bir konuyu ele alması, sahada çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bakış açılarının yeteri derecede aktarılabilmesinin amaçlanması ve konuya ilişkin derinlemesine bilgi toplanabilmesinin sağlanması olarak sıralanabilmektedir.

Araştırma kapsamında, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojiden (olgubilim) faydalanılmıştır. Fenomenolojik çalışma, bireylerin bir kavram ya da fenomen hakkındaki deneyimlerinin anlamını tanımlamak adına başvurulmuş bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2007, ss.57-58). Fenomenolojinin ana gayesinin tecrübelerle ilişkin daha kapsamlı ve daha derin bir kavrayış ortaya koymak, kısacası tecrübeleri tanımlamak olduğu söylenebilmektedir (Baş ve Akturan, 2017, s.90). Fenomenoloji deseni, esasında daha önce fark etmiş olduğumuz fakat hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bir çıkarıma sahip olmadığımız olguları odak olarak kabul etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.69). Bu araştırmada da fenomenolojik yaklaşımdan faydalanılarak sosyal hizmet uzmanlarının Türkiye’deki Suriyeli çocukların okullaşmaları konusundaki mesleki deneyimleri, görüşleri, idealleri ve önerileri incelenmeye çalışılacaktır.

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarında sığınmacı ve göçmenlerle çalışan sosyal hizmet uzmanları oluşturmaktadır. Araştırmacının sınırlı kaynakları ve araştırmanın derinlemesine bilgi sağlamak amacıyla nitel araştırma olarak tasarlanması sebebiyle araştırma için belirlenen evrenin tamamına ulaşılammış ve örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda örnekleme yönteminin seçimi noktasında etkili olan iki unsur uygunluk ve yeterliliğidir. Diğer bir deyişle nitel örnekleme, çalışmaya en iyi bilgi katkısını sunabilecek kişileri göz önünde bulundurarak uygun katılımcıların belirlenmesini gerektirir. Bunun yanında incelenen fenomenin tam

manasıyla tanımını geliştirebilmek adına bilgi kaynaklarının yeterli şekilde seçilmiş olmasını gerekli kılmaktadır (Fossey, 2002, s.726). Bu bağlamda, nitel araştırmalarda örnekleme için bahsedilen iki unsuru yerine getirebilmek adına sıklıkla kullanılan ve bu çalışmada faydalanan örnekleme yöntemi amaçlı örnekleme olmuştur. Amaçlı örnekleme, kaynakları sınırlı olan araştırmacının araştırma konusu ile ilgili olarak bilgi bakımından zengin kişilerle görüşme sağlayabilmek ve daha fazla şey öğrenebilmek için belirli bir amaç dahilinde örneklem seçimine gittiği örnekleme yöntemidir (Patton, 2001, s.46). Bu araştırma kapsamında amaçlı örnekleminin seçilmesinin nedeni kısıtlı zaman ve kaynaklar içerisinde ulaşılabilecek en verimli bulgulara ulaşılmasının amaçlanmış olmasıdır.

Araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemi dahilinde kartopu örnekleme tekniğinden faydalanılmıştır. Kartopu örnekleme, araştırma problemine yönelik olarak mümkün olan en zengin bilgiyi sunabilecek katılımcılara ulaşım sağlama noktasında oldukça elverişli bir tekniktir. Bu noktada araştırmacı katılımcıların yönlendirmesi ile kendisine en zengin bilgi sağlayabilecek nitelikteki diğer katılımcılara ulaşabilmekte ve görüşülen kişi sayısı bir kartopu gibi süreç içerisinde büyüyerek ideal örnekleme ulaşabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.122). Bu araştırma kapsamında kartopu örnekleme yönteminin seçilmesinin nedeni yine araştırmacının kısıtlı olan imkanları dahilinde ulaşılabilecek en zengin bilgilere erişilmesinin hedeflenmesidir.

Kullanılan amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme doğrultusunda ulaşılan araştırmanın örneklemini sivil toplum kuruluşlarında sığınmacı ve göçmenlerle çalışan 16 sosyal hizmet uzmanı oluşturmaktadır. Örneklemin 16 sosyal hizmet uzmanı olarak seçilmesinin sebebi az sayıda kişiyle derinlemesine görüşme yapabilmeyi sağlamaktır. Literatürde de bir fenomenolojik çalışma için veri toplama sürecinin, en çok 10 kişiyle derinlemesine görüşmeler ile sınırlandırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Creswell, 1998, s.122). Görüşmelerin salt sivil toplum kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları ile yapılmasının nedeni ise; örneğin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlarda görev yapan sosyal hizmet uzmanları çeşitli müracaatçı grupları ile çalışırken göç alanındaki bir sivil toplum kuruluşunda çalışan sosyal hizmet uzmanının sadece göçmen müracaatçı grubuyla çalışması ve bu alana yoğunlaşabilmesidir.

4.4. Araştırmanın Gereçleri

Bu araştırmada, araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu ile bilgilendirilmiş gönüllü onam formu gereç olarak kullanılmıştır.

4.4.1. Görüşme Formu

Görüşme formu, araştırmanın amacına ve cevap arayacağı sorulara yönelik olarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Görüşme formu yarı yapılandırılmış olarak hazırlanmış olup görüşmenin gidişatına uygun olarak yeni soruları sorma potansiyeli taşımaktadır. Formda, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış 9 açık uçlu soru yer almaktadır. Formda yer alan sorularla, sosyal hizmet uzmanlarının Türkiye'deki Suriyeli çocuklarla olan mesleki deneyimleri, okullaşma süreçleri hakkındaki görüşleri ve okul sosyal hizmeti bağlamında Suriyeli çocukların okullaşabilmeleri adına önerilerinin alınabilmesi amaçlanmıştır. Görüşme formu, ek olarak araştırma bitiminde sunulmuştur (EK-1).

4.4.2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu, T.C. İstanbul Üniversitesi'nin Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından hazırlanmıştır. Bu formun amacı araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcının rızasını beyan etmektir. Form kapsamında araştırmanın adı, araştırmanın amacı, görüşmenin tahmini süresi, tahmini katılımcı sayısı ve araştırma sürecinde araştırmacı tarafından uyulacak etik ilkeler belirtilerek katılımcının araştırmaya katılmayı kabul beyanına yer verilmektedir. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu, araştırma bitiminde ek olarak sunulmaktadır (EK-2).

4.5. Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamındaki veriler, katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler ile elde edilmiştir. Nitel araştırmalarda görüşmeler iki şekilde kullanılabilir. Görüşmeler veri toplamada baskın strateji olabilmekte veya katılımcı gözlem, doküman incelemesi ya da diğer tekniklerle birlikte karma şekilde kullanılabilirler. Tüm bu durumlarda görüşme, esasında katılımcıların kendi sözcüklerinden açıklayıcı bilgiler toplamak için kullanılmakta; böylece araştırmacı, katılımcıların karşılaştıkları olguları nasıl yorumladıkları konusunda içgörü geliştirebilmektedir (Bogdan, 2006, s.103).

Araştırma kapsamındaki görüşmeler, derinlemesine görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler, açık uçlu sorulardan oluşan ve keşife odaklanan nitelikteki görüşmelerdir. Bu tür görüşmelerin ana hedefi, görüşülen kişinin hislerini, bakış açısını ve perspektifini derinlemesine keşfetmektir. Bu tür görüşmelerde kişilerin tutum ve davranışlarının temelinde yer alan sebeplere ulaşılması amaçlanmaktadır (Baş ve Akturan, 2017, s.113). Bu kapsamda araştırmanın veri toplama sürecinde derinlemesine görüşmeler yapılarak sosyal hizmet uzmanlarının konu kapsamındaki görüş ve önerileri ile bunların altında yer alan düşünce dayanakları sorgulanmıştır.

Nitel görüşmeler, yapılandırılma derecelerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bazı görüşmeler nispeten açık uçlu olmalarına rağmen, belirli konulara odaklanabilmekte ve bazı sorular kapsamında yönlendirmeler içerebilmektedirler (Bogdan, 2006, s.104). Bu bağlamda gerçekleştirilen araştırmadaki görüşmelerin yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine bağlı kalınarak gerçekleştirildiği söylenebilmektedir. Bu noktada araştırmacı tarafından görüşme süreci öncesinde hazırlanmış araştırma sorularına uygun bir şekilde görüşme sürecinin belirli şekilde yapılandırılmaya çalışıldığı söylenebilmektedir (Galletta ve Cross, 2013, s.24). Bu araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak her bir katılımcı ile yapılan görüşmenin seyrine bağlı olarak görüşmeye yeni sorular eklenmiştir.

Nitel araştırmada örneklem az sayıda katılımcıyı içerebilmekte ancak toplanan veri miktarı fazla olabilmektedir. Bu noktada araştırmacı ve katılımcı arasında saatlerce süren görüşmeleri gözlem tabanlı notlar, yazılı belgeler vb. gibi birden fazla veri kaynağı da söz konusu olabilmektedir. Kaliteli bir nitel araştırma yapmak adına minimum katılımcı sayısına gerek duyulmasa da incelenen fenomeni tam olarak tanımlamak adına yeterli bilgi derinliğinin sağlanması gerektiği de bilinmektedir. Bu noktada nitel araştırmalarda veri toplama süreci, araştırma kapsamında ortaya çıkan temalar tamamen gelişinceye kadar devam etmekte, başka bir deyişle elde edilen veriler tekrar etmeye başladığında, yeni bilgiler ortaya çıkmadığında ve doygunluk adı verilen durum ortaya çıktığında veri toplama süreci son bulmaktadır (Fossey, 2002, s. 726). Araştırmanın veri toplama süreci bahsedilen “doygunluğa” ulaşana kadar devam ettirilmiştir. Bu noktada yeterli doygunluğa ulaşabilmek adına veri toplama süreci 27 Mart 2019 ile 29 Mart 2020 tarihleri arasında devam etmiştir. Veri toplama süresince toplamda 16 sosyal hizmet uzmanı ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş ve her bir katılımcı ile ortalama 45

dakika görüşülmüştür. Yüz yüze görüşülen katılımcılardan görüşme esnasında ses kaydı alma konusunda izin alındıktan sonra ses kayıt cihazı ile veriler toplanmıştır. Veri toplama süresi içerisinde Covid-19 pandemisinin Türkiye’de de görülmesi sebebiyle 16 katılımcıdan 5’i ile yüz yüze görüşme yapılamamış, telefon görüşmesi esnasında ses kaydı ve not alınarak ve diğer elektronik yollarla yazılı görüş alınarak veriler toplanmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara araştırmanın kapsamı hakkında bilgilendirme yapılmış ve katılmayı onaylamaları halinde Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu imzalatılarak görüşmeye başlanmıştır.

4.6. Araştırmanın Veri Analizi

Araştırmanın veri toplama sürecinde elde edilen ses kayıtları araştırmacı tarafından deşifreleme yöntemine tabi tutulmuştur. Böylelikle her bir görüşme kaydından ortalama 4-5 sayfalık yazılı dökümanlar elde edilmiştir. Ses kayıtlarından elde edilen yazılı dökümanlar ile görüşmeler esnasında tutulan notlar araştırmacı tarafından analiz sürecine tabi tutulmuştur.

Araştırmanın veri analizinde *betimsel analiz* yaklaşımından faydalanılmıştır. Bu yaklaşım kapsamında elde edilen veriler, araştırma sorularının ortaya koymuş olduğu temalar dikkate alınarak düzenlenmiş ve katılımcıların görüşlerini çarpıcı şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bu tür analizlerde hedef, araştırma bulgularını düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde raporlaştırarak okuyuca sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.239). Betimsel analiz için ilk olarak tematik bir çerçeve oluşturulmuş, daha sonra tematik çerçeveye göre veriler işlenmiş, ardından işlenen veriler kapsamında bulgular tanımlanmış ve son olarak bu bulgular yorumlanmıştır.

Araştırmada veri analiz süreci için nitel araştırma gerçekleştiren araştırmacılar tarafından tercih edilen NVIVO 12 nitel veri analiz programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde bilgisayar programından faydalanılması, özellikle verilere ilişkin bütüncül bir bakış fırsatı sunması, verilerin yönetimi süreci, verilerin muhafazası ve zamanı verimli kullanmayı sağlıyor olması açısından oldukça yararlı görülmüştür (Bazeley ve Jackson, 2013, ss.2-3). NVIVO programına görüşmelerden elde edilen yazılı dökümanlar aktarılmış ve araştırmacı tarafından program üzerinde “kodlama” işlemi yapılmıştır. Kodlama işlemi; belirli bir mesajın kategorilere bölünmesi ve temalar ile bu temalara bağlı alt temaların oluşturulması işlemine verilen ad olarak tanımlanmaktadır (Bilgin,

2014, s.12). Kodlama işlemine tabi tutulan veriler temalara ve alt temalara ayrıldıktan sonra araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

4.7. Araştırmanın Etiği

İnsanların katılımcı olarak yer aldığı her türden araştırmalarda benimsenmesi gereken birtakım kurallar ve ihlalden kaçınılması gereken bazı etik ilkeler bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.107). Bu sebeple araştırmanın etik açıdan uygunluğunu sağlayabilmek araştırmacının önemli bir sorumluluğu olarak görülmektedir. Bu araştırmada da araştırma etiğine uygun süreçler takip edilmiştir.

Araştırmanın etiğinin uygunluğunun onaylanması amacıyla T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurulmuştur. Kurulun 16/01/2019 tarihli kararı doğrultusunda 10240 sayılı etik kurul onayı verilmiştir. Etik kurul onay belgesi araştırmanın bitiminde sunulmaktadır (EK-3).

Araştırmanın etiği kapsamında araştırmanın kapsamı hakkında her bir katılımcıya bilgilendirme yapılmış, katılım gösterme konusunda rızaları alınan katılımcılarla araştırma gerçekleştirilmiştir. Yine bu kapsamda katılımcıların görüşme esnasında ses kaydı alınması konusunda izinleri alındıktan sonra ses kaydı alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

4.8. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nicel araştırmaların aksine nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlilik farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bu noktada nicel araştırmalarda iç geçerlik ve dış geçerlik olarak tanımlanan kavramlar, nitel araştırmalarda inandırıcılık ve aktarılabilirlik olarak kavramsallaştırılmaktayken, nicel araştırmalardaki iç güvenirlilik ve dış güvenirliliğin yerini ise nitel araştırmalarda tutarlık ve teyit edilebilirlik almaktadır. Nitel araştırmalarda inandırıcılığı sağlamak adına uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, katılımcı teyidi ve uzman incelemesi gibi yöntemler kullanılmaktadır. Aktarılabilirlik boyutunu sağlamak adına kullanılan yöntemler ayrıntılı betimleme ve amaçlı örneklemeyken, tutarlılığı sağlamak adına tutarlık incelemesi ve teyit edilebilirliği sağlamak adına teyit incelemesi gerçekleştirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.277).

Araştırmanın inandırıcılığını arttırabilmek için uzun süreli etkileşim yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem kapsamında katılımcı ile görüşme öncesinde ve sonrasında araştırma konusunda ve araştırma konusu dışında olmak üzere iletişim kurulmuştur.

Araştırmanın aktarılabirlik boyutunu sağlamak için ise ayrıntılı betimleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, bulgular kısmında ayrıntılı bir şekilde verilmiş ve sıklıkla doğrudan alıntılar yapılarak ayrıntılı betimleme yöntemi uygulanmıştır. Böylelikle araştırma verilerinin başka araştırmacılara aktarılabirliği ve başka araştırmalarda kullanılabirliği arttırılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için; tutarlık incelemesi ve teyit incelemesi yapılmıştır. Her iki inceleme de araştırmacının, araştırma sürecinin tüm aşamalarını takip eden akademik danışmanı tarafından yapılmıştır. Bu incelemeler araştırmanın güvenilirliğini sağlamak adına önemli derecede etki etmiştir.

4.9. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları arasında görüşmelerin sadece sivil toplum kuruluşlarında çalışmaya devam etmekte olan ve Suriyeli çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanları ile yapılması ve görüşmelerin sadece İstanbul ilindeki sosyal hizmet uzmanları ile yapılması sınırlılıkları bulunmaktadır.

Araştırmanın sadece sivil toplum kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları ile yürütölmesi sınırlılığı sebebiyle kamu ve diğer özel kurumlarda çalışan sosyal hizmet uzmanları araştırma kapsamının dışında kalmıştır.

Görüşmelerin sadece İstanbul ilindeki sosyal hizmet uzmanları ile yapılması sınırlılığı ise; Türkiye'nin diğer illerindeki sosyal hizmet uzmanlarını araştırma kapsamı dışında bırakmaktadır. Bu sınırlılığın nedeni, araştırmacının kısıtlı zaman ve kaynaklara sahip oluşundan kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise veri toplama sürecinde covid-19 pandemisinin Türkiye'de görölmeye başlaması nedeniyle 5 sosyal hizmet uzmanı ile yüz yüze görüşme yapılamadan telefon görüşmelerinde ses kaydı ve not alınarak ve diğer elektronik yollarla görüş alınarak mülakatların gerçekleştirilmesidir.

Son olarak araştırmanın nitel yöntemle tasarlanmış olması ve az sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmiş olmasından dolayı araştırma bulgularının tüm evrene genellenememe sınırlılığı bulunmaktadır.

5. BULGULAR

Araştırma verilerinin analizi sonucunda 5 ana tema ve 29 alt tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar doğrultusunda “*Bulgular*” bölümü başlıklandırılmıştır. Her bir başlık altında tematik olarak katılımcıların görüşlerine yer verilmiş ve araştırmacı tarafından veriler yorumlanmıştır.

Katılımcıların isimleri, araştırma etiği doğrultusunda gizlenmiştir. Bu sebeple katılımcılara 1’den 16’ya kadar numaralar verilmiştir. Katılımcılar sığınmacı ve göçmenlerle çalışan sivil toplum kuruluşlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanlarından oluşmaktadır. Katılımcılara ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 3: Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Katılımcı No	Cinsiyet	Çalışma Süresi
Katılımcı 1	Kadın	5 ay
Katılımcı 2	Erkek	3 ay
Katılımcı 3	Erkek	4 yıl
Katılımcı 4	Kadın	1 yıl
Katılımcı 5	Kadın	2 yıl
Katılımcı 6	Kadın	1 yıl
Katılımcı 7	Kadın	1 yıl 6 ay
Katılımcı 8	Kadın	3 yıl 6 ay
Katılımcı 9	Erkek	1 yıl 6 ay
Katılımcı 10	Kadın	3 yıl
Katılımcı 11	Kadın	1 yıl 8 ay
Katılımcı 12	Kadın	12 yıl
Katılımcı 13	Kadın	1 yıl 6 ay
Katılımcı 14	Kadın	2 yıl
Katılımcı 15	Kadın	1 yıl 5 ay
Katılımcı 16	Erkek	3 yıl 6 ay

Çalışma kapsamında öne çıkan düşünceler ve başlıklar aşağıda sıralanmaktadır.

5.1. Türkiye'nin Göç Politikaları Hakkındaki Düşünceler

Katılımcılarla yapılan görüşmeler esnasında katılımcıların, Türkiye'nin genel göç politikaları ve Suriyelilere yönelik politikaları hakkında paylaşımlar yaptığı görülmüştür. Göç politikaları konusunu çeşitli boyutlarıyla ele alan katılımcıların olması bu temayı alt temalandırma gereksinimini doğurmuştur. Bu nedenle, *“Türkiye'nin Göç Politikaları Hakkındaki Düşünceler”* ana başlığı altında; *“Politikaların Uygulama Ayağına İlişkin Paylaşımlar”*, *““Misafirlik” ve “Geçicilik” Üzerine Paylaşımlar”*, *“Politikaların Düzen ve Kalıcılıktan Yoksunluğuna Yönelik Paylaşımlar”*, *““Geç Kalmışlık” Üzerine Paylaşımlar”*, *“Politikaların Hak Temelli Perspektifine Vurgu Yapan Paylaşımlar”* ve *“Yasal Statüye İlişkin Paylaşımlar”* isimli altı alt başlık bulunmaktadır.

“Türkiye'nin Göç Politikaları Hakkındaki Düşünceler” başlığı altında aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının düşünceleri incelendiğinde; Türkiye'nin uyguladığı göç politikalarının uluslararası düzenlemeler ile belirlendiğini ve bu düzenlemelerin birtakım açmazlar oluşturduğunu bu yüzden de uluslararası mülteci hukukunun gözden geçirilmesi gerektiğini ifade ettiği görülmektedir.

“Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi üzerinden kendisine belirlediği bir alan var ve hukuki birtakım düzenlemeler var ve bunlar artık Türkiye'nin bir göç politikası oluşturmasına, mülteci nüfusunu yönetmesine ve bu anlamda bu toplumda yaşanan bazı sorunlara çözüm üretmesine artık yetmiyor. Bir kere o çekincelerini sorgulamaları gerekiyor. Yine bu sadece Türkiye'yi ilgilendiren bir problem değil. Mülteci hukukunun, dünyadaki mülteci hukukunun yeniden gözden geçirilmesi gerekiyor. Şu ana kadar mültecileri kategorileştiren bir yaklaşım var ama artık bu sınıflamalar insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri birtakım araçları onlara sunmaktan maalesef uzak. Bu nedenle de aslında genel olarak Türkiye başta olmak üzere dünyada bir mülteci hukuku sorunu var.” (Katılımcı-12)

Yukarıdaki ifadenin sahibi olan 12 numaralı katılımcının bahsettiği çekinceler, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne Türkiye'nin koyduğu zaman ve coğrafya çekinceleridir. Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekince nedeniyle Türkiye, Avrupa dışından gelen sığınmacılara “mülteci” statüsü vermemektedir. Katılımcı bu çekince sebebiyle tanınamayan mülteci statüsü hakkında eleştirel bir yorum yapmaktadır. Aynı katılımcının aşağıda yer verilen ifadesinde ise oluşturulacak yeni göç politikası ile alakalı görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcı-12, aşağıda yer verilen ifadesinden de anlaşılacağı üzere pozitivizmi olguları sayılarla açıklamaya çalışan bir yaklaşım olarak algıladığından güncel göç hareketlerini anlamak ve bu hareketlerde meydana gelen sorunları çözmek için pozitivist bakış açısının yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle de pozitivist

bakış açısıyla oluşturulacak göç politikalarının mevcut sorunlara yanıt veremeyeceğini öngörmektedir.

“... Pozitivist bir bakış açısıyla modern zamanın göçünü ve göçmenini anlamak mümkün değildir ve bu kafayla herhangi bir göçmen politikası üretemezler. Yani o sorunlara çözüm üretemezler... Pozitivist bir yaklaşımla okumaya çalışırsanız bu meseleyi en büyük hatayı orda yaparsınız. Türkiye’deki hatta dünyadaki şu an göç tartışmalarındaki en temelde eleştirdiğim metodolojik hata bu. Pozitivist bir bakış açısı var ve bu bakış açısı modern dünya göçünü anlama, göç politikası oluşturma ve göçmenlerin yaşadıkları soruna çözüm üretmekten şeydir, o kapasiteden yoksundur. Pozitivist bakış açısı bunu yapamaz. Yani sayılarla okumaya çalışıyorsanız çok büyük bir hata yaparsınız.” (Katılımcı-12)

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının ise, Türkiye’nin düzenli ve sistematik bir göç politikası olmadığına vurgu yaptığı söylenebilmektedir.

“Türkiye’nin politikasını henüz oturmamış bir politika olarak görüyorum... En başta yapılması gereken düzenlemelerin Suriyeli mülteciler özelinde 6-7 yıl sonra yapılmaya çalışılması yanlış.” (Katılımcı-5)

Katılımcının Türkiye’nin göç politikalarını “oturmamış” olarak tanımlamasının nedenini, Türkiye’nin genel bir göç politikası oluşturmayıp Suriyeliler Türkiye’ye geldikten belli bir süre sonra birtakım düzenlemeler yapmaya çalışması olarak gördüğü yorumlanmaktadır.

Aşağıda ifadelerine yer verilen 6 numaralı katılımcı ise, Türkiye’nin göç politikalarının zeminini zayıf bulduğunu şu şekilde gerekçelendirmektedir:

“Genel olarak Türkiye’nin göç politikasının zeminini güçlü bulmuyorum. Çok gelişigüzel gelişmiş olarak görüyorum. Bunu şu yüzden söylüyorum. Herhangi bir yaşam koşulunun alt yapısını oluşturmadan yürütülen bir göç politikası var. Suriyeliler yıllardır buradalar ve kalmaya devam edecekler. Ama buna rağmen hala oturumları, istihdamları, geçim sıkıntılarına dair çalışma yok. Varsa da yeteri kadar faal değil.” (Katılımcı-6)

Katılımcıların, Türkiye’nin göç politikaları hakkında söylemleri incelendiğinde politikaların henüz “oturmamış” olduğu veya “zemininin güçlü olmadığı” yönünde paylaşımlar yaptıkları görülmektedir. Katılımcıların politikalar hakkında bu şekilde düşüncelerinin nedeninin, mesleki yaşantılarında Suriyelilere yönelik yapılan düzenlemelerle (oturum izni, çalışma izni gibi.) ilgili gözlemledikleri eksikler olduğu yorumlanmaktadır.

Katılımcıların Türkiye’nin göç politikası hakkında genel söylemlerine ek olarak özellikle aşağıdaki hususları da vurguladıkları gözlemlenmiştir.

5.1.1. Politikaların Uygulama Ayağına İlişkin Sorunlar ve Öneriler

“Türkiye’nin Göç Politikaları Hakkındaki Düşünceler” adlı başlıkta yer verilen katılımcı düşünceleri, Türkiye’nin göç politikalarının zemininin sağlam temellere dayanmadığı yönünde olmuştur. Bu paylaşımlara ek olarak kimi katılımcılar ise politikaların uygulama ayağının eksik bırakıldığını veya pratiğinde eksikliklerin olduğuna dikkat çekmiştir. Aşağıda ifadesine yer verilen katılımcı hem uygulamada eksikliklerin olduğunu hem de politika planlayıcıların sahaya uzak kalmalarından dolayı kapsayıcı düzenlemeler yapamadıklarını belirtmiştir.

“...düşünülen bir şeyler var ama uygulama ve takipte eksik olduğunu düşünüyorum. Bu insanlar buraya alınmış, planlanmamış. Şu an planlayarak bir şeyler yapmaya çalışıyorlar ama yaptıkları planları uygulayamıyorlar, sahada çok az insan var. Bu planlamaları yapan insanlar sahada değil öyle olunca problemi de bilemiyorlar. O yüzden kapsayıcı bir politika oluşturabildiklerini düşünmüyorum.” (Katılımcı-11)

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı da aynı şekilde uygulamada eksikliklerin olduğunu düşündüğünü ve bu eksiklerin nedeninin Suriyelilerin Türkiye’ye gelmeye başladığı yıllarda Türkiye’nin hazırlıksız yakalanması olduğunu ifade etmektedir.

“Mevcut durumda uygulanan politikada aksaklıklar yaşandığını düşünüyorum. Tartışmaya ve uzun uzun konuşmaya açık bir konu. Yaklaşık 9-10 sene önce hazırlıksız yakalanılan bir süreç var ve o dönemde uygulanan politika ve süreçlere ilişkin ön hazırlık ve öngörüsüz başlanması nedeniyle günümüz politikaları ve süreçleri de hala daha sekteye uğruyor.” (Katılımcı-4)

Bazı katılımcılar ise politikaların uygulanışına yönelik öneriler sunmuştur. Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı da çeşitli düzenlemeler konusundaki önerilerini paylaşmıştır.

“Entegrasyon için dil önemli bir araç, dil eğitimi yaygınlaştırılmalı. Çalışma izinlerine ilişkin düzenlemeler hızlandırılmalı ve kamp dışındaki Suriyelilerin, sosyal hayata uyum sağlamalarını kolaylaştıracak adımlar atılmalı. Entegrasyon sürecinde uluslararası kuruluşların da desteğinin alınması önemli.” (Katılımcı-16)

Göç politikalarının uygulama ayağına ilişkin görüş bildiriminde bulunan katılımcılar, mevcut uygulamalar konusunda eksikliklerin yaşandığı konusunda hemfikir olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak bir katılımcı da sosyal uyumu sağlamak adına uygulama düzenlemeleri önerilerinde bulunmuştur.

5.1.2. “Misafirlik” ve “Geçicilik” Üzerine Paylaşımlar

Katılımcılardan bir kısmının, Suriyelilerin devlet yetkilileri ve Türk halkı tarafından “misafir” olarak değerlendirilmesine dikkat çektiği gözlemlenmiştir. Suriyelilerin Türkiye’ye ilk kez gelmeye başladıkları yıllarda, kısa bir süre sonra dönecekleri düşünüldüğünden “misafir” kavramının kullanıldığı ve kalıcı politikalar geliştirilmediği üzerinde durulmuştur. Bu düşünce doğrultusundaki katılımcı görüşleri aşağıda sıralanmaktadır:

“Krizin başlangıcından beri Suriye’den gelen insanlara hep “misafir” gözü ile bakıldı. Misafir kelimesinden anlayacağımız üzere hep geçici bir göç hareketi gibi görüldü. Bu nedenle Suriyelilere yönelik uzun vadeli bir sürecin yürütülmesi için gerekli alt yapının oluşturulması engellendi.” (Katılımcı-8)

“Özellikle Suriyeli sığınmacıları hala “misafir” konumunda tanımlamak ve durumu bu şekilde değerlendirmek yanlış ve eksik bir politika. İzlenen politikalarda sürdürülebilirliğin ön plana alınması gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı-2)

“Uygulanan politikaları misafirperverliğe dayalı geçici çözümler olarak görüyorum. Türkiye’nin mültecilerin topluma katılımını ve entegre olmasını sağlayacak uzun dönemli politikalara yönelmesi gerekiyor. Suriyelilerin geri dönmeme ihtimalini de düşünmek gerekiyor. Türkiye’ye entegrasyonlarına ilişkin mekanizmalar üzerine düşünmemiz gerekiyor.” (Katılımcı-7)

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcıların Suriyelilere ilişkin yapılan düzenlemeleri geçici çözümler olarak değerlendirdikleri ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeme ve/veya geri dönememe ihtimallerini de göz önünde bulundurarak yeni kalıcı politikalar üretilmesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Aşağıda ifadesine yer verilen katılımcının ise Suriyelilerin “misafir” olarak nitelendirilmesinin ardındaki nedeni, misafirliğin kısa süreceği algısının toplumu rahatlatacağı olarak ifade ettiği tespit edilmiştir.

“...misafirlerdi geldiklerinde ancak geri dönüş çok mümkün olmadı. Bu misafirlik uzamaya başladı ve gerçeklik ortaya çıkmaya başladı. Misafir konumu aslında toplumun kendini biraz daha rahat hissettiği bir kavramdı. Çünkü misafir üç günden sonra can sıkmaya başlar Türk toplumunda.” (Katılımcı-14)

Türkiye’nin Suriyelilere ilişkin izlediği politika hakkında “misafirlik” kavramına vurgu yapan tüm katılımcıların kullanılan bu kavramın kalıcı politikalar üretilmesinin önüne geçtiğini düşündüğü gözlemlenmiştir. Ayrıca Suriyelilerin Türkiye’de kalışlarının

geçici bir süreliğine devam edeceği algısının da göç politikalarına yön verdiği düşünülmektedir.

5.1.3. Politikaların Düzen ve Kalıcılıktan Yoksunluğuna Yönelik Tespitler

Katılımcılardan bazıları, Türkiye'nin göç konusunda kalıcı ve düzenli bir politikaya sahip olmadığını beyan etmiştir. Örneğin; aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün anlık gelişmelere göre göçü yönettiğini ve sistematik bir politika izlenmediğini ifade etmektedir.

“İzlenen sistematik bir politika yok. Düzenli, sistematik bir politika yok. Göç ile beraber durumu o anlık gelişmelere göre Göç İdaresi takip ediyor.” (Katılımcı-9)

Türkiye'nin kalıcı bir göç politikasının olmadığını düşünen bir diğer katılımcının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“... mülteci ve sığınmacıların yaşam koşulları oldukça kötü. Bunun için kalıcı ve sürdürülebilir çalışmalar yok. Kısa süreli yardımlar yapılıyor. Bu hususta ciddi eksiklerimizin olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı-6)

Katılımcı-6, geçici ve kısa süreli hizmetlerle göçün yönetildiğini ve kalıcı çalışmaların olmayışını bir eksiklik olarak nitelendirdiğini ifade etmiştir.

Bir başka katılımcı ise bu konudaki düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Türkiye özellikle de Suriye’de savaşın başlamasından bugüne kadar bütün politikasını Suriye’de siyasi iktidarın gitmesine yönelik oluşturdu ve ona göre hareket etti. Dolayısıyla ben planlı, düzenli, öngörülebilir bir göçmen politikası olduğunu düşünmüyorum.” (Katılımcı-1)

Yukarıda ifadelerine yer verilen Katılımcı-1, Türkiye'nin sistematik ve düzenli göç politikalarının olmayışını, yürütülen politikaların Suriye'nin politik durumuna göre şekillenmesi sebebiyle bağdaştırmaktadır. Suriyeliler Türkiye'ye gelmeye başladığı ilk yıllardan itibaren Türk politika yapıcılar Suriye'deki mevcut iktidarın gideceğine ve bu duruma müteakiben Suriyeli göçmenlerin ülkelerine döneceklerine yönelik öngörülerde bulunmuş olduklarından kalıcı ve düzenli göç politikalarının geliştirilmesine yönelik harekete geçmemişlerdir. 1 numaralı katılımcının da ifadesi bu doğrultuda görülmektedir. Özetlenecek olursa; katılımcıların önemli bir kısmının Türkiye'nin izlediği göç politikalarının düzen ve kalıcılıktan yoksun olduğuna ilişkin paylaşımlar yaptığı saptanmıştır. Katılımcılar bu görüşlerini çeşitli sebeplerle gerekçelendirmiştir.

5.1.4. “Geç Kalmışlık” Üzerine Paylaşımlar

Katılımcıların bir kısmının Suriyeliler özelinde yapılan çalışmalar konusunda geç kalındığını ifade eden paylaşımları olmuştur. Bu katılımcılardan bir tanesinin paylaşımı aşağıdaki gibidir:

“En başta yapılması gereken düzenlemelerin Suriyeli mülteciler özelinde 6-7 yıl sonra yapılmaya çalışılması yanlış.” (Katılımcı-5)

Aşağıda ifadesine yer verilen katılımcının ise; Suriyelilerin Türkiye’ye gelişlerinin ardından öncelikli olarak temel ihtiyaçların giderilmesine ağırlık verilmesi nedeniyle özellikle eğitim konusunda geç kalındığını düşündüğü görülmektedir.

“Her zaman olduğu gibi kervan yolda dizilir mantığı ile ilerlendi. Zaten bu gibi durumlarda ilk aşamada daha temel ihtiyaçlar mevcut ve bunları bir şekilde ulusal ve uluslararası kurumlarla yapabilir durumdayken daha sürekli olan ihtiyaçlar noktasında çok geç kalındı mesela eğitim bunlardan sadece biri.” (Katılımcı-3)

Aşağıda ifadesine yer verilen katılımcı da aynı şekilde eğitim alanına ilişkin düzenlemelerin yürürlüğe konmasında geç kalındığı için Suriyeli çocukların Türkiye’ye geldiklerinde eğitime hemen başlayamadıklarını vurgulamaktadır.

“İlk olarak Suriyeli çocuklar okula hemen gidemediler çünkü ne yapılacağı bilinmiyordu. Sonra kimlik vermeye başlandı, geçici koruma kimliği. O kimlik ile bazıları okula kayıt oldu bazıları olamadı” (Katılımcı-14)

Aşağıda ifadelerine yer verilen diğer bir katılımcı ise, sürecin başında düzenli politikaların izlenmemiş olması nedeniyle halihazırda makro boyutta sorunlar yaşandığına vurgu yapmaktadır.

“Daha zemini sağlam bir temelde politika izlenmiş olsaydı şu anda çözülemeyen sorunlar belki de hiç sorun haline gelmeden ya da kronikleşmeden mikro düzeyde çözülecekti. Ancak şu anda belki de mikro düzeyde olan bir sorun artık makro düzeyde bir sorun olmuş ve kronikleşmiş bir biçimde karşımıza çıkıyor. ... herhangi bir bakanlıkta çalışana da bir sivil toplum kuruluşunda çalışana da sürekli bilgilendirici ve eğitici çalışmalar yapılması gerektiğine inanıyorum ben. Bu şekilde bizler gerçekleştirdiğimiz saha faaliyetleri ile mikro düzeyde az da olsa değişiklik sağlayabiliriz. Çünkü makro düzeyde bir çalışma yapılması için fazlaca geç kalındığını düşünüyorum.” (Katılımcı-4)

Katılımcıların önemli bir çoğunluğu düzenli politikaların uygulanması konusunda geç kalındığını düşünmektedir. Özellikle eğitim alanını düzenleyici çalışmaların geç kaldığına vurgu yapan katılımcılar bulunmaktadır. Katılımcıların politika uygulamalarındaki bu geç kalmışlığın çeşitli sorunlara yol açtığı yönünde bir algılarının bulunduğu tespit edilmiştir.

5.1.5. Politikaların Hak Temelli Perspektifine Vurgu Yapan Paylaşımlar

Türkiye'nin göç politikaları hakkında paylaşımlarda bulunan sosyal hizmet uzmanlarının, politikaların hak temelli perspektifine vurgu yaptıkları görülmüştür. Aşağıda ifadelerine yer verilmiş olan Katılımcı-1, anayasada güvence altına alınan temel insan haklarına Suriyelilerin ulaşmakta sıkıntı çektiğini vurgulamaktadır. Bu sebepten ötürü, politikaların hak temelli inşa edilmediğini düşünmektedir.

“...Böyle dönemlerde insana ve de sahip olduğu haklara bir lütfmuş gibi bakılabilir...Bunun örneklerini şu şekilde verebilirim; mesela “hak temelli perspektif” diyoruz. Anayasaya baktığımızda eğitim, sağlık gibi temel hakların orada güvence altına alındığını görüyoruz. İnsan olmanız bunun için yeterli, başka hiçbir şeye gerek yok. Ama bugün uygulanan prosedürlere baktığımızda orayla hiçbir şekilde uyuşmadığını görüyoruz. İnsanların en temel eğitim hakkından faydalanamadığını görüyoruz. Neden? Aile tabiiyetinden dolayı veya bir kimlik belgesine şu an için sahip olmamasından dolayı...Aynı şekilde sağlık hakkı... Yani çok temel bir hak. Ama çoğu insanın bundan faydalanamadığını görüyoruz. Politikaların hak temelli inşa edilmediğini bu temel alanlara bakarak çok rahat görebiliriz. Suriyelilere verilen hizmetlerin bir hak olduğunu görmek, onları değerli kılmak açısından da olumlu olacaktır.” (Katılımcı-1)

Aşağıda ifadesine yer verilen katılımcı ise, Türkiye'nin gelecekte de kitlesel göç hareketlerinin hedefinde olacağını ve bu nedenle göç politikaları konusunda hazırlık yapması gerektiğini düşünmektedir. Bu hazırlığın ise hak temelli bir bakış açısı ile oluşturulmasının gerekliliğinin altını çizmektedir. Katılımcının söylemleri aşağıdaki gibidir:

“Daha önce kitlesel göç dalgalarıyla karşı karşıya kalan ve hâlihazırda hedef ülkelerden birine dönüşmüş olan Türkiye, gelecekte de bireysel ve kitlesel göçlere hazırlıklı olmalı. Bu yüzden hak temelli bir sığınmacı ve mülteci rejimi oluşturulması yönünde yeni adımların atılması gerekiyor. Türkiye'nin şu anki politikaları hak temelli yaklaşımdan uzak. Şu an geri gönderme politikası izliyor. Zaten Suriyelilerin kaydı ya da kimliği yoksa hiçbir hakka erişemiyorlar...” (Katılımcı-16)

Katılımcıların söylemleri incelendiğinde; Türkiye’de halihazırda uygulanan politikaların Suriyelilerin temel haklarına erişimleri noktasında bazı sıkıntılara eğitim ve sağlığa erişememe gibi.) yol açtığını düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların söylemlerinden hareketle Türkiye'nin yeni oluşturacağı göç politikasının hak temelli yaklaşımla oluşturulmasının gerekliliğinin altı çizilmektedir.

5.1.6. Yasal Statüye İlişkin Tespitler

Katılımcılardan bazıları, Türkiye'nin izlediği göç politikası ile ilişkili olarak Suriyelilere verilen yasal statü konusuna değinmiştir. Bu kapsamda aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının Suriyelilere verilen Geçici Koruma statüsünün yasal dayanağının yetersiz olduğuna vurgu yaptığı görülmektedir.

"...hala yasal statü anlamında sorunlar devam ediyor. 3.5-4 Milyon insanı kapsayan bir statü bu ve sadece bir yönetmelik ile statü belirlenmeye çalışılıyor." (Katılımcı-3)

Aşağıda ifadelerine yer verilen başka bir katılımcının ise yasal statü konusunda uluslararası sözleşmelerde belirtilen tanımların ve kriterlerin kapsayıcılığını eleştirdiği gözlemlenmektedir.

"Önce yeniden mültecinin kim olduğunun yeniden tanımlanması ve bu kategorilerin içeriklerinin, her bir kategoriye karşılık tanımlanmış hakların yeniden gözden geçirilmesi gerekiyor... Bir uluslararası koruma statüsü var ve bu uluslararası koruma statüsünün kriterleri son derece katı ve neredeyse bu nüfusun çok az bir kesimi bu uluslararası koruma statüsüne ulaşabilir kriterlere sahip." (Katılımcı-12)

Katılımcıların yasal statüye ilişkin paylaşımları incelendiğinde, Suriyelilere uluslararası koruma statüsünün Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen kriterlerden dolayı verilememesi ve bu sebeple verilen "geçici koruma" statüsünün ise yasal zemininin güçlü olmamasına ilişkin vurgular yaptıkları görülmektedir.

5.2. Suriyeli Çocuklara Yönelik Yapılan Çalışmalar

Bu başlık altında katılımcıların çalıştıkları sivil toplum kuruluşlarında Suriyeli çocuklarla yaptıkları çalışmalar derlenmiştir. Katılımcıların yaptıkları çalışmalar, dört alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar altında katılımcıların çocuklara yönelik yaptıkları çalışmaların ifadelerine yansımaları incelenecektir.

Mesela aşağıda ifadelerine yer verilen 13 numaralı katılımcı, Suriyeli çocuklara yönelik yürüttüğü çalışmaları;

"Eğitici çalışmalar, psiko-sosyal destek gibi çalışmalar yapıyorum. Temel hak ve hizmetlere erişimlerini sağlamak için savunuculuk, bilgilendirme ve yönlendirme çalışmaları yapıyorum." (Katılımcı-13) şeklinde beyan etmektedir.

Aynı şekilde, aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının da Suriyeli çocuklara yönelik çeşitli alanlarda hizmet verdiği söylenebilmektedir.

"Sağlık, hukuk, eğitim, sosyal haklar alanında çocuklara hizmet veriyoruz." (Katılımcı 2)

Yine aşağıdaki ifadenin sahibi 4 numaralı katılımcı da çeşitli alanlarda hizmet verdiğini belirtmiştir. Ancak katılımcının ifadelerinden daha çok danışmanlık ve eğiticilik hizmetlerine yoğunlaştığı görülmektedir.

“Çalıştığım kurumun faaliyetleri kapsamında çeşitli hizmetler veriyorum. Bunlardan kısaca bahsedecek olursam; sağlık ve psiko-sosyal destek faaliyetleri yapıyorum. Sağlık uzmanları, çocuk dostu ve genç dostu alan eğitmenleri ve psikologların görev aldığı birimde danışanlara bireysel danışmanlık, toplu eğitimler, çocuklara yönelik eğitici faaliyetler gibi çalışmalar yapıyoruz.” (Katılımcı-4)

Katılımcıların mesleki yaşantılarında Suriyeli çocuklara yönelik pek çok farklı çalışma ortaya koyduğu görülmektedir. Başka bir katılımcı, Suriyeli çocuklarla yaptığı çalışmaları şu şekilde ifade etmektedir:

“Mülteci çocuklar ile zaten sadece ilgileniyorum, ilgilendim bu zamana kadar. ...Aslında bütüne baktığımızda çocuk koruma yapmış oluyoruz.” (Katılımcı-14)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 14 numaralı katılımcının, kendi yaptığı çalışmaların bütününe “çocuk koruma” olarak ifade ettiği görülmektedir. Çocuk koruma çalışmaları, bir sonraki alt başlıkta ayrıca ele alınacaktır.

5.2.1. Çocuk Koruma Çalışmaları

Katılımcılardan bir kısmı çocuklarla yaptıkları çalışmaları betimlerken “çocuk koruma” ifadesine yer vermiştir. Katılımcıların “çocuk koruma” olarak değerlendirdikleri çalışmaları, ihmal ve istismara karşı koruyucu önleyici çalışmalardan çocuk haklarına erişimi sağlama faaliyetlerine değin çeşitlenebilmektedir.

Koruma faaliyetlerinde aktif olduğunu belirten 10 numaralı katılımcı, “koruma” kapsamında neler yaptığını aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Koruma programında aktif görev aldım. Koruma programı hedef grubun içinde belli sebeplerle daha incinebilir olan kişilere yönelir. Bu gruba koruyucu-önleyici hizmetler sunar. Faydalanıcı ve potansiyel faydalanıcılara yönelik ihtiyaç tespitleri, bilgilendirme ve yönlendirme, vaka yönetimi, özel ve bireysel hizmetlere yönelik destekler, hukuki bilgilendirme ve bireysel danışmanlık, aile bağlarının yeniden tesisi gibi pek çok farklı faaliyet alanında rol aldım.” (Katılımcı-10)

Katılımcıların gerçekleştirdikleri çeşitli faaliyetleri, “çocuk koruma” temelinde değerlendirdikleri görülmektedir. Aşağıda ifadelerine yer verilen 4 numaralı katılımcının da “çocuk koruma” ifadesini kullanmamış olsa da yaptığı çalışmalardan verdiği örneğin koruma faaliyetleri kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

“Örneğin tarafımıza başvuran refakatsiz olduğu tespit edilen bir çocuğun bireysel görüşmesi alındıktan sonra hemen 183 bakanlık bildirimi yapılması, emniyet güçlerine teslim edilmesinin gerçekleştirilmesi gibi.” (Katılımcı-4)

Yaptığı çalışmalara dair paylaşımlarına aşağıda yer verilen bir başka katılımcının, çocukların hak ve hizmetlere erişimini sağlama konusunda yaptığı çalışmaları “çocuk koruma” kapsamında değerlendirdiği görülmektedir.

“Koruma ekibinde çalışıyorum. Çocukların hak ve hizmetlere erişimini sağlamak, hukuki destek sağlamak gibi çalışmalar yapıyorum.” (Katılımcı-5)

Yine aşağıda ifadelerine yer verilen 8 numaralı katılımcının da çocuklara yönelik yaptığı faaliyetleri “çocuk koruma” olarak nitelendirildiği görülmektedir. Katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Koruma faaliyetleri yapıyorum. Çocuk yaşta evlilikler, çocuk işçiliği, ihmal ve istismar, okullaştırma, medikal ihtiyaç tedariği, hukuki danışmanlık için yönlendirmeler gibi işlemler yapıyorum.” (Katılımcı-8)

Katılımcıların Suriyeli çocukların temel hak ve hizmetlere erişimlerini sağlama, ihmal ve istismarlarını önleme ve sağlığa erişimlerini sağlama gibi konularda yaptıkları çalışmaları “çocuk koruma” olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu anlamda “çocuk koruma” kapsamında sahada yapılan çalışmaların yelpazesinin oldukça geniş olduğu söylenebilmektedir.

5.2.2. Okullaştırma Çalışmaları

Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, sahada göçmenlerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının Suriyeli çocukların okullaşmasına yönelik özel çalışmalar yaptıklarını göstermektedir. Özellikle bazı katılımcıların çalıştıkları sivil toplum kuruluşlarında bulunan “okullaştırma” birimlerinde görev yaptıkları tespit edilmiştir.

Aşağıda ifadelerine yer verilen 14 numaralı katılımcının çalıştığı kurumda özel olarak Suriyeli çocukların okullaştırılması üzerine çalışmalar yaptığı görülmektedir. Katılımcının ifadelerinden Suriyeli çocukların okullaşması için çeşitli kurumlarla, ailelerle ve gruplarla çalıştığı anlaşılmaktadır.

“Mülteci çocukların okullaşmasında birebirdim. Bu okullaşma esnasında tabi ki aile seminerleri ve grup çalışmaları yapıyoruz. Okullar ile iletişim, Milli Eğitim ile iletişim, halk eğitim merkezleri ile iletişim kuruyoruz. UNİCEF’in yapmış olduğu

hızlandırılmış eğitim programında birçok etkinliğe katılmış olduk ama genel çerçeve olarak okullaştırma diyebiliriz.” (Katılımcı-14)

Yine aşağıda ifadelerine yer verilen 11 numaralı katılımcının çalıştığı kurumda doğrudan olmasa da vaka yöneticisi pozisyonu ile dolaylı olarak Suriyeli çocukların okullaştırılmasında rol aldığı görülmektedir.

“Çocukların okul kaydı ile ilgili bazı problemler yaşıyor. Bu okul kaydı ile ilgili stajyer arkadaşlarımızı yönlendirdik. Sıkıntı yaşayan çocukları gidip okullara kaydettiriyorlar.” (Katılımcı-11)

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının ise doğrudan okullaştırma faaliyetleri yaptığı görülmektedir.

“Genellikle okullaşma üzerine çalışmalar yapıyorum, bireysel görüşmeler, danışmanlık hizmeti ve okullaşma sürecinin devamı ve aslında bazı zamanlarda rehberlik de yapıyorum, bu şekilde.” (Katılımcı-15)

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının da okullaştırma konusunda doğrudan çalışmalar yaptığı söylenebilmektedir.

“Okul çağında olup okula devam etmeyen çocuklar ve aileleri ile görüşmek için hane ziyaretleri yapıyorum ve akabinde takip ziyaretleri de.” (Katılımcı-4)

Katılımcıların Suriyeli çocukları okullaştırma çalışmaları kapsamında, doğrudan veya dolaylı olarak; okula gitmeyen çocuk tespiti yapma, okul kaydı yaptıрма, devam takibi yapma ve çocuklar ile ailelerine eğitim danışmanlığı yapma gibi birçok görev üstlendikleri görülmüştür.

5.2.3. Psiko-Sosyal Destek Hizmetleri

Katılımcıların bir kısmı yaptıkları çalışmaları betimlerken “psiko-sosyal destek” kavramının üzerinde durmuşlardır. Örneğin aşağıdaki ifadenin sahibi olan katılımcı, ailelerin psiko-sosyal durumlarını genel olarak değerlendirdikten sonra psiko-sosyal desteğe ihtiyacı olanları tespit ettiklerini ve o kişilere yönelik özel çalışmalar yürüttüklerini ifade etmektedir.

“...aileleri genel olarak inceliyoruz yani bir aileye kapsamlı baktığınızda ailede psiko-sosyal desteğe ihtiyacı olan varsa onlara işte terapiydi, bu yaptığımız projeler gibi bu tarz yönlendirmeler yapıyoruz.” (Katılımcı-11)

Yine aşağıda ifadesine yer verilen 13 numaralı katılımcı da yaptığı faaliyetler arasında psiko-sosyal destek hizmetlerinin de bulunduğunu belirtmiştir.

“Eğitici çalışmalar, psiko-sosyal destek gibi çalışmalar yapıyorum.” (Katılımcı-13)

“Vakfımız bünyesinde, yetim olan Türk ve mülteci çocuklarımızı ve annelerini bireysel terapi, theraplay, görsel sanatlar gibi çeşitli iyileştirici hizmetlerden faydalanmaları için psiko-sosyal destek merkezimize yönlendiriyoruz... Doğrudan, birebir psiko-sosyal destek sunmuyoruz.” (Katılımcı-6)

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcının da müracaatçılarının psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duymaları noktasında çalıştığı kurum bünyesinde bulunan “psiko-sosyal destek merkezine” yönlendirme yaptığı, doğrudan psiko-sosyal destek sunmadığı görülmektedir.

“...aslında psiko-sosyal destek doğrudan değil dolaylı olarak var bizim kurumda. Bizim koruma, ihmal ve istismar gibi, sosyal hizmet kapsamındaki durumların hepsinde... Korunma riski olan vakalar için destek oluyoruz.” (Katılımcı-9)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 9 numaralı katılımcının ise ihmal ve istismar tehlikesi olan vakalarda koruyucu bir hizmet olarak psiko-sosyal destek sunduğu söylenebilmektedir. Katılımcıların bir kısmının psiko-sosyal destek hizmetlerini doğrudan yürüttüğü bir kısmının ise dolaylı olarak bu destek için yönlendirme yaptığı görülmektedir.

5.2.4. Çocuk Haklarına Erişimi Sağlama Çalışmaları

Katılımcıların yaptıkları mesleki çalışmalar derlendiğinde bir kısım katılımcının Suriyeli çocukların haklara erişimleri noktasında çalışmalar gerçekleştirdiği görülmüştür. Mesela aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı çocukların; sağlık, hukuk, eğitim ve sosyal haklara erişimleri hususunda çalışmalar yürüttüğünü ifade etmektedir.

“Şu Anda dört temel hakka erişimleri ile ilgili çalışmalar yürütüyoruz. Bunlar öncelikli olarak sağlık hakkına erişim ve adalete erişim ile ilgili daha yoğun çalışmalar yürütüyoruz. Onun dışında eğitim hakkına erişim ile ilgili destek çalışmalarımız var ve yine diğer sosyal haklarına erişim ile ilgili çalışmalar yürütüyoruz.” (Katılımcı-12)

Aşağıda ifadelerine yer verilen 13 numaralı katılımcının ise temel hak ve hizmetlere erişimin sağlanması noktasında savunuculuk, danışmanlık ve aracılık gibi mesleki rollerini kullandığı görülmektedir.

“Temel hak ve hizmetlere erişimlerini sağlamak için savunuculuk, bilgilendirme ve yönlendirme çalışmaları yapıyorum.” (Katılımcı-13)

Yine aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının da sığınmacı ve göçmenlerin sahip olduğu haklara ulaşmaları noktasında çalışmalar yürüttüğü görülmektedir.

2) *“Sağlık, hukuk, eğitim ve diğer haklara erişimleri için çalışıyoruz.” (Katılımcı-2)*

Katılımcılardan bir kısmının yürüttüğü mesleki çalışmalar ile müracaatçıların temel hak ve hizmetlere erişimini sağlamayı hedeflediği görülmektedir. Katılımcıların öncelikli olarak sağlık, hukuk ve eğitim gibi alanlarda hak ve hizmetlere erişim sağlama çalışmaları yaptığı tespit edilmiştir. Katılımcıların bu çalışmaları doğrultusunda; hak savunuculuğu, hukuki danışmanlık ve kurumlar arasında aracılık yaptıkları söylenebilmektedir.

5.3. Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar Hakkındaki Paylaşımlar

Bu başlıkta katılımcıların kendi mesleki deneyimleri ve gözlemleri doğrultusunda Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlar hakkındaki paylaşımları aktarılacaktır. Katılımcılar Suriyeli çocukların çeşitli problemlerle karşılaştıklarını aktardıklarından “Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar Hakkındaki Paylaşımlar” başlığı altında beş alt başlık oluşturulmuştur. Bu başlıkta Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlara dair genel düşünceler aktarıldıktan sonra alt başlıklarda spesifik sorunlara değinilecektir.

Aşağıda ifadesine yer verilen katılımcı, Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunları şu şekilde sıralamaktadır:

“Dil problemi, eğitim problemi, uyum problemi ve yoksulluk problemi yaşıyorlar.” (Katılımcı-11)

Aşağıda ifadelerine yer verilen 12 numaralı katılımcının ise, Suriye’den ilk göç akınları ile gelen çocukların şu an genç yetişkinler olduğuna ve bu bireylerin yaşadıkları sorunların onlar üzerindeki mevcut etkisine dikkat çekmek istediği görülebilmektedir. Katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“Çok sorunla karşı karşıyalar... Şimdi buraya ilk çocuk olarak gelenler şimdi burada yetişkin birey oldular. Ama o çocukluk dönemlerinde yaşadıklarının izleri hala onların üzerinde devam ediyor. O nedenle şu an ilk yetişkinlik çağını yaşayanların da aslında bu kategoride düşünülmesi gerekiyor ve ne yapıldı bu çocuklara bu çocukluk dönemlerinde nelerden mahrum kaldılar ve bunların onların üzerindeki etkileri neler?” (Katılımcı-12)

Aşağıda ifadelerine yer verilen bir diğer katılımcının, Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların başka sorunlara yol açtığını neden-sonuç ilişkisi içerisinde açıkladığı görülmektedir. Katılımcının ifadeleri:

“Suriyeli çocuklar eğitime erişimde zorluk yaşıyorlar. Bunun altında yatan sebeplerin en başında yoksulluk geliyor. Bunun dışında çocuklar kimlik ve dil engeli ile

karşı karşıya. Bundan ötürü yasal haklara erişim sağlamakta güçlük çekiyorlar. Ailenin geçimini sağlaması için çocukların da gelir getirici işlerde ve uzun saatlerce çalışıyor olması da yaşadıkları sorunlardan bir tanesi.” (Katılımcı-13) şeklindedir.

Katılımcıların Suriyeli çocukların çok sayıda sorunla karşılaştığı konusunda hemfikir olduğu söylenebilmektedir. Alt başlıklarda bu sorunlara ilişkin paylaşımlar detaylıca incelenecektir.

5.3.1. Hangi Çocuk: Göçmen, Yoksul, İşçi?

İncelenen literatür ve yapılan görüşmeler sonucunda göçmen çocukların ailelerinin göç etmiş olmaktan kaynaklanan bir yoksulluk içerisinde oldukları ve bu sebeple çocuklarını çalıştırabildikleri görülmüştür. Bu bağlamda göçmen çocuk profili sıklıkla göçmen- yoksul- işçi çocuk profiline denk düşmektedir. Katılımcıların bu profil doğrultusunda yaptıkları paylaşımlar “Hangi Çocuk: Göçmen, Yoksul, İşçi?” başlığı altında değerlendirilecektir.

Aşağıda ifadelerine yer verilen 10 numaralı katılımcı, kendi mesleki yaşantısında sıklıkla çalıştırılan göçmen çocuklar gözlemlediğini ifade etmektedir.

“Kültürel olarak kalabalık aile yapısına sahip olmaları, geçimlerini sağlamak için hane içinde daha fazla çalışana ihtiyaç duyulması ile çocuk işçiliği başlıyor... Çok büyük bir oranın çocuk işçi olarak çalıştırıldığını gördüm.” (Katılımcı-10)

Bir başka katılımcı ise mesleki deneyimlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bir ailemiz var. Ailede çocuk sayısı oldukça fazla. Çocuğun okula neden gitmediği sorulduğunda çocuğun çalışması gerektiği ve babasının hasta olduğu söyleniyor... Çocuk abilerine ben okula devam edemiyorum, ailem kamplarda kalıyor ve onlara para göndermem gerekiyor bu yüzden çalışmam gerekiyor demiş. Yarı zamanlı zaten bir yerde çalışıyormuş onu tam zamanlıya çevirecekmış.” (Katılımcı-11)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 11 numaralı katılımcı, saha deneyiminden hareketle Suriyeli çocukların çalıştırılmasını örneklendirmektedir. Suriyeli bir çocuğun çalışmayı sorumluluğu haline getirmesini ve bu durumu içselleştirmesini aktaran katılımcının bu paylaşımı, göçmen çocuk psikolojisini anlamlandırmada önemli görülmektedir.

Bir diğer katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Maddi yoksulluk nedeniyle eğitim haklarından mahrum kalıyor, çalıştırıldığı için eğitim haklarından mahrum bırakılıyor.” (Katılımcı-7)

Yukarıda ifadesine yer verilen 7 numaralı katılımcı, çocukların çalıştırıldıkları için eğitim haklarından mahrum kaldıklarına vurgu yapmaktadır. Bu paylaşım, çalıştırılan Suriyeli çocuklarla yapılan araştırmaların sonuçları ile uygunluk göstermektedir. Literatürde de çalıştırılan çocukların okula devam konusunda problem yaşadıkları veya okulu terk ettikleri ifade edilmektedir.

9 numaralı katılımcının düşünceleri ise şu şekildedir:

“Çocuk işçiliği... Çocuk oradaki hayatı terk ettiği için buradaki eğitime de dahil olamadığından ve geçim sağlamak zorunda kaldığı için de çalışma hayatında çok fazla karşılaşıyoruz”. (Katılımcı-9)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 9 numaralı katılımcı, Suriyeli çocukların çalıştırılmasına farklı bir perspektiften bakmış ve Türk eğitim sistemine dahil olamadıkları için çalışma hayatına girdiklerini ifade etmiştir. Suriyeli çocukların çalıştırılmasında eğitim sistemine adapte olamayıp doğrudan çalışmaya başlanması da etkili olabileceği gibi bu problemin ardındaki asıl etkenin göçmen çocuk yoksulluğu olduğu düşünülmektedir.

5.3.2. Çocuk İhmal ve İstismarı

Katılımcıların bir kısmının Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlar kapsamında çocuk ihmali ve istismarına ilişkin paylaşımlarda bulundukları saptanmıştır. Suriyeli kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri, çocukların çalıştırılması ve çeşitli tehlikelere açık hale gelmeleri gibi durumlar çocuk ihmal ve istismarı olarak değerlendirilmiştir.

Aşağıda ifadelerine yer verilen 10 numaralı katılımcı, kendi saha deneyimlerinden hareketle hem kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerine hem de çalıştırılan çocukların iş yerlerinde istismara uğradıklarına dikkat çekmek istemektedir.

“Dini hassasiyetler nedeniyle çocukların erken yaşta evlendirilmesi... Çocuk eş ve çocuk gebe oranı yüksek...Çocuk işçilerin bulundukları iş yerlerinde çocuklar fiziksel, sözlü ve cinsel istismara maruz kalıyor.” (Katılımcı-10)

Aşağıdaki ifadenin sahibi olan 8 numaralı katılımcı ise kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin ve okula devam edememelerinin kültürel öğretilerden kaynaklandığını ifade etmektedir.

“Kız çocuklarının kültürel normlardan kaynaklı olarak okula devam edememesi, çocuk yaşta evlilikler...” (Katılımcı-8)

Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi sebebiyle okula devam edememeleri katılımcının da ifade ettiği şekilde literatürde de birbiriyle sıklıkla bağdaştırılmaktadır.

Bu konuda görüş beyan eden bir diğer katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“İnsanların içinde bulundukları çaresizlik, evden bir boğazın daha eksilmesi veya bir sorumluluğundan daha kurtulmak için kız çocuklarını erken yaşta evlendirmeleri ve bu çocukların çocuğunun olması, daha kendisi çocukken gelişimine uygun olmayan cinsel pratiklere maruz kalması gibi sorunlarla karşılaştım.” (Katılımcı-3)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 3 numaralı katılımcının kendi saha deneyimlerinden hareketle, Suriyeli çocukların erken yaşta evlendirilmesinin istismar boyutunu yorumladığı görülmektedir.

Bir başka katılımcı ise şu şekilde düşünmektedir:

“Göç etmenin verdiği psikoloji ile ebeveynler daha çok barınma ve geçim derdine odaklanıyor. Bu nedenle çocukların gereksinimleri göz ardı ediliyor.” (Katılımcı-16)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 16 numaralı katılımcı, Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların ihmal boyutuna dikkat çekmektedir. Suriyeli çocukların ebeveynleri tarafından ihmal edilmesinin nedenini ise göçmen ailelerin barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmalarına bağlamaktadır.

5.3.3. Çocukların Şiddete Tanıklık Etmesi

Katılımcıların bir kısmının Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunları tasvir ederken “şiddete tanıklık etme” üzerinde durdukları görülmüştür. Şiddete tanıklık etme, şiddete maruz kalma ve şiddet ortamında bulunma olarak iki şekilde gerçekleşebilmektedir.

Bu noktada, aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının, savaş ortamında büyümüş Suriyeli çocuklar için şiddetin normalleşebileceğini öngördüğü görülmektedir.

“Savaşın içine doğan çocukların savaşız bir toplum tahayyülü çoğu zaman mümkün olmuyor. Savaşın çocuklar için sıradanlaştığını ve normalleştiğini görebilirsiniz. Toplumsal buhranlarda, kaoslarda, savaşlarda çocuklar yetişkin bireyler gibi hareket edebilir ve derin psikolojik problemler yaşayabilirler.” (Katılımcı-1)

Aşağıda ifadelerine yer verilen 9 ve 10 numaralı katılımcıların ise şiddet ortamında bulunan veya şiddete maruz kalan Suriyeli çocukların şiddet eğilimi gösterebilecekleri yönünde düşünceleri bulunmaktadır.

“Şimdi bütün çocuklarda olabiliyor ama şiddete tanık olduysa şiddet eğilimli olabiliyor.” (Katılımcı-9)

“Bulundukları ülkede yaşanan şiddete maruz kalmış çocuklar, şiddet eğiliminde olabiliyor.” (Katılımcı-10)

Aşağıda ifadelerine yer verilen 16 numaralı katılımcı ise şiddete maruz kalan çocukların mutlaka psiko-sosyal destek almaları gerektiğini düşünmektedir.

“Savaş olaylarına maruz kalan çocukların psiko-sosyal desteğe erişememesi büyük problem.” (Katılımcı-16)

Katılımcıların “Çocukların Şiddete Tanıklık Etmesi” teması kapsamındaki söylemleri incelendiğinde; şiddete tanıklık eden çocukların şiddeti normalleştirebileceği ve dahası şiddet uygulamaya eğilimli olabilecekleri yönünde bir algıları olduğu tespit edilmiştir.

5.3.4. Ebeveyn Kaybı ve Rol Karmaşası

Katılımcıların söylemleri incelendiğinde birkaç katılımcının ebeveyn kaybı yaşayan Suriyeli çocukların rol karmaşası yaşadıklarını ifade ettiği görülmüştür. Bunun dışında genel olarak tüm Suriyeli çocukların rol karmaşası yaşadıklarını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır.

Örneğin aşağıda ifadelerine yer verilen 16 numaralı katılımcı, aile bütünlüğü parçalanmış veya ebeveyn kaybı yaşamış çocukların haneye gelir getirme görevini üstlendiklerini beyan etmektedir.

“Göç esnasında ebeveynlerin veya diğer aile üyelerinin sınırı geçememesi nedeniyle aile bütünlüğü parçalanabiliyor... Tek ebeveyni olan aile yapısı, hane reisinin iş bulamaması, sağlık sorunları olan ebeveynlere sahip olma gibi birçok faktör nedeniyle çocuklar çalışmak zorunda kalıyor.” (Katılımcı-16)

Başka bir katılımcının ifadeleri ise şu şekildedir:

“Yaşanan iç savaş nedeniyle birçok çocuğun babası şehit düşmüştü ve çocuklar daha çok küçük yaşlardan itibaren babasız büyümeye alışmak durumunda kalmıştı. Babasını kaybetmiş erkek çocukları hane reisinin yokluğu sebebiyle oluşan boşlukları küçük yaştan itibaren kendilerinden büyük sorumluluklar alarak üstlenmeye çalışıyor. Bu sebeple henüz çocukluklarını yaşayamadan yetişkin bir birey rolüne bürünüyorlar.” (Katılımcı-7)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 7 numaralı katılımcı, ebeveyn kaybından kaynaklı olarak ailedeki erkek çocukların babanın rollerini üstlendiklerini vurgulamaktadır.

Bir diğer katılımcı düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

“...Çocuklar erken yaşta çalışmak durumunda kaldıkları için rol karmaşası içinde büyüyorlar. Çocuk gibi davranamıyorlar. Yaşlıları çok farklı davranışlar sergilerken, o ailesinin yükünü taşıdığı için çok farklı davranıyor.” (Katılımcı-6)

Yukarıda ifadesinden bir kesit sunulan 6 numaralı katılımcı da Suriyeli çocukların çalıştırıldıkları için rol karmaşası yaşadığını düşünmektedir.

Aşağıda ise farklı bir katılımcının düşüncelerine yer verilmektedir.

“Kendi yaşına göre davranamıyorlar. Yaşıtı olan bir çocuk sokakta oynarken o ailesinin sorumluluğunu alıyor ve daha çabuk olgunlaşıyor.” (Katılımcı-11)

Yine aynı şekilde 11 numaralı katılımcı da Suriyeli çocukların rol karmaşası içinde olduklarını ve aile içerisindeki sorumlulukları üstlendiklerini ifade etmektedir.

Katılımcılar saha deneyimleri esnasında, Suriyeli çocukların çocuk olma rollerinden ziyade ebeveyn rollerini üstlendiklerini gözlemlemiştir. Özellikle göç nedeniyle aile bütünlüğü bozulan ve savaş esnasında ebeveynlerini kaybeden refakatsiz Suriyeli çocukların rol karmaşası içerisinde oldukları düşünülmektedir.

5.3.5. Dil ve Uyum Problemleri

Katılımcılardan bazılarının Suriyeli çocukların, dil konusunda problem yaşadıkları ve toplumda yaygın olarak kullanılan dili bilmemenin onlara uyum problemi olarak yansıdığı doğrultusunda paylaşımları olmuştur. Bu doğrultuda yaptığı paylaşıma aşağıda yer verilen 12 numaralı katılımcı Suriyeli çocukların yaşadıkları dil problemini şu şekilde anlatmaktadır:

“Bir kere dil meselesi bu çocuklar için önemli bir mesele. Evet Türkçeyi biliyorlar ama Türkçe günlük hayatlarında sadece belli alanlarda kullandıkları bir dil. Evde başka bir dil kullanmak zorunda çünkü anne-baba Türkçe bilmiyor. O yüzden çocukların zihninde bir yarılma var Türkçe ve Arapça arasında.” (Katılımcı-12)

Aşağıda ifadelerine yer verilen 9 ve 11 numaralı katılımcılar ise Suriyeli çocukların yaşadıkları dil sorununun eğitim hayatlarına yansıyan olumsuz etkileri üzerinde durmaktadır. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“...Çocuk yaşta gelenlerin adaptasyonu daha kolay ama ortaokul sürecinde gelen çocuk dil bariyerinde ciddi sorun yaşıyor.” (Katılımcı-9)

“Buraya gelen çocuklar derslere çok ilgili değiller, uyum problemi yaşadıklarından dolayı. Zaten okullarda da geçiriyorlar.” (Katılımcı-11)

Suriyeli çocukların yaşadıkları dil sorunu literatürde ve uygulama sahasında sıklıkla “dil bariyeri” kavramı ile anılmaktadır. Bu kavramda bariyer kelimesinin kullanılması ile çocukların dil bilmemekten kaynaklı olarak toplumsal hayata katılamadıkları anlatılmaktadır. Özelde Suriyeli çocukların, genelde ise göçmen

çocukların dil ve uyum problemi yaşadıkları literatürde de üzerine sıklıkla değinilen bir konu olarak bilinmektedir. Katılımcıların paylaşımlarının da literatürle aynı doğrultuda olduğu değerlendirilmiştir.

5.4. Suriyeli Çocukların Okullaşma Durumu Hakkındaki Düşünceler

Katılımcılara Suriyeli çocukların okullaşma durumları hakkında ne düşündükleri sorusu yöneltilerek alınan yanıtlar doğrultusunda oluşturulan “*Suriyeli Çocukların Okullaşma Durumu Hakkındaki Düşünceler*” başlığı altında katılımcıların Suriyeli çocukların okullaşma durumları hakkındaki genel düşünceleri paylaşılmıştır.

Konu hakkında görüş beyan eden katılımcılardan ilki aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır.

“Suriyeli çocukların okullaşma oranı değil, bu çocukların hangi eğitime ihtiyaçları olduğu dahi belirlenememiş durumda. Örneğin; 12 yaşındaki bir çocuk sadece Türkçe bilmediği için 5.sınıf öğrencileri ile aynı sınıfa konuluyor. Bu çocuğun o sınıfa entegre olması, uyum sağlaması ve dil öğrenmesi oldukça zor. Fakat bunu bile planlayan bir eğitim sistemi yok.” (Katılımcı-1)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 1 numaralı katılımcının Suriyeli çocukların okullaşma durumları ile ilgili yapılan eğitim sistemi planlamalarını yetersiz bulmakta olduğu görülmektedir.

Bir başka katılımcının konu hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibidir:

“Özellikle sınır bölgelerinde mültecilerin yoğun olması ve okul kapasitelerinin yetersiz olması nedeniyle okullaşma düşük. Büyük şehirlere bakıldığında da aileler geçimlerini sağlamakta zorluk çektikleri için okula gönderemiyorlar çocuklarını.” (Katılımcı-10)

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcının Suriyeli çocukların okullaşma düzeyi konusunda bölgeler arası bir eşitsizliğin olduğunu düşündüğü görülmektedir. Bunun sebebini ise Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu yerlerdeki okul kapasitesinin yetersiz kalması olarak açıklamaktadır.

Bir diğer katılımcı Suriyeli çocukların okullaşma durumu hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Okula kaydettireceğimiz her çocuk için aileye Suriye’de kaçınıcı sınıfa gittiğini soruyoruz. Okul çağındaydı ama okula göndermedik gibi bir şeyi hiç duymadım. Bu bağlamda çok düşük bir oran. %40 okula gitmeyen çocuk var... Eğitime ulaşamayan çocuk ileride istihdam edilemeyecek işsiz kalacak çocuk demek ve buna rağmen evlenecek ve aile sahibi olacak yani yoksulluğu, cahilliği, eğitimsizliği arttıracak. Eğitim almayan çocuk eğitimin önemini bilemez ve bu tarz çocuklar yetiştirir ve bu ülkemizin gelişimini

etkiler. Sonuçta bu insanlar ülkelerine geri dönecekler ve döndüklerinde ülkelerinin kalkınmaları için çok gerekli. Aynı şekilde eğitimsiz bireyler ülkemizin güvenliğini de tehdit ediyor. Ülkemizin kendi iç güvenliği açısından çok tehlikeli.” (Katılımcı-11)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 11 numaralı katılımcı, Suriyeli çocukların okullaşmalarını yetersiz bulmakta ve bu durumun Türkiye’de kalmaları durumunda Türkiye açısından, Suriye’ye dönmeleri durumunda ise Suriye açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını öngörmektedir.

Başka katılımcıların konu hakkındaki görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Türkiye’deki Suriyeli çocuklar için eğitim basamaklarının artmasıyla çocukların okullaşma oranları arasında ters bir orantı var. Bunun sebebi, 12 yaş ve üzeri çocukların çalışmak zorunda kalmaları... Ayrıca dil engeli çözülmediği için çocuklar ilkokulu tamamladıktan sonra ortaokula devam konusunda sıkıntı yaşıyor. Bunun altında yatan sebeplerden biri çocukların dersleri anlayamamaları ve dersleri zor bulmaları...” (Katılımcı-13)

“Yani az olduğunu düşünüyorum, daha fazla olabilir. Daha fazla kazanmaya yönelik şeylerle aslında. Yine şeye dönüyor tekrar ediyorum ama ilkokul çocuğunu okullandırmak kolay, uyum sınıfları başlatıldı ama on yaştan sonrası için daha fazla çalışmaya ihtiyaç var. Daha büyük sıkıntı oluyor. Çünkü çocuk kayboluyor, adapte edemiyorsun, yönlendiremiyorsun. İlkokul tamam evet onu bir şekilde kayıt edebiliyorsun ama ortaokul ve lise çok daha zor.” (Katılımcı-15)

“Ailedeki çocukların yaşları ve cinsiyetleri okula gidebilmelerini çok etkiliyor. (Katılımcı-7)

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcıların, Suriyeli çocukların okullaşmasında yaş değişkeninin önemli bir etken olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Son olarak, bir katılımcı da düşüncelerini aşağıdaki şekilde aktarmaktadır:

“İlk yıllara göre arttı. Şartlı eğitim yardımı takiplerinin etkisi büyük oranda oldu ama 15-18 yaş grubu için henüz çalışmalar yeterli değil.” (Katılımcı-8)

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcının, yapılan düzenlemelerin Suriyeli çocukların okullaşmasında olumlu etkilerinin olduğunu ancak yine önceki katılımcılar gibi yaşları büyük olan çocuklar için yapılan düzenlemelerin yetersiz kaldığını düşündüğü görülmektedir.

Katılımcıların Suriyeli çocukların okullaşmaları ile ilgili söylemleri incelendiğinde “okullaşma oranları” hakkında paylaşım yapan katılımcılar olduğu görülmüştür. Bu sebeple “Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranları” adlı bir alt başlık oluşturulmuştur.

5.4.1. Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranları

Katılımcıların önemli bir çoğunluğunun “okullaşma oranı” kavramına vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar bu oran hakkında çeşitli biçimlerde düşünmektedir.

İlk olarak, aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcının Suriyeli çocukların okullaşma oranlarının düşük olduğu yönünde tahmin yürüttüğü görülmektedir.

“Ailenin sosyo-ekonomik yapısına ve çocuğun yaşına bağlı olarak değişkenlik gösteriyor. Genel olarak okullaşma oranları orta seviyeden daha düşüktür.” (Katılımcı-7)

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcılar ise, okullaşma oranının yaklaşık %50 civarında olduğunu tahmin etmektedir.

“Şu anda hala %50 civarında seyrettiğini düşünüyorum.” (Katılımcı-3)

“Oranın düşük olduğunu düşünüyorum. Muhtemelen yarı yarıyadır. %60 olabilir ama bu oran sadece Fatih bölgesinde bulunan çocuklar için geçerli olabilir.” (Katılımcı-11)

Aşağıda ifadesine yer verilen bir başka katılımcının ise, Millî Eğitim Bakanlığı’nın açıkladığı okullaşma oranını yetersiz bulduğu görülmektedir.

“MEB ülkemizde yaşayan Suriyeli çocukların okullaşma oranını %60’larda açıklıyor. Bu oran iyi gibi görünse de geride kalan %40 için hiç parlak değil.” (Katılımcı-6)

Aşağıda ifadelerine yer verilen 16 numaralı katılımcı da okullaşma oranının yeteri kadar yüksek olmadığını gerekçeleri ile açıklamaktadır. İlköğretim düzeyindeki sınıflarda okullaşma oranının nispeten daha yüksek olduğunu ifade etmesi, daha önceki katılımcıların küçük yaştaki çocukların daha fazla okullaştıkları yönündeki paylaşımları ile paralellik göstermektedir. Katılımcının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Göç alanında çalışan stk ve devlet kurumlarının çalışmaları sayesinde okullaşma oranının iyi durumda olduğunu söyleyebilirim. Ama yoğun oranda Suriyeli barındıran şehirlerde okulların kapasitesi yetersiz kalıyor, kayıt altına alınamayan çocukların var, iş imkânları çekici gelebiliyor. Bu gibi faktörlerden dolayı okullaşma oranı yeteri kadar yüksek değil. Bir de sınıfsal okullaşma oranının 1,2,3,4 için yüksek olduğunu, 5, 6, 7 ve 8 için orta düzeyde olduğunu söyleyebilirim.” (Katılımcı-16)

Aşağıda ifadelerine yer verilen başka katılımcılar ise, okullaşma oranlarından çok çocukların okula devamlarına vurgu yapmaktadır. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Okula kayıt verileri yüksek. Bunu okullaşma kabul ettikleri için bu sayılar yüksek ama devam konusunda yetersiz. Devam edilmiyor, okul terki çok.” (Katılımcı-9)

“...ben birçok çocuk biliyorum, kayıtları var ama gitmiyorlar, istatistiklerde o çocuklar orada kayıtlılar.” (Katılımcı-12)

“Okullaşma oranları az önce de dediğim gibi düşük fakat okullaşma kadar okula devam ve eğitimin içinde olmak da önemli. Çocuklar okula kaydolduktan sonra düzenli devam ediyor mu? Başarılı mı?” (Katılımcı-5)

Aşağıda ifadesine yer verilen 2 numaralı katılımcının ise Suriyeli çocukların okullaşma oranları hakkında istatistiksel bir veri vermenin zor olacağını düşündüğü görülmektedir. Katılımcı düşüncesini,

“Bu oran hakkında tutarlı, gerçeği yansıtan bir istatistiki bilgi vermek zor.” (Katılımcı-2) şeklinde ifade etmektedir.

Katılımcıların çoğunluğunun Suriyeli çocukların okullaşma oranlarını yetersiz buldukları saptanmıştır. Bazı katılımcıların ise okullaşma oranından ziyade okula devama ilişkin yaptıkları vurgu dikkat çekmektedir. Katılımcılar saha deneyimlerinden hareketle, okula kayıtlı olduğunu bildikleri Suriyeli çocukların okula devam etmediklerini belirtmiştir. Bu nedenle Suriyeli çocukların okullaşma oranları hakkındaki verilerin tartışılabilirliği gündeme gelmiştir.

5.4.2. Suriyeli Çocukların Okullaşmaları Önündeki Engeller

Katılımcıların çoğunluğunun Suriyeli çocukların okullaşma oranlarını düşük bulduğu ve bunu farklı nedenlerle gerekçelendirdikleri görülmüştür. Bu kapsamda *“Suriyeli Çocukların Okullaşmaları Önündeki Engeller”* adlı bir başlık ve bu başlığın altında altı alt başlık oluşturulmuştur. Bu başlıkta katılımcıların Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki engeller hakkındaki genel söylemleri incelendikten sonra alt başlıklarda spesifik engellere ilişkin söylemler analiz edilecektir.

Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki engeller konusunda görüşlerine yer verilen ilk katılımcının ifadesi aşağıda yer almaktadır.

“Dil, uyum, yoksulluğun yanı sıra kendi kültürlerinden kaynaklanan sorunlar olabiliyor. Bazen sağlık olabiliyor. Engelli çocuklarımız bulunuyor. Her sorunun altında yatan en büyük etken yine de dil oluyor.” (Katılımcı-11)

Bir başka katılımcı düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Suriyeli çocukların yoksulluk, kimlik, kültür çatışması, dil ve uyumla ilgili yaşadıkları sorunların okullaşmalarına engel olduğunu düşünüyorum. Ayrıca ailelerin

güvenlik ile ilgili kaygıları ve geleneksel anlayışları da Suriyeli çocukların okullaşmaları önünde engel. Kamu kurumlarının yaklaşımları da çocukların okullaşma oranlarını düşürüyor.” (Katılımcı-13)

Bir diğer katılımcı düşüncelerini;

“Tabi ki bu okullaşma oranları ilkökul seviyesinde daha yüksekken işte ortaokul seviyelerinde düşüyor. Bunların sebeplerini erken yaşta evliliklere ve çalışmaya bağlıyoruz daha çok. Ya da geleneksel sebepler. Kadın ya da kız bu yaştan sonra okumaz gibi...” (Katılımcı-14) şeklinde ifade etmektedir.

Diğer katılımcıların ise düşünceleri aşağıda sırasıyla yer almaktadır.

“Eğitim ve dil farklılığı... Dil bariyeri yine karşımıza çıkıyor. Onun dışında yine belli bir yerde eğitimini tamamlayıp gelenlerde eğitim ve müfredata adaptasyon sorunu oluyor. Ailelerin ilgisizliği ve bilgisizliği... Kimlik sorunu da oluyor. Kayıtlı olunan şehirde yaşamama sorunu var.” (Katılımcı-15)

“Çocukların okullaşmaları önündeki engeller, maddi yoksunluk, akran zorbalığı, bazı ailelerin Türkiye’deki eğitim sistemi konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması ve dil bariyeri gibi engeller var.” (Katılımcı-7)

“Okul kontenjanlarının yetersiz olması, çocukların dil sorununa yönelik çözümlerin yetersiz olması, dil bariyeri, uzun süredir okula devam edememe, akran zorbalığı, çocuk işçiliği, çocuk yaşta evlilik, hane içi emek gibi çok sayıda sorundan söz edilebilir.” (Katılımcı-8)

“...çocuk buraya geldiğinde ekonomik nedenler olabiliyor, orada hiç okumamış olabiliyor, buradaki eğitim düzenini bilmiyor olabiliyor, bilgilendirilmemiş olabiliyor. Sıfırdan başlayacağını düşünebiliyor, dil öğrenme süreci oluyor. Bunların hepsi etkenler.” (Katılımcı-9)

Yukarıda yer verilen ifadelerden görüleceği üzere, sahadaki sosyal hizmet uzmanları Suriyeli çocukların okullaşmaları önünde çok sayıda farklı engel bulunduğunu düşünmektedir. En çok üzerinde durulan engeller ise dil bariyeri ve çocukların çalıştırılmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Alt temalarda bu engeller hakkındaki söylemler detaylıca incelenecektir.

5.4.2.1. Çocukların Çalıştırılması

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki engellerden biri olarak çocukların çalıştırılmalarını görmektedir. Katılımcıların çocukların çalıştırılmaları ardında yatan nedenleri kendi algılayış biçimleri ile yorumladıkları söylemleri aşağıdaki kısımda incelenecektir.

Katılımcıların konu hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibidir:

“En büyük sorun okullaşamama ve bunun pek çok sebebi var. En büyük sebep çocuk işçiliği...” (Katılımcı-5)

“Onun önündeki engel ailenin biraz çocuğa fazla sorumluluk yüklemesi. Çocuk işçiliği. Çünkü aile diyor ki baban çalışmıyor, baba 40-50 yaşında ve iş bulmakta zorlanıyor. O zaman kim çalışacak sen varsın ve çalışman lazım. Çocuğa bunun bilincini o kadar yüklüyorlar ki çocuk başka bir şey yapmak zorundaymış gibi hissetmiyor. ‘Ben çalışmalıyım ve aileme bakmalıyım’ sorumluluğunda. Bu konuda baktığımızda çocuk işçiliği evet çok büyük bir problem.” (Katılımcı-15)

Yukarıda söylemlerine yer verilen 15 numaralı katılımcının Suriyeli çocukların ailelerinin onlar üzerine yüklemiş olduğu çalışma sorumluluğunu içselleştirmelerine vurgu yaptığı görülmektedir.

Bir diğer katılımcı düşüncelerini;

“Bir ailemiz var. Ailede çocuk sayısı oldukça fazla. Çocuğun okula neden gitmediği sorulduğunda çocuğun çalışması gerektiği ve babasının hasta olduğu söyleniyor...” (Katılımcı-11) şeklinde ifade etmektedir.

Yukarıdaki ifadesinde sahada karşılaştığı bir örneğe yer veren 11 numaralı katılımcı, Suriyeli bir çocuğun çalışmak zorunda bırakıldığı için okula gidemediğini gözlemlediğini ifade etmiştir.

Bir başka katılımcı ise düşüncelerini;

“...çocukları aslında bir an önce istihdam etme çabası, çocukların ailelerinde küçük yaşlarda çalışan kardeşlerini vs. görmeleri, gözlemlmeleri ve bu davranışı belki de normalleştirmeleri nedeniyle eğitime devam etmeden çalışmaya başlamaları benim gözlemlediğim okullaşma önündeki en büyük engellerden...” (Katılımcı-4) şeklinde aktarmaktadır.

Yukarıda ifadesi verilen 4 numaralı katılımcı, kardeşlerinin çalıştığını gören çocukların bu durumu “olması gereken” olarak algıladıkları için çocukların çalıştırılmasının bir aile kültürü haline gelmesine dikkat çekmektedir.

Diğer iki katılımcının düşünceleri ise aşağıdaki gibidir:

“Suriyeli çocuklar arasında çalışanların sayısı da çok fazla. Okula kaydını yapıp adapte olamayıp çocuk işçi olarak sokaklarda çeşitli alanlarda çalışan çocuklar var.” (Katılımcı-6)

“Yaşı büyük erkek çocukları ise ailenin geçimine katkıda bulunabilmesi amacıyla çeşitli işlerde çalıştırılıyor... Maddi yoksulluk nedeniyle eğitim haklarından mahrum kalıyor, çalıştırıldığı için eğitim haklarından mahrum bırakılıyor.” (Katılımcı-7)

Yukarıdaki söylemin sahibi olan 7 numaralı katılımcı, çocukların çalıştırılması olgusunu erkek çocuklar ile sınırlandırarak yorumlamaktadır. Katılımcıların söylemlerinden hareketle, Suriyeli çocukların okullaşması önündeki en büyük engellerden birisinin “çocukların çalıştırılması” olarak algılandığı söylenebilmektedir.

5.4.2.2. Dil Bariyeri

Göç literatüründe ve sahasında göçmenlerin dil bilmemekten kaynaklı toplumsal hayata adapte olamama sorunu sıklıkla “dil bariyeri” kavramı ile açıklanmaktadır. Yapılan görüşmeler esnasında da katılımcıların sıklıkla bu kavrama başvurdukları görülmüştür. Katılımcıların önemli bir çoğunluğunun Suriyeli çocukların okullaşmasının önünde “dil bariyerinin” önemli bir engel teşkil ettiğini düşündükleri gözlemlenmiştir. Örnek olarak aşağıdaki katılımcıların görüşleri gösterilebilmektedir.

“Dil bariyeri nedeni ile çocuğun okula gitmek istememesi... Yaşına uygun bir sınıfa kaydolamaması nedeni ile okula gitmek istememesi de var.” (Katılımcı-10)

Aşağıda yer verilen 12 numaralı katılımcının söylemleri, Suriyeli çocukların dil konusundaki yaşadıkları problemin eğitim hayatlarını nasıl etkilediği yönünde önemli tespitleri barındırmaktadır.

“...çocukların zihninde bir yarıлма var Türkçe ve Arapça arasında. Bu onların eğitim hayatlarındaki başarılarını çok etkileyen bir durum. Çünkü çok dilli düşünüyorlar ve hangi dili önceleyecekleri ile ilgili kafaları karışıyor. Bu onların anlama kapasitelerini ciddi biçimde etkiliyor. Yani bir öğrenme stratejisi açısından düşündüğünüz zaman, öğrenme teorileri üzerinden düşündüğünüz zaman bir insan en iyi ana dilinde öğrenir. Ama bu çocukların ana dili hangisi? Anne-babalarının kullandığı dil mi yoksa içine doğdukların toplumun kullandığı dil mi?” (Katılımcı-12)

Bir başka katılımcı düşüncelerini;

“Dil bariyeri... Türkmen olan azınlık grup dışında Suriyeli çocukların büyük bir çoğunluğu Arapça dilini biliyor ve Türkçe bilmiyor. Çocuklar Türkçe bilmediği için dersleri anlayamıyor, bu nedenle de devamsızlıklar ve okul bırakmalar ortaya çıkıyor.” (Katılımcı-16) şeklinde ifade etmiştir.

Yukarıda ifadelerine yer verilen 16 numaralı katılımcının söylemleri, eğitim dilinin Türkçe olmasından ve Suriyeli çocukların Türkçe bilmemesinden kaynaklı olarak eğitim sistemine adapte olamadıkları doğrultusundadır.

Başka katılımcılar da bu konu hakkında benzer şekilde düşünmektedir:

“En önemli engel dil bariyeri diyebiliriz. Dil konusunda yaşanan problemlerin uyum sürecini ve akademik başarıyı etkilediğini düşünüyorum.” (Katılımcı-2)

“Suriyeli çocukların okullaşmalarının önündeki engeller, dil bariyeri, kültür farkı, uyum sorunu ve bu sorunlara yönelik herhangi bir müdahale veya önleyici çalışmaların olmayışı...” (Katılımcı-6)

“...dersi anlamaması çocuğun okuldan soğumasına neden oluyor. Hızlandırılmış Türkçe eğitimleri var ama yetersiz kalıyor. Çocuk okulu terk edebiliyor.” (Katılımcı-9)

Yine yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcıların da diğer katılımcılarla paralel düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Katılımcılar, Suriyeli çocuklar için dil bilmemenin; okula adapte olma, akademik başarı gösterme ve motivasyon gibi konularda sorun teşkil ettiğini düşünmektedir. Bir kısım katılımcı da var olan dil öğretme mekanizmalarının yetersiz olduğuna vurgu yapmaktadır.

5.4.2.3. Çocukların Evlendirilmesi

Katılımcılardan bazıları Suriyeli çocukların okullaşması önündeki bir diğer engelin kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi olduğunu düşünmektedir.

Bu görüşe örnek verilebilecek katılımcı düşünceleri aşağıda sıralanmaktadır:

“Yine kültürel olarak kızların erken yaşta evlendirilmesi, çocuk evliliklerin yaşanması olabiliyor.” (Katılımcı-10)

“Ailedeki çocukların yaşları ve cinsiyetleri okula gidebilmelerini çok etkiliyor. Yaşı büyük kız çocukları ailenin benimsemiş olduğu kültürel sebeplerden işte kız çocuğu belli bir yaşa geldikten sonra okula gönderilmez, hatta uygun bir eş adayı varsa evlendirilir gibi... Bunlardan ötürü okula gönderilmiyor çocuklar.” (Katılımcı-7)

Yukarıda arka arkaya ifadelerine yer verilen 10 ve 7 numaralı katılımcıların kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri nedeniyle okula gidememelerinin ardında kültürel nedenlerin olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Bir başka katılımcının düşünceleri ise aşağıdaki gibidir:

“O konuda iki danışanım olmuştu. Kardeşlerdi zaten ve anne çok katıydı bize karşı. Sürekli okula gitmeyecek diyordu. En son ben kapıdan çıkarken, ev ziyaretine gitmişim ve o sırada dedi zaten evlendireceğim onları. O sırada çok şaşırmışım ben. Kız çocuklarında 12 yaş üstünde karşılaştığım zaman ilk sorduğum soru “Söz, nişan var mı?” Ailenin geçmiş profiline bakıyorum. Ablası var mı?” (Katılımcı-15)

Yukarıda ifadesine yer verilen 15 numaralı katılımcı, sahada deneyimlediği bir olaydan hareketle Suriyeli bir ailenin kız çocukları hakkındaki düşüncelerini çarpıcı bir şekilde aktarmaktadır.

Bir diğer katılımcı konu hakkındaki düşüncelerini;

“Kız çocuğu ise ortaokulda ise evlilik yoluna gittikleri için okulu terk edebilir. Çocuk yaşta evlilik var.” (Katılımcı-9) şeklinde ifade etmiştir.

Yukarıda ifadesine yer verilen 9 numaralı katılımcı, erken yaşta evlilikler sebebiyle “okul terki” yaşandığını ifade etmektedir. Katılımcıların çocukların erken yaşta evlendirilmeleri nedeniyle okula devam edemedikleri yönündeki paylaşımları, literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarına da paralellik göstermektedir.

5.4.2.4. Okuldaki Şiddet ve Ayrımcılık

Katılımcılar, Suriyeli çocukların okulda maruz kaldıkları şiddet ve ötekileştirici tavırlar nedeniyle okula gitmek istemedikleri yönünde paylaşımlarda bulunmuştur. Katılımcılardan bir kısmı Suriyeli çocukların özellikle “akran zorbalığına” maruz kaldıklarını belirtmiştir. Konu hakkındaki katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Akran zorbalığı yüzünden okula gitmek istemiyor. Öğretmeni tarafından uygulanan şiddet yüzünden okula gitmek istemiyor.” (Katılımcı-10)

“Akran zorbalığına maruz kalıyorlar. Dil bariyeri nedeniyle birçok alandan dışlanıyorlar.” (Katılımcı-8)

“Hiç oranlamadım ama daha çok gelen sanki Türkten Suriyeliye gibi. Suriyelinin de Suriyeliye yaptığı bu daha çok çeteleşme gibi. Suriyeli sayısının fazla olduğu okullarda da akran zorbalığı yaşanıyor. Bu da Suriyeli çocukların çeteleşip başka birilerinin arasına girmesine sebebiyet veriyor ama az olan okullarda da var orada da Türkler tarafından daha çok akran zorbalığına uğruyorlar.” (Katılımcı-14)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 14 numaralı katılımcı, Suriyeli çocukların yoğun olarak devam ettikleri okullarda “çeteleşme” davranışı gösterdiklerini, mevcutlarının az olduğu okullarda ise Türk öğrenciler tarafından akran zorbalığına maruz kaldıklarını beyan etmektedir.

Bir diğer katılımcı ise düşüncelerini;

“Türk öğrenciler medyada, sosyal medyada, arkadaşlarından veya aileden gördükleri olumsuz yargıları okulda Suriyeli öğrencilere yansıtıyorlar. Ötekileştirici bir tavır sergiliyorlar.” (Katılımcı-16) şeklinde ifade etmiştir.

Yukarıda ifadelerine yer verilen 16 numaralı katılımcı, Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilere okulda uyguladıkları ötekileştirici davranışlarının, medya ve toplumun Suriyelilere yönelik olumsuz tutumlarından kaynaklandığını düşünmektedir.

Başka katılımcılar ise, Suriyeli çocukların maruz kaldıkları olumsuz davranışları aşağıdaki ifadeleri ile aktarmaktadırlar.

“Geçici eğitim merkezindeki çocukların ekonomik durumları benzer olduğundan birbirleri arasında seçilmiyorlar ama biz çocukları buradaki okullardan birine kayıt ettirdiğimizde çocuklar diğer çocuklar arasında seçiliyor. Diğer öğrenciler ile aralarında dışlanma yaşıyor. Öğrenciler yanlarına oturmalarını istemiyorlar sonrasında çocuk “Bana Suriyeli diyorlar, karton topluyorsun diyorlar, hırsız diyorlar, dışlıyorlar.” diye okula gitmek istemiyor.” (Katılımcı-11)

“...okulda ve sokakta dışlanmaya maruz kalıyorlar. Irklarına yönelik olumsuz ithamlara maruz kalıyorlar. Kendilerini soyutlanmış hissediyorlar.” (Katılımcı-6)

“Çünkü şunu okullarda öğretmenlerimizden sürekli duyduğumuz bir şey özellikle burada doğanlar yani orada doğup buraya gelenlerde değil de burada doğanlarda ‘ben Suriyeliyim’ deme korkusu var. İşte demiyor ya da diğer Suriyeliler ile kendi milletinden olanlar ile arkadaşlık kurmamak için özel çaba sarf ediyor. Türkleşmeye çalışıyor. O baskıdan kendini yalıtmaq için... Bu son derece tehlikelidir insan psikolojisi için. Bunun gelecekteki etkileri çok yıkıcı olabilir. Çocuk neden buna ihtiyaç duyuyor bunu sorgulamak lazım. Kendi kimliğinden neden bu kadar uzaklaşmak zorunda kalıyor.” (Katılımcı-12)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 11, 6 ve 12 numaralı katılımcıların ifadelerinde, Suriyeli çocukların kimliklerine yönelen olumsuz itham ve davranışların Suriyeli çocuklar üzerinde bıraktığı etkiye vurgu yapılmaktadır. Katılımcılar, okulda gördükleri ayrıştırıcı ve ötekileştirici davranışlar sebebiyle Suriyeli çocukların okula gitme motivasyonlarının azaldığını ifade etmektedir. Bunun dışında çocukların “Suriyeli” kimliğine yönelen olumsuz tutumlar nedeniyle kimliklerini gizleme çabası içerisinde oldukları da katılımcılar tarafından ifade edilmektedir.

5.4.2.5. Yasal Düzenlemeler

Katılımcılardan bazıları Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki engellerden biri olarak yasal düzenlemelerdeki eksikliklerden bahsetmiştir. Konuya ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Politikasızlık... Açıkçası ülkemizde vatandaş olanların bile aldığı eğitim niteliksizken Suriye’den gelen çocukların eğitim sistemine dahil olamaması Bakanlığın vasatlığı ile açıklanabilir.” (Katılımcı-1)

“MEB’in çok kötü politikaları var. Çocuğu alıp eğitim durumuna karar veriyor ama çocuk o sınıfa uygun yaş düzeyinde değil. Ertesi gün diyor ki yazı geldi ve çocuk yaşına uygun bir sınıftan başlayacak. Sonrasından sınıf değişikliği oluyor. Zaten okula

çok zor ulaşan bir kesim ve hiçbir şey bilmeden okula başlıyorlar, uyum problemi yaşıyorlar. Daha büyük travmalar ve motivasyon bozukluğu yaşayabiliyorlar.” (Katılımcı-11)

“Çocuklar okula gitmek istiyorlar ama sistemsel olarak gidemiyorlar. Devlet kaynaklı bürokratik aslında daha çok... En başta bahsettiğim eğitim sisteminde yaşanan ikiliklerden kaynaklı. İkilik aslında çocuk en başta bir okula kayıt olmuş sonra geçici eğitim merkezi açılmış oraya geçmiş, sonra bu merkez kapanmış ve Türk okuluna geçmeye çalışmış. Burada önüne çıkan şey oluyor. Yaşı büyümüş, sınıf geride kalmış bunların önüne geçemiyoruz. Ya da çocuk 14-15 yaşına gelmiş okula gitmek istiyor ama hiç gitmemiş daha önce Türkiye’de. Suriye’den karne, diploma hiçbir şey getirmemiş. Denklik işlemleri işte burada güçleşiyor.” (Katılımcı-14)

“Bulunduğu şehre kayıt olamadıkları için çocuğun okula gidememesi... Aile daha önce gönüllü geri dönüş yaptığı için kimlik alınamaması ve çocuğun okula gidememesi de olabiliyor.” (Katılımcı-16)

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcıların Suriyeli çocukların okullaşması önünde Millî Eğitim Bakanlığı’nın uyguladığı politikaların eksikliği veya yanlışlığının engel teşkil ettiğini düşündükleri görülmektedir.

5.4.2.6. Bölgeler Arası Eğitime Verilen Önem Farkı

Katılımcıların bir kısmının Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki bir diğer engelin bazı Suriyeli ailelerin eğitime yeterli düzeyde önem vermemeleri olduğunu düşündüğü görülmüştür. Katılımcıların bu konu hakkındaki düşünceleri, bu başlıkta incelenecektir.

“Okullaşma sürecinde kişinin kültüründen dolayı okul değil de dini eğitime öncelik veriliyor.” (Katılımcı-9)

“Dini hassasiyetler nedeni ile çocuğun okula gidememesi...Çocuğun hane halkındaki bakıma muhtaç kişilere bakması ya da ev işlerine yardım etmesi nedeni ile okula gidememesi de var.” (Katılımcı-10)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 9 ve 10 numaralı katılımcılar ortak bir noktaya vurgu yapmakta ve Suriyeli ailelerin çocuklarını okula göndermemeleri ardında dini nedenlerin yer aldığını düşünmektedir.

Bir başka katılımcının konu hakkındaki düşüncelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Tabi Suriye’den geline bölgeler arasında da bilinç düzeyi bakımından fark var. Daha kırsaldan gelen ailelerin Suriye’de ikamet ettikleri dönemde de zaten okula devam ilişkin büyük kaygıları yok. Türkiye’ye geldikten sonra ya hiç kayıt yaptırmadıkları ya da kayıt yaptırsalar bile çocuğu okula göndermedikleri olabiliyor. Eğer çocuğun yaşı 13-14

ise çok rahat bir biçimde hane içi ya da hane dışında çalıştırıldığı görülüyor. Özellikle Şam bölgesinden gelen ailelerin ya da bölge belirtmeden bazı ailelerin daha eğitim-öğretime önem verdiği ve sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun çocuklarını okuttuğu ve bu çocuklar arasında çok başarılı olan öğrencilerin olduğu da oluyor... Suriye'den Türkiye'ye göç eden ailelerin beraberinde getirdikleri kültürel değerler, eğitim durumları, Suriye'den geline bölge, özellikle kırsaldan göç eden ailelerin eğitim-öğretime önem vermemesi de büyük rol oynuyor bu süreçte... ” (Katılımcı-4)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 4 numaralı katılımcı, Suriyeli çocukların okullaşmasında çocuğun ailesinin Suriye'den geldiği bölgenin etkili olabileceğini düşünmektedir.

Katılımcıların, Suriyeli ailelerin eğitim düzeylerinin, geldikleri bölgenin sosyo-kültürel özelliklerinin ve dini değerlerinin çocuklarını okula gönderme isteklerine etki ettiği yönünde bir algılarının olduğu tespit edilmiştir.

5.4.3. Suriyeli Çocukların Okullaşmalarını Sağlayacak Öneriler

Katılımcıların Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki engelleri dile getirdikten sonra bu engelleri ortadan kaldıracak ve Suriyeli çocukların okullaşmasını sağlayacak önerilerde bulundukları gözlemlenmiştir. Katılımcıların önerileri aşağıda sıralanmaktadır.

“Her çocuğun ihtiyacına göre sınıflandırmalar yapılmalı. Çocuklar aşama aşama entegrasyon programına dahil edilmeli. Yaş aralıklarına göre uygun sınıflandırmalar olmalı. Öte yandan engelli bireyler için de ayrı bir çalışma yapılmalı.” (Katılımcı-1)

“Okula teşvik çalışmaları ile çocukların okullaşması desteklenebilir. Ailelere yönelik çalışmalar, ailelerin ekonomik durumlarını iyileştirmeye yönelik çalışmalar, ebeveynlere yönelik istihdam çalışmaları da çocukların okullaşma oranlarını yükseltir.” (Katılımcı-13)

“Hali hazırda okullaştırma çalışmaları yapan STK'lar mevcut. Ancak ailenin çocuğu okula göndermemesi durumunda ağır yaptırımları olan bir politika izlenmeli, aile çocuğu okula göndermeye mecbur bırakılmalı. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gelen talimatlar doğrultusunda çocuğun okula kayıt edilip edilmemesi okuldaki yetkili çalışanların inisiyatifine bırakılmamalı. Okullaşamayan çocukların yoğunlukta olduğu illerde okul sayısı artırılmalı.” (Katılımcı-10)

“Hepsi için ayrı ayrı bir şey yapılabilir. Maddi durumu olmayan çocuk için çalışmak zorundaysa destek sağlanabilir. Travmatik olaylarda kapıdan dışarı çıkamayan çocuk için psikolojik destek olabilir, dışarıya çıkarılmakla başlanır sonra okula devam ettirilir... Biz Türk eğitim sistemi ile alakalı seminerler yapıyoruz ama bazı aileler bilmiyor oluyor. Belki bunlar fazlalaştırılabilir. İyi örnekler, rol modeller çıkarılabilir

ortaya. Yani şu mutsuzluğu da çok görüyorum hatta görmediğimde çok seviniyorum. Bizim 18 yaş üstü öğrencilerimizde var. Bunlar Suriye’de belli bir seviyeye gelmiş öğrenciler ama bunlar Türkiye’ye geldiklerinde yaşları da büyük olduğu için çalışmak zorunda kalan kısım. İlk karşılaştığımda öğrenilmiş çaresizlik yaşıyorlardı. Buna inanamıyorlar, çok fazla şey yaşadıkları için. “Ben iflah olmam, ne okulu, artık anlamam benden geçti.” diyorlar. “İşte bunu yapabilirsiniz”i göstermek ve iyi örnekleri önüne sermek, onu teşvik edecek şeyler yapmak... Bunlar da kıymetli. 6-10 yaş arasını okullandırmak ile okullaşma oranı artmayacak. Biz aslında biraz daha yükseğe çıkıp 25 yaşındaki öğrenci açık öğretime yazılıp denklik sınavına girdi diyebilmeliyiz. Böyle olunca yanında kardeşini de alıp geliyor. İşte böyle böyle artıyor.” (Katılımcı-14)

“Daha fazla rehberlik hizmeti verilerek yönlendirmeler o şekilde olabilir... Veli şunu bilmiyor. İlkokulda yine sağdan soldan duyup evime en yakın okula gitmeliyim diyebiliyor. Ama Suriye’de sekizinci sınıfa gidip gelince aile ne yapması gerektiğini bilmiyor. Bu konuda onların yönlendirmelerini yapılabilecek kurumların yaygınlaşması daha iyi olabilir... Şartlı eğitim yardımını aileler kırtasiye dışı için de harcayabiliyor. Onun yerine kırtasiye malzemesini alıp vermek lazım. Ben bu konuda farklı düşünüyorum. Aileye parayı vermektense somut bir şekilde alıp vermeyi tercih ediyorum... Mesela aile tek ebeveyn, bu yüzden çocuğun çalışması lazım. Gerçekten ihtiyacı olan aileleri tespit edip sosyo-ekonomik desteği bağladıktan sonra aslında bu oranlar yükselebilir.” (Katılımcı-15)

“Sahada görev yapan STK ve kamu kurumları teknik, lojistik, insan kaynakları açısından desteklenmeli ve çalışanların göç olgusu hakkında bilgi ve farkındalık düzeyi artırılmalı... Suriyeli çocukların okullaşma çalışması kapsamında UNİCEF’in fon sağladığı PİKTES projesi için yetkin öğretmenler ve alana hâkim olabilecek branşlardan kişiler seçilmeli. Öğretmenlerin sayısının artırılması gerekiyor, okuldaki PİKTES sınıflarının sayısının artırılması gerekiyor... Ekonomik destek yardımının Suriyeli öğrenciler için yaygınlaştırılması, ekonomik yoksulluk çeken ailelerin desteklenmesi, İl Göç İdaresi ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın kimlik sorunu nedeniyle kayıt edilmeyen çocukların önündeki engelin kaldırılması için koordinasyonun artırılması, akran zorbalığının önlenmesi adına okullarda öğrenci ve veliler ile çalışmaların yapılması...” (Katılımcı-16)

“Suriyeli çocukların anne ve babasının hukuki statüsünden bağımsız olarak “çocuğun yüksek menfaati” ilkesi doğrultusunda ele alınması gibi bir bilincin geliştirilmesi gerekiyor. Bu noktada bütün sosyal hizmet uzmanlarının bu anlamda savunuculuk ilkesi temelinde çalışmalarını yoğunlaştırması gerekiyor.” (Katılımcı-2)

“Anne babaların tutum ve davranışlarına yani okula ve eğitime bakış açısına yönelik çalışmalar yapmak... Çocukların benlik algısına yönelik çalışmak ve geleceğe yönelik mentörlük etmek olabilir.” (Katılımcı-3)

“Şartlı Eğitim Yardımı bu anlamda güzel bir örnek... Bu destek cüzi ama hem okula devamı hem de aileyi takip etmeyi mümkün kılıyor. Şartlı transferler, aile eğitimleri, okuldaki öğretmen ve yöneticilere eğitimler, akranlara eğitimler verilebilir.” (Katılımcı-5)

“Sınıf mevcudu ve okuldaki öğrenci sayılarının kotası olması gerekiyor. Okullardaki kalabalık öğrenci sayısı, okul müdürünü, öğretmenleri yıpratıyor. Bu durum da eğitimin içeriğini olumsuz etkiliyor. Ülkemizde genel olarak müfredat ve çocukların müfredatı özümseyerek öğrenmesiyle ilgili bile sorunlar yaşanırken, mülteci çocukların bu süreçte sorun yaşamaması kaçınılmaz. Bu nedenle bu çocuklara yönelik zaman zaman özel dersler ayarlanmalı, kaynaştırma algısı değişmeli, çocuklara ve annelerine yönelik okul bünyesinde faaliyetler yapılmalı ve kaynaşmaları sağlanmalı.” (Katılımcı-6)

“Ailelerin eğitim hususunda daha fazla bilgilendirilmeleri üzerine çalışmalar yapılmalı, ailelerin idari birimlere erişimindeki engeller kaldırılmalı... Birçok noktada savunuculuk yapılması gerekiyor. Aslında bakıldığında çocukların okullaşmaları önündeki en büyük engelin ekonomik yoksulluk olduğu görülebilir. Ailelerin içinde bulunduğu ekonomik yoksunluğa son verilirse okullaşma oranında gözle görülür bir artış olur.” (Katılımcı-7)

“Okullaşmanın önündeki en büyük engellerden biri olan ekonomik yoksulluk için çözümlerin olması gerekli. Sosyo-ekonomik destek yardımları maalesef hiç yok denecek kadar az kişiye verilmekte bu nedenle sosyo-ekonomik desteğin yaygınlaştırılması önemli. Okuyup meslek sahibi olma ve aynı zamanda da gelir kazanma adına mesleki eğitim merkezlerinin genişletilmesi ve kapasiteleri artırılabilir. Öğretmenlere, müdürlere, velilere ve çocuklara yönelik bilgilendirici ve farkındalık yaratacak seminerlerin yaygınlaştırılması gerekir.” (Katılımcı-8)

“Türkçe eğitim, dil çok önemli bir etken okula devam etmek için. Uyum sağlama çalışmaları yapmak, aileyi güçlendirmek... Bunlarla ilgili kurumların da ön yargıları var ve işte kurum birçok ön yargılara sahip. Çocuk olarak ayırmıyor, ırk olarak ayırıyor. Sosyal Hizmetin mikro, mezzo ve makro düzeyde çalışması gerekiyor. Kurumla, bireyle, aileyle, çevresiyle, toplumla çalışması gerekiyor. Yanlış yapılan bence göç düzeyinde, biz Suriyeliler ile çalışıyoruz. Aslına toplum ile çalışmak gerekiyor. Entegrasyon tartışılıyor ama entegre olan toplumla mı çalışmak gerekiyor? Ben Suriyeli vatandaş ile çalışıyorum ama Türk vatandaş ile çalışmıyorum. Kabul etmeme aslında. Kabul etme ve etmeme durumu aslında. İşte çocuğun okula kabul edilme sürecindeki akran ve müdürüyle görüşmek gerekiyor. Çünkü önyargıya sahip olabiliyorlar.” (Katılımcı-9)

Katılımcıların Suriyeli çocukların okullaşmaları adına pek çok farklı öneride bulundukları görülmektedir. Bu önerilerden bazıları sahada çalışan sosyal hizmet uzmanlarına bazıları da yöneticilere ve politika düzenleyicilere yapılmaktadır.

Aşağıda ifadelerine yer verilen iki katılımcının ise, Suriyeli çocukların okullaşabilmeleri için okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulduğunu belirten paylaşımları olduğu görülecektir.

“Okul Sosyal Hizmeti uygulaması gerçekleşmeli ancak bu uygulama çocuklar okula yerleştikten sonra uygulanmalı. Zaten bu çocukların okula yerleştirememeye problemleri var. O yüzden MEB bir ekip kurmalı ve bölge bölge bu ekipler nerede okula ulaşamayan çocuk varsa bulup okula yerleştirmeli... Okul sosyal hizmet uzmanları çocuklar okula kayıt olduktan sonra o çocukları okulda tutmak için çalışmalar yürütmeli ama kayıt vesaire işlemleri için sosyal hizmet uzmanları yeterli olabilir. Bu işler ile ilgilenen bir birim kurulmalı.” (Katılımcı-11)

“Bence yapılması gereken en önemli nokta okullarda başlatılması gereken fakat bir türlü pilot uygulama dışına çıkamayan okul sosyal hizmeti. Okullarda meslek elemanlarının olması gerektiğine fazlasıyla inanan bir uzmanım. Çünkü rehber öğretmenler alanda var olan destek ve yönlendirme mekanizmalarını bilmiyor. Okula devamı olan ve okul içinde bir sorun yaşayan öğrenciye dair anlık ve kısa vadeli çözümler üretiyorlar. Makro düzeyde, çevresi içinde birey anlayışına göre aile ile çocuk ile uzun vadeli gerekli kurumların devreye sokulduğu, sonrasında takibin yapıldığı bir sistemde çalışmalar için okullara sosyal hizmet uzmanlarının görevlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca yaptırımların daha uygulanabilir, caydırıcılığı yüksek olması gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı-4)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 11 ve 4 numaralı katılımcılar ise Suriyeli çocukların okullaşabilmeleri adına okul sosyal hizmeti uygulamalarının başlatılması gerektiğini düşünmektedir. Okul sosyal hizmeti uygulamalarının başlatılmasına duyulan ihtiyacı gerekçeleriyle belirten katılımcılar, uygulamanın nasıl gerçekleşeceğine dair tüyolar da vermektedir.

5.5. Suriyeli Çocukların Okullaşma Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi

Katılımcılardan bir kısmının Suriyeli çocukların okullaştırılmaları adına yaptıkları önerilerde okul sosyal hizmeti uygulamalarına yer vermeleri, bu konunun okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesi gerekliliğini oluşturmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda gerçekleştirilen görüşmeler esnasında katılımcılarla Suriyeli çocukların okullaşabilmeleri adına okul sosyal hizmetinin potansiyel etkileri konuşulmuştur. Bu bağlamda elde edilen veriler, “Suriyeli Çocukların Okullaşma Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi” adlı başlık ve buna bağlı oluşturulan iki alt başlıkta değerlendirilmiştir.

Katılımcıların konu hakkındaki paylaşımları aşağıda yer almaktadır.

“...okul sosyal hizmetinin asli görevi eğitim modelinin çocuğun ihtiyaçlarına cevap verebilecek araçlara sahip olmasıdır. O okulda bir tür eğitim modeli geliştirmektir aslında ve o geliştirdiği araçlarını her bir çocuğa eşit bir şekilde ulaşıp ulaşmadığını kontrol eder. Derdi odur. Her çocuğun kendi özel ihtiyacı doğrultusunda maksimum seviyede o ihtiyacı almasını sağlaması için birtakım uygulamalar yapar. Yani tek başına sorunlu çocuğun üzerinden inşa edilen okul sosyal hizmeti dünyanın hiçbir yerinde yoktur.” (Katılımcı-12)

Yukarıda yer verilen 12 numaralı katılımcının söylemleri, okul sosyal hizmetinin sadece sorunlu okul çocuğuna yönelik değil tüm öğrencileri kapsayıcı bir şekilde inşa edilmesi gerekliliğine görünürlük kazandırmaktadır. Bu söylemden hareketle yapılandırılacak okul sosyal hizmetinin salt göçmen çocuklara veya salt Suriyeli çocuklara yönelik değil tüm okul çocuklarına yönelik bir biçimde tasarlanması gerekliliğinin altını çizmekte fayda görülmektedir.

Başka bir katılımcı düşüncelerini;

“Şu an öğretmenler karşılaştıkları birçok sıkıntıyı görüp o sıkıntılarla birlikte çalışmaya çalışıyorlar. Ne yapacaklarını bilmiyorlar. Ayrıca bu tür detaylar için ayıracak vakitleri de yok. Bu nedenle okul sosyal hizmet uzmanı, çocuğun içinde bulunduğu her türlü koşulu süzerek ilgili birimlere ve sosyal uyum projelerine çocuğu katarak çocuğun günlük hayatını kolaylaştıracaktır.” (Katılımcı-6) şeklinde ifade etmektedir.

Yukarıda ifadelerine yer verilen 6 numaralı katılımcı, öğretmenlerin Suriyeli çocuklarla yürüttükleri eğitim sürecinde karşılaştıkları zorlukları çözmede tek başına yeterli olmadıkları gerekçesiyle okul sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir.

Bir diğer katılımcı ise;

“Suriyeli çocukların mağduriyet yaşamaları ve suça sürüklenme oranı sürekli artıyor. Buna karşın çocuklara ve ailelerine ulaşabilirlik açısından anahtar konumda olan okullar, mevcut sistemde sorunların çözümü noktasında yetersiz kalıyor. Çocuklar zamanlarının büyük bir kısmını okulda geçiriyor. Okullarda karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik önleme çalışmaları ve gerekli politika ihtiyacı ortaya çıkıyor. Bu ihtiyacın giderilmesi için ve çocuk refahının sağlanması noktasında okul sosyal hizmetinin önemi ortaya çıkıyor”. (Katılımcı-7) şeklinde paylaşım yapmıştır.

Yukarıda yer verilen ifadenin sahibi olan 7 numaralı katılımcı, okul sosyal hizmetine duyulan gerekliliği Suriyeli çocukların karşılaştıkları sorunlar üzerinden açıklamaktadır.

Başka bir katılımcı söylemleri ise aşağıda yer almaktadır:

“Okul çalışanları için ihmal ve istismar, dezavantajlı gruplar ekstrem bir durum ama bizim için değil. Bunlar okulu koruma politikası izlemeye yönlendirebiliyor ya da nasıl bir yol izleyeceğini bilemiyor. Bunlar ile karşılaştık. Nasıl bildireceğini ve çocuğu nasıl koruyacağını bilmiyor. Sosyal hizmet merkezlerini, çocuk izlem merkezlerini bilmiyor... Okul Sosyal Hizmeti ile okul çocuğun yüksek yararını gözeten, insani ve uluslararası bir kuruluşa dönüşür. Ayrımcılığın önlenmesi, dayanışmanın artması için önemli. Engelli çocuklar mesela... Engelli hakları, engelli çocukların aileleri ve engellinin erişimi konusunda destek sağlarlar. Kurum yönlendirmeleri açısından önemli. Kaynaklara ulaşma ve rapor edilmesi için önemli. Sadece fiziksel değil psikolojik ve sosyal etkileri olabilir. Projelerin artması olabilir. Çocukla yapılan çalışmalar artabilir.” (Katılımcı-9)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 9 numaralı katılımcı, okulların mevcut durumda karşılaştıkları çocuk refahı sorunlarına yönelik yetersiz kaldıklarını ve bu sebeple hayata geçirilmesi gereken okul sosyal hizmetinin önemini vurgulamaktadır.

Katılımcılar, Suriyeli çocukların karşılaştıkları sorunların çözülmesinde okul temelli müdahalelerin etkili olabileceğini düşünmektedir. Suriyeli çocukların karşılaşılabilecek risklerinin olduğu sorunların önlenmesi ve mevcut sorunlarının çözülmesinin okullaşmalarına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

5.5.1. Okul Sosyal Hizmetinin Suriyeli Çocukların Okullaşmalarına Potansiyel Etkileri

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, Suriyeli çocukların okullaşabilmeleri ve okula devam edebilmeleri noktasında okul sosyal hizmetinin etki göstereceğini düşünmektedir. Bu noktada okul sosyal hizmetinin potansiyel etkilerinin neler olabileceği konusunda görüş beyan eden katılımcıların söylemleri analiz edilecektir.

Konu hakkında görüş bildiren katılımcıların söylemleri aşağıda sıralanmaktadır:

“Çocuk yakından takip edileceği için aile ile görüşülerek çocuğun okullaşması, okula düzenli devamın sağlanması ve uyum sağlaması konusunda büyük bir rol oynayacağını düşünüyorum. Yapılan çalışmalar ile akran zorbalığının ve özellikle öğretmen tarafından uygulanan veya uygulanabilecek olan şiddetin önüne geçilmesi konusunda aktif rol oynanacağını düşünüyorum.” (Katılımcı-10)

“Mesela çocuklarımızdan biri derslerinde başarılı, aile iletişimi kuvvetli ama çocuk okulu bırakmış. Neden diye sorduğumda çocuğun okulunun taşındığını ve taşındığı yerin neresi olduğunu bilmediklerini ifade ettiler. İşte burada iletişimsizlik ve kopukluğu görüyoruz. Dersi iyi olan çocuk bir yıldır okula gidemiyor. Çünkü nereye gideceğini bilmiyor ailesi. Mesela okul sosyal hizmeti olsaydı eğer okuldaki mülteci çocukların takibi yapılabilirdi. Burada aslında öğretmenler ve idare de görevini iyi yapsa bu tür

şeyler yaşanmayacak. Biz şimdi bu çocuğun kaydını yaptıracağız ancak dönem ortası geldi ve sınavlar başladı ne kadar etkili olur bilemiyorum. Bu çocuk şimdi başka bir sınıftan başlayacak ve belki de uyum sürecini aşmıştı şimdi tekrar öyle bir sorunla karşılaşacak. Eğer okul sosyal hizmeti olsaydı böyle bir problemle karşılaşılmazdı.” (Katılımcı-11)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 11 numaralı katılımcının karşılaştığı bir saha deneyimi üzerinden okul sosyal hizmetinin Suriyeli çocukların eğitimindeki potansiyel etkisini değerlendirdiği görülmektedir.

Başka katılımcıların düşünceleri ise, aşağıdaki gibidir:

“Okul sosyal hizmeti olsaydı Suriyeli çocukların eğitim süreci ile ilgili doğru bilgiye erişimi hızlanırdı. Sorunların çözümü için aile bireylerinin de aktif katılım sağladığı sorun çözme mekanizmaları geliştirilebilirdi.” (Katılımcı-13)

“Öncelikle bu uyum süreci daha az sürede çözülürdü. Evet biz burada destek sağlıyoruz ama arkadaşlarımız haftanın bir günü o okula gidiyor ama o okulda sürekli var olan bir sosyal hizmet uzmanı olsaydı eğer anında problemlere çözüm sağlanıp, çok kısa sürede olaylar büyümeden hallolurdu. Orada var olan sabit biri olduğu zaman çocuğu çok daha yakından tanıyor ve anında krize müdahale edebiliyor... Sosyal hizmet uzmanı olduğu zaman aile ile görüşme yapacak, çocuk ile görüşme yapacak, okul ile aralarında bir köprü olacak ve okuldan da topluma da yansıyacak. Yani sınıfındaki arkadaşının velisi ile de arasındaki köprü olacak.” (Katılımcı-15)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 15 numaralı katılımcı, okul sosyal hizmet uzmanlarının potansiyel rollerini açıklayan bir paylaşımda bulunmuştur. Okul sosyal hizmet uzmanlarının okul, aile ve toplum arasındaki “köprü kurma” işlevlerine vurgu yapılmaktadır.

Bir diğer katılımcı;

“Çocuğun eğitimi önündeki engellerin ortaya çıkmadan önce önlenmesi ve çıktıktan sonra kaldırılması amacıyla birey, okul, aile ve kurumların da göz önünde bulundurulacağı çok boyutlu bir yaklaşım gerçekleşirdi. Bu yaklaşım sayesinde engel ve sorunların iyi analizi ardından çözümüne ilişkin sağlıklı adımlar atılırdı. Saha deneyimlerime dayanarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Çocukların okula devam oranı, okullaşma oranı ve okul başarı oranında kayda değer bir yükseliş olurdu.” (Katılımcı-16) şeklinde paylaşımda bulunmuştur.

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcı 16 numaralı katılımcı, okul sosyal hizmeti uygulamalarının Suriyeli çocukların okullaşmaları, okula devamları ve akademik başarıları üzerinde olumlu etkileri olacağını düşünmektedir.

Diğer katılımcıların konu hakkındaki düşünceleri ise aşağıda sıralanmaktadır.

Eğitimde yaşadıkları adaptasyon sorunu ve maruz kaldıkları akran zorbalığı üzerine çalışmalar yürütülebilir. Çocukların okula adaptasyon süreçleri çok daha sağlıklı olurdu. Okula devam durumlarının takibi ve ebeveynlerinin sürece dahil edilmesi de önemli tabi ki. Bizim özellikle sahalarda zorlandığımız nokta ebeveynlerin de eğitime bakış açılarının değiştirilmesi ve farkındalık çalışmaların eksikliği... Okul sosyal hizmeti ile erken teşhisler yapılırdı. Diğer bir taraftan çocuk işçiliği veya okul dışı kalan çocukların sayılarının azaltılması konusunda büyük etkileri olurdu. (Katılımcı-3)

“Kesinlikle ciddi geri bildirimlerin alınacağına inanıyorum... Okula devam etmeye başlayan çocukların çocuk işçiliğinin engellenmesine yönelik olumlu bir adım atılmış olacak. Çocuğa yönelik farklı bir ihmal istismar durumuna ilişkin de tespitler yapılabilir. Saha da sadece okul çağında olup okula devam etmediği tespit edilen ve hane ziyareti sonucunda kurum bakımına alınan çocuklar var. Bu şekilde çocuklara yönelik takipler artacak. Ayrıca okula devam eden birçok çocuk belki lise mezunu olacak ve daha iyi şartlarda istihdam edilecek. Haklarının ve sorumluluklarının farkında olacak. Kendisinden sonra gelen kardeşlerine örnek olacak ve belki de değişim çekirdek aile içinde başlayacak.” (Katılımcı-4)

“En azından okula kayıt yaptırmış fakat devam etmeyen öğrencilerin takibi yapılabilirdi. Evlendirilme riski olan çocukların durumu takip edilebilirdi.” (Katılımcı-5)

“Okul sosyal hizmeti halihazırda uygulanıyor olsaydı Suriyeli çocukların okul içerisinde yaşadıkları problemleri önleyici ve rehabilite edici müdahaleler yaparak çözerdi.” (Katılımcı-7)

“Okullarda yaşanan akran zorbalıklarına etkisi olurdu. Ailenin okul ile iletişimi artabilirdi. İhmal ve istismara maruz kalan bireylerin tespiti artabilirdi...” (Katılımcı-8)

“Okul sosyal hizmeti uygulanıyor olsaydı okullaşma oranı Suriyeli çocuklarda artardı. Devamsızlık sayısı azalırdı. Okul terk oranı azalırdı. Aile odaklı çalışma artardı. Eğitim tedbirleri yerini bulma noktasında takibi yapılırdı. Okullarda sadece Suriyeli çocuklar ile ilgili değil tüm çocuklar ile ilgili ihmal, istismar vakaları gün ışığına çıkardı ve azalırdı. Okul toplum kaynaklarını daha fazla kullanabilirdi. Öğrenim güçlüğü yaşadığı zannedilen çocukların aslında dil problemi görülürdü. Kaynaklarla buluşma, toplumla buluşma, arabuluculuk olduğu için okul kendi içinde boğuşmazdı.” (Katılımcı-9)

Katılımcılar okul sosyal hizmetinin Suriyeli çocukların okullaşmasına pek çok açıdan katkıda bulunacağını düşünmektedir. Katılımcıların öngördüğü potansiyel katkılardan bazıları; okula gitmeyen çocukların takibinin kolaylaşması, okullaşma önündeki engelin araştırılması ve çözüm üretilmesi, devamsızlık ve okul terkinin azaltılması, ihmal ve istismar vakalarının önlenmesi, dil ve uyum problemine yönelik

çalışmalar yürütülmesi, Suriyeli ailelerin toplumla bütünleştirilmesi olarak sıralanabilmektedir.

5.5.2. Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çözüm Önerileri

Katılımcılar Suriyeli çocukların okullaşmaları adına okul sosyal hizmeti bağlamında neler yapılması gerektiğine ilişkin paylaşımlarda bulunmuştur. Katılımcıların yaptıkları öneriler, “Okul Sosyal Hizmetinin Yapılandırılmasına İlişkin Öneriler”, “Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Öneriler” ve “Suriyeli Çocuklara Yönelik Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları Hakkında Öneriler” adlı üç alt başlıkta incelenmiştir.

5.5.2.1. Okul Sosyal Hizmetinin Yapılandırılmasına İlişkin Öneriler

Katılımcılar, Suriyeli çocukların devam ettikleri okullarda okul sosyal hizmetinin yapılandırılmasına ilişkin birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Katılımcıların önerileri aşağıdaki gibidir:

“Sahada çalışan meslek elemanlarının saha deneyimleri doğrultusunda bir faaliyet raporu oluşturulmalı. Sonrasında alandaki tespitler ve ilgili bakanlıkların da devrede olması ile çocukların takibi yapılmalı.” (Katılımcı-4)

“Öncelikle bu çocuklar Türk okullarına yerleştirilmeli, yerleştirildikten sonra okul sosyal hizmet birimi kurulmalı ve bu iki birim olarak kurulmalı. Okuldaki mülteci çocuklar ile ilgilenen ve okuldaki Türk çocuklar ile ilgilenen birim olarak ayrılmalı. Bu iki birim birbiri ile entegre olmalı. Mülteci biriminde olan kişiler ev ziyaretleri yapmalı ancak bunun yanı sıra iki birim birleşerek sosyal faaliyetler yapmalı... Bölgedeki sivil toplum kuruluşları ve ilçe sosyal hizmet merkezi ile iş birliği yapılabilir, sonrasında diğer okullar ve çalışanları ile iş birliği yapabilirler...” (Katılımcı-11)

“Bir kere öğretmenlerin güçlendirilmesi çok önemli. Bu birim olacaksa özel bir öğretmen güçlendirme çalışması yapması lazım. Yine dil konusunda çok dilli bir kültürü olması lazım. Çocuğun kendini iyi ifade ediyor olabilmesi lazım. Okul dışı müdahale davranışlarının da oluşması lazım... tabi mevzuat açısından güçlü bir mevzuatın olması lazım eğer iyi bir uygulama yapacaksanız onun yaptırım gücü olan bir mevzuatı olması lazım yoksa işe yaramaz. Türkiye'deki eğitim sistemi açısından en azından...” (Katılımcı-12)

“Millî Eğitim Bakanlığı bunu bakanlıkla yani sosyal hizmet uzmanları ile protokol yapması gerekiyor. Çünkü bakanlık adında dosya hazırlanması gerekiyor. Ben mesela şu an okul sosyal hizmetini yürütebilirim. Çünkü bakanlığın bana verdiği bir yetki var. Anadolu merkezinde bulunan bütün sosyal hizmet merkezlerinde raporumun geçerliliği var. Bütün tedbirleri uygulama, sosyo-ekonomik tedbir bağlama... Vaka yönetimini bilen bir kişi okullara giderse çok iyi bir iş birliği çıkar çünkü kopuk bir iş birliği var... Onun dışında görev tanımlarının net birbirini ezmeyecek ve alanlarına müdahale etmeyecek

şekilde yapılması gerekiyor. Disiplinli bir yönetmeliğin oluşturulması gerekiyor. Aslında bu olursa kabulü çok kolay olacak. Çünkü alana müdahale olarak görülüyor. Görev tanımının iyi yapılması lazım.” (Katılımcı-9)

Katılımcıların okul sosyal hizmetinin yasal çerçevesi konusuna özel bir vurgu yaptıkları görülmektedir. Görev tanımlarını açıklayan ve yaptırım gücü olan bir mevzuatın oluşturulması gerekliliğinin altı çizilmektedir. Katılımcıların diğer önerileri arasında ise; kurumlar arası iletişim ve iş birliğini sağlanması, çocukların kendilerini ana dilinde ifade etmelerini sağlayacak bir mekanizmanın olması ve öğretmenlerin güçlendirilmeleri bulunmaktadır.

5.5.2.2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Öneriler

Katılımcılar sahada Suriyeli çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanları olarak okullarda aynı grupta çalışacak okul sosyal hizmet uzmanlarına çeşitli tavsiyelerde bulunmaktadır. Katılımcıların okul sosyal hizmet uzmanları için bulundukları öneriler ise aşağıda sıralanmaktadır.

“...İnisiyatif alabilen sosyal hizmet uzmanları ile sağlanabilen okul sosyal hizmeti etkili olabilir ancak.” (Katılımcı-1)

“Her şeyden önce bu birim kurulmadan birimde çalışacak kişilere bu dezavantajlılara yönelik kapsamlı bir eğitim verilmesi gerekiyor... Mülakatlar ile bu alana ilgili kişiler belirlenmeli. Mesela politik olarak “Bu Suriyeliler neden buraya geldiler?” diyen kişiler burada çalışamaz. O yüzden fikir alışverişi ile birlikte karşıdaki kişinin düşüncelerini anlayarak buraya dahil edilmesi gerekiyor. İstekli olmalı ama sahada da öğrenebilir. Önemli olan iş bitiricilik ve istek.” (Katılımcı-11)

“Birincil öncelik gerçekten alanda deneyim sahibi, işini severek yapacak, iletişimi güçlü bir meslek elemanı olması. Hakların, çalışma alanının, faaliyet verilen ve iş birliği içinde olunan kurum ve kaynakların bilincinde olan, hak savunuculuğu yapabilecek bir meslek elemanı olmalı. Çünkü alanda hizmet veren öğretmenler zaten kendilerinin bizim işimizi yaptıklarını ifade ediyor. Ancak görülen o ki devlet memuru zihniyeti ile birçok okulda faaliyetler yüzeysel ve okul içinde yapılıyor. Bu nedenle aktif olarak sahada olabilmek ve tespit edilen vakalara dair gerçekten müdahale sürecinin işlemesi ve sonrasında takip edilmesi gerekli.” (Katılımcı-4)

“Öncelikle okul sosyal hizmeti kapsamında okullarda görev alacak sosyal hizmet uzmanlarının tarafsız bireyler olması gerekir. Bu işin çocukların yerini bile bilmeyeceği bir odada kapanıp hazır sunumlar, anketler hazırlayarak olmayacağının bilinmesi gerekiyor. Suriyeli çocukların entegre olma sürecinde aileleriyle yapılacak görüşmelerin büyük bir önem taşıdığı bilinmesi gerekiyor.” (Katılımcı-7)

Katılımcıların sıklıkla, okul sosyal hizmet uzmanlarında bulunması gereken özelliklere ilişkin paylaşımlarda bulundukları görülmektedir. Katılımcılar, Suriyelilerle çalışacak okul sosyal hizmet uzmanlarının; tarafsız, alana ilgi duyan, bilgi ve tecrübe sahibi ve inisiyatif alabilen kişiler olması gerektiğini düşünmektedir.

Başka katılımcıların önerileri ise aşağıdaki gibidir:

“Özellikle göç mevzuatı başta olmak üzere mevzuatlara hâkim olmalı. Göç alanında faaliyet yürüten kamu kurum ve STK’ların bilgisine vakıf olmalı ve ne tür faaliyetlerde bulunduklarını bilmeli. Yani şunu demek istiyorum: Servis haritalandırması yapmalı. İçinde kurum, STK dernekler olacak, faaliyetleri olacak ve yönlendirme yöntemi hakkında bilgin olacak. Örneğin ekonomik yoksunluk nedeniyle devamsızlık yapmaya ve çalışmaya başlayan bir öğrencinin ekonomik destek sağlayan bir derneğe yönlendirmen müdahale için etkili olması gibi...” (Katılımcı-16)

“Okul sosyal hizmet uzmanı Suriyeli çocukların eğitime yönelik olumlu olumsuz tespitlerde bulunarak, çözüm arayışına girebilmeli. Okul sosyal hizmet uzmanı, bu çocukların aile koşullarını tespit etmeli. Çünkü çocuğun okullaşmasına engel olacak arka planda yoksulluk gibi sebepler var. Bu sebepleri tespit etmesi gerekiyor. Daha sonra bu olumsuz koşulları giderebilmek için aileyi ilgili kurumlarla ilişkilendirmesi gerekiyor. Sonrasında da süreç takibi diyorum. Bu süreç takibi çok önemli. Çünkü sen çocuğu bir defaya mahsus okula getirirsin. Ama iki hafta sonra gözden kaybedebilirsin. Dolayısıyla çocuğun sabit olarak bir numaralı sorumlusu olman lazım.” (Katılımcı-6)

“Okul sosyal hizmet uzmanlarının Pdr ile birlikte çalışması gerekiyor ve sadece ofis çalışanı değil saha çalışanı olması gerekiyor. Ayrıca yapması gerekenler arasında o okula okul sosyal hizmetini tanıtmak ve güvenliğinden yöneticisine kadar bu süreci ve görevleri anlatması gerekiyor ve okul heyetine üye olması ve karar verme sürecine katılması gerekiyor. Vaka yönetimine sahip olmalı ve Pdr’ci ile çalışması gerekli. Bireysel görüşmeyi şu anlık Pdr’cinin uygulama alanlarını, hane ziyaretlerini, aile danışmanlığını, veli uyum çalışmalarını organize etmesi gerekiyor. Akran zorbalığını her ikisinin de çalışması gerekiyor. Tek taraflı eksik olur. Çocuk ile derinlemesine çalışmasını Pdr’nin, çocuk ve aile derinleme görüşmelerinin ise sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılması gerekiyor. Akranları ve öğretmenler ile de çalışılması gerekiyor.” (Katılımcı-9)

Yukarıda ifadelerine yer verilen 9 numaralı katılımcı ise, okullarda çalışan psikolojik danışmanlar ile sosyal hizmet uzmanları arasında oluşabilecek rol karmaşasını önlemek adına tavsiyelerde bulunmaktadır.

5.5.2.3. Suriyeli Çocuklara Yönelik Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları Hakkında Öneriler

Katılımcılar Suriyeli çocukların okullaşabilmeleri, okul ortamına uyum sağlayabilmeleri ve akademik başarı gösterebilmeleri adına okul sosyal hizmeti uygulama

önerilerinde bulunmuştur. Katılımcıların okul sosyal hizmeti uygulamaları önerileri aşağıda yer almaktadır.

“Devamsızlık yapan çocukların yakından takip edilmesi gerekir. Okula uyum sağlanması konusunda destek, yaşanan şiddetin önüne geçilmesi konusunda çalışmalar yapılması gerekir. Çocukları ve ebeveynleri bilinçlendirme çalışmaları yapmak yine... Okula devamlılığın ve katılımın sağlanması konusunda bireysel ve grup çalışmalarının yapılması da lazım.” (Katılımcı-10)

“Çocukların takibinin sıkı bir şekilde yapılması gerekiyor. Okula devam süreçleri sıkıntılı bir durum. Bunun iyi takip edilmesi gerekir. Ev ziyareti yapmalı. Çocuğu okulda görmek ile kendi şartlarında evinde görmek çok farklı şeyler. Ev ziyaretleri, veli tanışması ve veli ile aralarında oluşan güvene çok önem vermesi gerekiyor. Okul-aile iş birliği gerekiyor. Sonra bu çocuklar travmalı ve hassas çocuklar buna yönelik davranışları gerektiriyor.” (Katılımcı-11)

“Suriyeli çocuklar ile diğer çocuklar arasında oluşabilecek çatışmalar öncelikli sorun olarak ele alınabilir ve buna uygun çalışmalar yürütülebilir. Çocuklara yönelik psiko-sosyal destek çalışmaları yapılmalı. Hem eğitim sitemine uyum sağlamaları hem de sosyal hayata uyum süreçlerini güçlendirici çalışmalar yapılmalı. Çocukların yaşamış olduğu uyum güçlüğü ve dil problemine yönelik çalışmalara önem verilmesi gerekli... Öğrencilere yönelik sosyal uyum çalışmaları, sosyal etkinlikler, rehberlik çalışmaları, psikolojik destek çalışmaları çocukların eğitime devamlılığının sağlanmasında olumlu etkiler oluşturabilir.” (Katılımcı-13)

Katılımcıların özellikle Suriyeli çocukların okula devamlılarının takip edilmesi gerekliliğine ve okula devamı sağlamak adına yapılması gerekenlere vurgu yaptıkları görülmektedir. Diğer katılımcıların önerileri ise aşağıdaki gibidir:

“Ailelere seminerler yapılabilir. Bence kesinlikle olmalı, bu şey de sağlayabilir okulla ailelerin bağıını güçlendirebilir, ayağını alıştırabilir.” (Katılımcı-14)

“Sadece Suriyeli öğrencinin üstüne düşerek değil. Diyelim ki iki öğrenci grup çalışması yapılacak bir sınıftan aldığın zaman aynı sayıda Türk aynı sayıda Suriyeli alarak. Çünkü diğer türlü sadece tek bir grubu eğitmiş oluyorsun. Bir tanesini yönlendirmiş oluyorsun ama ikisinin de bir arada olduğu bir çalışma olursa biz çünkü sosyal uyum çalışmalarında buna özen gösteriyoruz. Yoksa öteki türlü geçici eğitim merkezlerinin yaptığına dönüyor. Kendi içerisinde çözüm üretmiş oluyor. Bir arada daha faydalı olacaktır.” (Katılımcı-15)

“Okullarda çalışacak uzmanların sosyal içerilme ve akran zorbalığıyla ilgili çalışması gerekiyor.” (Katılımcı-5)

“Akran zorbalığının önlenmesi uyum için öğrenci ve velilere farkındalık seminerinin vermesi gerekir. Öğretmenlere bilgilendirici, farkındalık oluşturucu seminer

vermesi... Okulundaki her bir öğrenci ile temas kurması gerekir. Tercüme ihtiyacını sağlıklı bir şekilde çözmeli. Çünkü öğretmenler genelde Suriyeli Türkmen öğrenciler üzerinden diğer öğrencilerle iletişim kuruyor, bu da sağlıklı değil. Okula devamlılığın ve katılımın sağlanması konusunda bireysel ve grup olarak çalışmalar yapılmalı.” (Katılımcı-16)

Katılımcılar okul sosyal hizmet uzmanlarının sadece Suriyeli çocuklara yönelik çalışmalar yapmaması gerektiğini, tüm öğrencileri kapsayıcı çalışmalar yapması gerektiğini düşünmektedir. Akran zorbalığı da katılımcıların sıklıkla ifade ettiği ve üzerine çalışılması gereken bir konu olarak görülmektedir.

Aşağıdaki önerilerin sahibi olan katılımcılar ise sosyal uyum konusuna dikkat çekmektelerdir. Katılımcıların önerileri şu şekildedir:

“Her şeyden önce eğitime devam eden çocukların entegrasyon süreçleri son derece önemli. Çocukların diğer çocuklarla, öğretmenlerle ve kendi aileleri ile olan ilişkileri sosyal hizmet uzmanı tarafından zaman zaman bir müdahale alanı haline gelebilmeli.” (Katılımcı-2)

“Sosyal uyuma dikkat edilmeli. Çocuklar üzerinden pozitif ayrımcılık da beraberinde bir tür ayrımcılık getirebiliyor. O yüzden çocukların haklarının evrensel olduğu, tüm çocukların eşit olduğu unutulmadan müdahale edilmeli. Suriyelilerin yoğun olduğu okulda da diğer azınlık grubun zorbalığa maruz kalmaması ya da olası öğretmen şiddetleri dikkate alınmalı.” (Katılımcı-8)

“...Okulda aile ve veli dayanışması sağlanması gerekiyor. Aile danışmanlığının verilebilmesi gerekiyor. Aile ve çocuğun kaynaklara erişiminde yönlendirmek, aile güçlendirme çalışmaları yapmak. Görevi aslında şu anda ki görevinden çok farklı değil. Şu anda bizim yaptığımız çalışma, riski tespit etmek ve risk ile ilgili kurumlara yönlendirme yapmak. Bunu okulda yapmak. Okulu durumunu anlatmak ve okula uygulamak... Yine kültür ile çalışmak... Okul sosyal hizmet uzmanı kültür üzerine hassasiyet göstererek çalışmalar yapması gerekiyor. Çünkü çok farklı. Ön kabulü sağlaması için kendini geliştirmesi gerekiyor... Suriyeli çocukları diğer çocukların ve okulun kabul etmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Yaşadığı olayı bilmeyebilir diğer çocuklar. Bunun ile ilgili rencide edecek durumların önlenmesi için farkındalık çalışması yapılabilir. Suriyeli çocukların aktivitelere katılımı ve sosyalleşmeleri sağlanmalı. Suriyeli bir çocuğun orada yaşadığı kültür ve diğer kültür ile ilgili grup çalışmaları yapılabilir. Bu tüm çocuklar ile yapılmalı.” (Katılımcı-9)

Katılımcılar Suriyeli çocukların eğitimi konusunda okul sosyal hizmeti bağlamında pek çok farklı çözüm önerisinde bulunmuştur. Bu öneriler özetle;

- Suriyeli öğrencilerin devamsızlık takiplerinin yapılması
- Suriyeli çocukların ailelerinin okulla ve toplumla iletişiminin güçlendirilmesi,

- Akran zorbalığı ve okuldaki diğer şiddet türleri ile çalışılması,
- Suriyeli ve Türk öğrenciler arasında sosyal uyumu sağlamaya yönelik çalışmalar yapılması,
- Suriyeli öğrencilerin ana dilinde sorunlarını ifade edebilecekleri bir mekanizmanın inşa edilmesi,
- Suriyeli öğrencilerin ailelerine yönelik bilgilendirici seminerler verilmesi,
- Kültüre duyarlı bir yaklaşım sergilenmesi şeklinde sıralanabilmektedir.

6. TARTIŞMA

Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların; Türkiye'nin göç politikaları, Suriyeli çocuklara yönelik yaptıkları çalışmalar, Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlar, okullaşma durumları, okullaşmaları önündeki engeller ve okul sosyal hizmetinin Suriyeli çocukların okullaşmasına potansiyel etkileri hakkında tespit ve önerilerde bulundukları görülmüştür. Katılımcıların tespitleri ve önerileri, mevcut literatür çerçevesinde tartışılacaktır. Bu tartışmanın aşağıdaki dört başlıkta yapılması uygun görülmektedir:

1. Türkiye'nin Göç Politikaları
2. Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar
3. Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunların Okullaşmalarına Etkisi
4. Suriyeli Çocukların Okullaşmaları İçin Okul Sosyal Hizmeti

Tartışma başlıklarından ilki “Türkiye'nin Göç Politikaları” olmuştur. Bu başlıkta katılımcıların göç politikaları hakkındaki düşünceleri tartışılacaktır.

6.1. Türkiye'nin Göç Politikaları

Katılımcıların Türkiye'nin göç politikaları hakkındaki paylaşımları incelendiğinde; Türkiye'nin göç politikalarının uluslararası yasal düzenlemeler ile belirlendiğini ve bu sebeple Türkiye'nin kendinden mesul bir göç politikası olmadığını belirten katılımcıların olduğu tespit edilmiştir. Türkiye, 1951 yılında Cenevre'de imzalanan “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”ye ve 1967 yılında bu sözleşmeye ek imzalanan “Mültecilerin Statüsüne Dair Protokol”e taraf olmuş ve kendi ulusal göç mevzuatını da bu iki uluslararası yasal düzenlemeye göre oluşturmuştur. Türkiye'nin 2013 yılında çıkardığı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 2. maddesinde geçen “*Bu Kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır.*” ibaresi bu görüşü desteklemektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Bu noktada katılımcıların Türkiye'nin göç politikalarının uluslararası yasal düzenlemeler ile belirlendiği yönündeki düşünceleri doğrulanmaktadır.

Türkiye'nin göç politikaları hakkında görüş bildiren bazı katılımcıların politikaların zeminini güçlü bulmadıkları yönünde bir algılarının olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar bu düşüncelerini, kalıcı politikaların olmadığı ve anlık gelişmelere göre düzenlemelerin yapıldığı yönündeki düşünceleri ile desteklemektedir. Katılımcıların bu mevcut

algılarının temelinde, Suriyelilerin 2011 yılında Türkiye’ye kitlesel olarak gelmeye başladıktan sonra onlara bir “geçici koruma” statüsü verilmesi ve bu statünün verilebilmesi için “Geçici Koruma Yönetmeliği” çıkarılması bulunmaktadır. Burada katılımcılar tarafından “sorun” olarak addedilen husus; Türkiye’nin Suriyeliler ülkeye gelmeye başlamadan önce kitlesel göç ile ilgili bir düzenleme veya hazırlığının olmamasıdır. Türkiye, ancak 2013 yılına gelindiğinde çıkardığı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91.maddesi ile “geçici koruma” statüsünün yasal teminatını vermiştir (YUKK, 2013). Bu noktada katılımcıların, Türkiye’nin kalıcı ve zemini güçlü bir göç politikası oluşturmayıp gelişen durumlar karşısında düzenlemeler yaptığı doğrultusundaki görüşleri doğrulanmış bulunmaktadır.

Katılımcıların Türkiye’nin düzenli ve kalıcı bir göç politikası olmadığı yönündeki algıları, Suriyelilere yönelik yapılan düzenlemelerde “geç kalındığı” algıları ile bağdaştırılabilmektedir. Katılımcılar, Suriyelilerin Türkiye’ye gelmeye başladığı andan itibaren barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının geçici hizmetler aracılığıyla karşılanmasına ağırlık verilmesinin kalıcı hizmet ve politikaların oluşturulmasına olumsuz etki ettiğini düşünmektedir. Katılımcılar özellikle de eğitim alanındaki düzenlemelerde geç kalındığına vurgu yapmaktadır. Katılımcıların bu düşünceleri literatürde de desteklenmektedir. Yusuf Adıgüzel 2017 yılında yaptığı çalışmada; öncelikli olarak barınma, beslenme gibi en temel ihtiyaçları karşılama yolunda adımların izlendiğini, 2013 yılına gelindiğinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihli genelgelerle eğitim alanındaki ihtiyaçları karşılamanın hedeflendiğini belirtmiştir (Adıgüzel, 2017, s.13).

Türkiye’nin Suriyelilere yönelik yapılan düzenlemeler konusunda geç kalmasının nedenlerinden biri Suriye’deki olumsuz şartların hızlı bir şekilde düzeleceği ve Suriyelilerin kısa bir süre içerisinde ülkelerine döneceği yönündeki öngörü ve beklenti olarak görülmektedir. Bu öngörü ve beklenti politika düzenleyicilerin söylemlerine, Suriyelileri “misafir” olarak nitelendirmeleri şeklinde yansımıştır. Öyle ki bazı geçici barınma merkezlerinin (kampların) tabelalarında dahi “konukevi” ve “konaklama merkezi” gibi ifadeler kullanılmıştır. Örneğin Gaziantep’te bulunan geçici barınma merkezinin adı “İslâhiye Konaklama Tesisleri” olarak geçmektedir. Aynı şekilde Adıyaman’da bulunan geçici barınma merkezinin adı da “Adıyaman Konaklama Tesisi” olarak bilinmektedir. Resimler kısmında bu geçici barınma merkezlerinin tabelalarına yer verilmiştir (EK-6). Katılımcıların da sıklıkla her alanda kullanılan “misafir” kavramına

dikkat çeken paylaşımları bulunmaktadır. Katılımcıların kullanılan bu kavramın kalıcı politikalar üretilmesinin önüne geçtiğini düşündüğü görülmüştür. Literatüre bakıldığında; Suriyelilere verilen hizmetlerin Türk kültürünün misafirliği olarak yorumlanmasının bazı sakıncalarının olduğu görülmektedir. “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” adlı saha çalışmasında Suriyelileri “misafir” olarak değerlendirmenin onların haklarına erişimlerinin ev sahibinin inisiyatifine kalmasına sebep verebileceği ortaya konulmaktadır (Erdoğan, 2018, s.182).

Katılımcıların Türkiye’nin göç politikaları ile alakalı olarak politikaların hak temelli perspektifine de vurgu yaptıkları görülmüştür. Katılımcıların Suriyelilerin temel hak ve hizmetlere erişimleri noktasında sıkıntılar yaşadıklarını gözlemledikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi mesleki deneyimlerinde geçici koruma kimliği olmayan ve kayıt dışında olan Suriyelilerin sağlık, eğitim gibi temel haklara erişemediklerini gözlemlemiş olmaları, onları yeni oluşturulacak göç politikalarının hak temelli inşasına vurgu yapmaya yönlendirmiştir.

Katılımcılar temel haklara erişimde yaşanan sorunlar gibi Suriyeli çocuklar özelinde yaşanan farklı pek çok soruna değinmiştir. Aşağıdaki başlıkta bu sorunlar hakkında katılımcı paylaşımları tartışılacaktır.

6.2. Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar

Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların kendi mesleki deneyimlerinden hareketle Suriyeli çocukların pek çok sorunla karşı karşıya kaldıklarını belirttikleri görülmektedir. Katılımcıların sıklıkla üzerinde durduğu sorunlardan bazıları; yoksulluk, çocukların çalıştırılması, erken yaşta evlendirilmesi ve okullaşamamalarıdır. Katılımcıların değindiği bu sorunlar, mevcut literatür çerçevesinde tartışılacaktır.

Literatürde ve yapılan görüşmelerde, göçmen çocukların ailelerinin göç etmiş olmaktan kaynaklanan bir yoksulluk içerisinde oldukları ve bu sebeple çocuklarını çalıştırabildikleri görülmüştür. Bu bağlamda göçmen çocuk profili sıklıkla göçmen-yoksul- işçi çocuk profiline denk düşmektedir. Katılımcılar mesleki yaşantılarında gözlemledikleri Suriyeli çocuk profilini de bu profile paralel şekilde yorumlamaktadır.

Katılımcılar Suriyeli çocukların, ailelerinin yoksulluk içerisinde olmalarından kaynaklı olarak çalıştırıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlar arasında bir bağlantı olduğu görülmektedir. Bu bağlantı şu şekilde açıklanabilmektedir: Suriyeli çocuklar içindeki bulundukları yoksulluk nedeniyle

çalıştırılmakta, çalıştırılan çocuklar ise çalışma hayatında pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Özservet ve Sirkeci, çocukların çalıştırılması durumunda; yetersiz beslenme, iş kazaları, suça sürüklenme gibi risklere açık duruma geldiklerini belirtmiştir (Çakırer Özservet & Sirkeci, 2016). Katılımcılar da bu doğrultuda Suriyeli çocukların çalıştırıldıkları iş yerlerinde istismara maruz kaldıklarını ifade etmektedir. Çalıştırılan Suriyeli çocukların ihmal ve istismara açık konuma gelerek gelişim haklarından mahrum kaldıkları görülmektedir.

Katılımcıların çocuk istismarı kapsamında değerlendirdiği bir diğer sorun alanı ise Suriyeli kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi konusudur. Katılımcılar Suriyeli ailelerin özellikle ekonomik sorunlar nedeniyle çocuklarını erken yaşta evlendirebildiklerini ifade etmiştir. Literatüre bakıldığında ise; Suriyeli ailelerin kız çocuklarını namus kaygısı, hane içi harcamaların bir birey için eksilmesi ve çocuklarının yaşam koşullarının evlilik sonrasında iyileşeceği inancı gibi sebeplerden dolayı erken yaşta evlendirebildikleri görülmektedir (Şenol & Dinç, 2017, s.1). Suriyeli ailelerin çocuklarını erken yaşta evlendirmeyi normalleştirme nedenlerinden bir diğeri de Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda erkek ve kız çocuklarının evlendirilmeleri için ön kabul olarak buluş çağına girmiş olmaları ve her ne kadar erkekler için asgari 18 yaş, kızlar için ise 17 yaş şartı aransa dahi 15 yaşını doldurmuş bir erkek çocuğu ve 13 yaşını doldurmuş bir kız çocuğu buluş çağına girdiğini iddia ederse ve hâkim bunun doğruluğuna kanaat getirirse evlenebilmekte olmaları olarak gösterilebilmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016, s.45). İki ülkenin iç hukukları arasındaki farklılıkların da Türkiye'de bulunan Suriyeli çocukların erken yaşta evlendirilmesine yol açabileceği görülmektedir. Çeşitli gerekçeler ile erken yaşta evlendirilen çocukların gelişim haklarından mahrum kaldıkları bilinmektedir.

Katılımcıların Suriyeli çocuklar özelinde değindikleri bir diğer sorun alanı ise Suriyeli çocukların okullaşamama olgusudur. Türkiye'deki Suriyeli çocuklar pek çok sebepten ötürü okullaşamamaktadırlar. Yukarıda değinilen Suriyeli çocukların karşılaştıkları sorunlar, onların okula gidememesine de neden olabilmektedir.

Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların okullaşmaları üzerindeki etkileri bir sonraki başlıkta detaylıca incelenecektir.

6.3. Suriyeli Çocukların Yaşadıkları Sorunların Okullaşmalarına Etkisi

Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlar okullaşmalarına engel olabilmektedir. Sahada Suriyeli çocuklarla çalışan katılımcıların, Suriyeli çocukların yaşadıkları problemlerden bazılarını okullaşmaları önündeki engeller olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu problemler; yoksulluk, aidiyet duygusunun olmaması, çocukların çalıştırılması, dil bariyeri, çocukların evlendirilmesi, okuldaki ayrımcı ve ötekileştirici tutumlar şeklinde sıralanmaktadır.

Literatüre bakıldığında göçmen çocukların eğitimlerinin önündeki önemli engellerden birinin yoksulluk kaynaklı çocuk işçiliği olduğu görülmektedir. Karaman ve Özçalık çocukların ailenin yoksulluğu nedeniyle çalıştırıldığını ve bu nedenle okula devam edemediklerini ifade etmiştir (Karaman & Özçalık, 2007, ss.37-38). Okula kayıt gibi okula devam da önem arz eden bir konudur. Çalıştırılan Suriyeli çocukların okula kayıtları yapılırsa dahi, devamsızlık ve okul terki gibi problemler yaşadıkları bilinmektedir (Erdoğan & Ünver, 2015, s.21). Bu nedenle Suriyeli çocukların okullaşması, okula devamlarının sağlanması ve akademik başarı gösterebilmeleri için çalıştırılmalarının önüne geçilmesi gerekmektedir.

Suriyeli çocukları eğitim haklarından alıkoyan bir diğer önemli engel ise, çocukların erken yaşta evlendirilmesidir. Suriyeli aileler çeşitli gerekçelerle özellikle kız çocuklarını erken yaşta evlendirebilmektedir. Suriye'deki mevcut hukuki ve sosyal yapıda kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi olağan bir durum olarak algılanırken, farklı bir ülkede olumsuz şartlar altında yaşayan Suriyeli aileler arasında çocukların evlendirilmesi yaygınlaşmıştır (Şenol & Dinç, 2017, s.17). Erken yaşta evlendirilen çocuklar, eğitim haklarından mahrum kalmaktadır. Suriyeli çocukların okullaşmasını sağlamak, eğitime erişerek gelişimlerini tamamlamalarını sağlamanın yanı sıra; erken yaş evlilikleri ve çocuk işçiliği gibi çocuk istismarı başlığı altında değerlendirilen risk alanlarından korunmalarını da sağlayacaktır.

Suriyeli çocukların okullaşması tartışmasının salt okula kayıttan ziyade okula devamlılık ve akademik başarı gösterme başlıklarını da içermesi gerekmektedir. Çünkü Suriyeli çocuklar arasında okula kayıt sonrasında okul devamsızlığı yapma veya okul terki gibi sorunların sıklıkla görüldüğü bilinmektedir. Katılımcıların da Suriyeli çocukların okullaşma durumları içerisinde okul devamı ve okul başarısı gibi konulara sıklıkla değindikleri görülmüştür. Yapılan görüşmeler ve incelenen literatürde, Suriyeli çocukların okula kayıt yaptırdıktan sonra; dil bariyeri, akran zorbalığı ve olumsuz

tutumlar nedeniyle okulu bıraktıkları veya okula gitmek istemedikleri görülmüştür. Katılımcılar Suriyeli çocukların okullarda; Türk akranlarından, Türk velilerden, öğretmenlerden veya okul yöneticilerinden gördükleri ayrıştırıcı tutum ve şiddet davranışları nedeniyle okula devam edemediklerini belirtmiştir. Literatürde de Suriyeli çocukların okullarda gördükleri dışlayıcı davranışlar nedeniyle okula düzenli devam edemedikleri görülmektedir (Cırıt Karaağaç & Güvenç, 2019, s.537).

Katılımcılar tarafından Suriyeli çocukların okulda maruz kaldıkları olumsuz davranışların boyutunun, Suriyeli çocuklarda “Suriyeli kimliklerini” gizlemelerine sebebiyet vermelerine kadar vardığı ifade edilmektedir. Suriyeli çocukların maruz kaldıkları olumsuz davranışların, onların okula devam etmesini engellediği gibi benlik gelişimlerini zedelediği de görülmektedir.

Suriyeli çocukların okula kayıt yaptırdıktan sonra okula devam sağlayamamalarına neden olan bir diğer önemli engel ise dil konusunda yaşadıkları problemdir. Geçici eğitim merkezlerinde Arapça eğitim gören Suriyeli çocuklar, bu merkezlerin kapatılmaya başlamasının ardından Türk okullarına kayıt olmaya başlamıştır. Türk okullarında eğitim dilinin Türkçe olması ve öğrencilerin Türkçe bilmemesinden kaynaklı olarak, çocukların eğitime adapte olamaması sorunu yaşanmıştır. Avrupa Birliği tarafından desteklenen ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen PIKTES projesi (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi) çıktılarına bakıldığında, 599.670 Suriyeli öğrenciye Türkçe öğretildiği görülmektedir (PIKTES, 2020). Bu çalışmalara rağmen katılımcılar, Suriyeli çocukların önemli bir çoğunluğunun yeteri kadar Türkçe bilmediklerini ve bu sebeple okula adapte olma, akademik başarı gösterme ve motivasyon sağlama gibi konularda sorun yaşadıklarını gözlemlediklerini ifade etmiştir. Suriyeli çocukların dil öğrenme konusunda problem yaşamasının nedeni ise öğretmenlerin Arapça bilmemesi ve yabancı bir öğrenciye Türkçe öğretmek konusunda deneyimlerinin olmaması olarak açıklanabilmektedir (Gencer, 2017, s.844). Bu noktada Türkçe öğretme çalışmalarının, Arapça bilen ve yabancılara Türkçe öğretme deneyimi olan öğretmenlerle yapılması gerekliliği gündeme gelmektedir. Eğitim dilinin Türkçe olması nedeniyle Türkçe öğrenmiş Suriyeli çocukların eğitim sistemine adapte olmaları ve sosyal uyum geliştirmeleri kolaylaşacaktır.

6.4. Suriyeli Çocukların Okullaşmaları İçin Okul Sosyal Hizmeti

Türkiye'deki Suriyeli çocuklar, eğitime erişimlerini engelleyen pek çok sorun yaşamaktadır. Bu sorunlar; çocuk işçiliği, erken yaş evlilikleri, dil ve uyum problemleri ve ayrıştırıcı tutumlar olarak sıralanabilmektedir. Sahada Suriyeli çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanları çocukların yaşadıkları bu sorunlara çözüm üretmekteledir. Araştırma kapsamında görüşülen bazı sosyal hizmet uzmanlarının ise doğrudan okullaştırma çalışması yaptığı görülmüştür. Fakat bu sosyal hizmet uzmanları, Suriyeli çocukların okula kayıtlarını yaptırdıktan sonraki süreci takip edemediklerini ve çocukların okullarda yaşadıkları problemlerin çözülemediği için okulu terk ettiklerini ifade etmiştir. Katılımcılar okullaştırdıkları Suriyeli çocukların takibini yapmak, okulda karşılaştıkları sorunlara müdahale etmek, okula devamlarını sağlamak ve çocuk ile ailesinin toplumla bütünleştirilmesi adına okul sosyal hizmetine ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Literatürde de Suriyeli çocukların okullaşmasını sağlamak ve yaşadıkları sorunlara okul temelli müdahaleler yapmak adına okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır. Okul sosyal hizmetinin, Suriyeli çocukların ve ailelerinin yaşadıkları sorunların çözülmesinde kritik bir konuma sahip olduğu düşünülmektedir (Gencer, 2017, s.846).

Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki sorunların çözülmesinde ve okulda yaşadıkları problemlerin çözülerek okula devamlarının sağlanmasında okul sosyal hizmetine duyulan gereksinim çerçevesinde yapılandırılan bu çalışma, sahada Suriyeli çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri doğrultusunda Suriyeli çocukların yaşadıkları problemlere okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir. Çalışma hedefi doğrultusunda katılımcılardan alınan görüş ve önerilerin Suriyeli çocukların devam ettiği Türk okullarında uygulanmasına gerek görülen okul sosyal hizmetini yapılandırmada fayda göstereceği düşünülmektedir. Katılımcıların Suriyeli çocukların devam ettiği okullarda hayata geçirilmesi gerekli görülen okul sosyal hizmetinin yapılandırılması konusundaki önerileri üç başlığa ayrılabilir. Bu başlıklar şunlardır:

1. Okul Sosyal Hizmetinin Yapılandırılmasına İlişkin Öneriler
2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Öneriler
3. Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları Önerileri

Katılımcıların yukarıdaki başlıklar hakkında verdikleri öneriler sırasıyla tartışılacaktır.

6.4.1. Okul Sosyal Hizmetinin Yapılandırılmasına İlişkin Öneriler

Katılımcılar Suriyeli çocukların devam ettikleri okullarda başlatılma gereği duyulan okul sosyal hizmetinin yapılandırılmasına ilişkin birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Katılımcıların özellikle okul sosyal hizmeti mevzuatının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken unsurlara ilişkin vurgu yaptıkları görülmüştür. Katılımcılar oluşturulacak mevzuatta görev ve sorumlulukların sınırlarının belirlenmesine ve mevzuatın yaptırım gücünün olmasına dikkat edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Okul sosyal hizmeti mevzuatında kurumların ve meslek elemanlarının görev ve sorumluluklarının sınırlarının belirlenmesi ve görev tanımlarının detaylıca yapılması, çalışmaların rol karmaşası yaşanmadan yürütülmesini sağlaması açısından önem arz etmektedir. Öte yandan mevzuatın bir yaptırım gücünün olması ise; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda bulunan sağlık, eğitim, danışmanlık gibi tedbirlerin uygulanması ile çocukların okullaşmasını ve okulda yaşadıkları problemlerin çözümünü hızlandıracaktır.

6.4.2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Öneriler

Katılımcılar sahada Suriyeli çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanları olarak okullarda aynı grupta çalışacak okul sosyal hizmet uzmanlarında bulunması gereken özellikler hakkında birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Katılımcılar, Suriyeli çocuklarla çalışacak okul sosyal hizmet uzmanlarının; tarafsız, alana ilgi duyan, bilgi ve tecrübe sahibi ve inisiyatif alabilen kişiler olması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcılar aynı zamanda, okullarda çalışacak okul sosyal hizmet uzmanlarının okuldaki diğer alanlarda çalışanlara (öğretmenler, psikolojik danışmanlar veya idareciler) okul sosyal hizmetini tanıtmaya görevini üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Okulda çalışan diğer meslek mensuplarına okul sosyal hizmetinin tanıtılmasının, okul sosyal hizmet uzmanının okuldaki çalışmalarına alan açacağı düşünülmektedir. Öte yandan okulda çalışan diğer meslek mensuplarına kendi mesleki rol ve görevlerini anlatan okul sosyal hizmet uzmanının bu meslek elemanlarıyla iletişim ve iş birliğinin güçleneceği de düşünülmektedir. Özbeşler ve Duyan, okul sosyal hizmet uzmanlarının konsültasyon, koordinasyon ve iş birliği yapması gerektiğine dikkat çekmektedir (Özbeşler ve Duyan, 2009, ss.23-24).

Okul sosyal hizmetinin okul çalışanlarına tanıtılmasının yanı sıra öğrencilere de tanıtılması gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilerin okul sosyal hizmet uzmanının görevleri ve rolleri hakkında bilgi sahibi olması, hangi durumlarda okul sosyal hizmet uzmanına danışması gerektiğini kavramasına yardımcı olacaktır.

6.4.3. Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları Önerileri

Katılımcılar, Suriyeli çocukların okullaşabilmeleri, okula devam sağlayabilmeleri ve okul temelli sorunlarının çözülebilmesi için okul sosyal hizmeti uygulamaları önerilerinde bulunmuşlardır. Katılımcılar okullaştırılan Suriyeli çocukların okula devam konusunda problem yaşadıklarını vurgulayarak okula devam takibi yapılması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Okula devam takibi, okullaştırılan çocuğun devam sağlayabilmesi adına önleyici bir çalışma olarak görülmektedir.

Katılımcılar tarafından önerilen bir diğer okul sosyal hizmeti uygulama önerisi ise, yapılan çalışmaların sadece Suriyeli çocuklar özelinde değil Türk-Suriyeli ve başka milletlere mensup çocukları da kapsayıcı bir biçimde inşa edilmesi gerektiği yönünde yapılmıştır. Bu önerinin; çocuklar arasında medya, aile ve toplum kaynaklı oluşan ön yargıları yok etmek ve akran zorbalığının önüne geçmek adına faydalı olabileceği düşünülmektedir. Yine katılımcılar, okul sosyal hizmet uzmanlarının çalışmalarını kültüre duyarlı bir zeminde yapmaları gerektiğini vurgulamıştır. Okul sosyal hizmeti uygulamalarının farklı kültürel özelliklere sahip çocukların farklı ihtiyaçlarına yönelik çözüm üretebilmesi gerekmektedir. Çünkü sosyal hizmet mesleğinin farklılıklara yalnızca saygı duymakla kalmayıp bu farklılıklara sahip bireylerle aktif olarak çalışabilmesi beklenmektedir (Özgür, 2010, s.92)

Okul sosyal hizmeti uygulamalarına ilişkin bir diğer öneri ise, Suriyeli ailelerle çocukları aracılığıyla iletişim kurmak ve ailelerin güçlendirilmesini sağlamaktır. Okul sosyal hizmetinin temel hedeflerinden birinin okul-aile-toplum iş birliğinin sağlanması olduğu düşünüldüğünde Suriyeli ailelerin okulla ve toplumla olan iletişiminin güçlendirilmesi gerekliliği görünürlük kazanmaktadır.

Yapılan görüşmelerde ve incelenen literatürde, Suriyeli ailelerin Türk eğitim sistemi hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ve bu yüzden çocukların okullaşmasında aksaklıklar yaşandığı görülmektedir. Katılımcılar bu sorunun çözümlenmesi için Suriyeli ailelere yönelik eğitim sistemi hakkında bilgilendirici çalışmalar yapılması gerektiğini düşünmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının “eğiticilik”

rolleri (Franklin ve Harris, 2007; akt. Nadir & Aktan, 2016, s.82) düşünöldüğönde okul sosyal hizmet uzmanlarının var olan eğitim sistemi hakkında Suriyeli aileleri bilgilendirmesinin Suriyeli çocukların okullaşmasına fayda sağlayacağı öngörülmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde incelenen literatür ve araştırma bulguları doğrultusunda varılan sonuçlara ve araştırmanın konusu olan sorun alanına ilişkin çözüm önerilerine yer verilecektir. Bu nedenle başlığın “Sonuç” ve “Öneriler” şeklinde alt başlıklandırılması uygun olacaktır.

7.1. Sonuç

Bu araştırma ile sahada Suriyeli çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının Suriyeli çocukların eğitimleri önündeki sorunlara ilişkin görüşleri ve bu sorunların okul sosyal hizmeti bağlamında çözülebilmesi için önerileri toplanmıştır. Araştırmanın en önemli sonucu, Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların eğitimlerinin önünde pek çok sorun olduğu ve bu sorunların çözülebilmesi için okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulması olarak görülmektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde; katılımcıların mesleki yaşantılarında Suriyeli çocukların pek çok sorunla karşı karşıya kaldıklarını gözledikleri görülmektedir. Katılımcıların gözlemlerinden hareketle, Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunlar aşağıda belirtilmiştir.

- **Çocukların çalıştırılması:** Katılımcılar sahada çalıştıkları Suriyeli çocukların ailelerinin yoksulluğu nedeniyle çalıştırıldığını ifade etmiştir. Çalıştırılan Suriyeli çocuklar çalışma hayatında risklere açık hale gelmekte ve istismara uğrayabilmektedir.
- **Erken yaş evlilikleri:** Katılımcılar Suriyeli ailelerin çeşitli gerekçeler nedeniyle çocuklarını erken yaşta evlendirdiklerini belirtmiştir. Bu gerekçeler; yoksulluk, Suriye’de erken yaş evliliklerinin olağan karşılanması ve “namus kaygısı” olarak sıralanabilmektedir.
- **Dil bariyeri:** Suriyeli çocuklar yeteri düzeyde Türkçe bilmedikleri için eğitim dili Türkçe olan okullara kayıt yaptırsalar dahi eğitim sürecine adapte olmakta güçlük çekmekte ve okulu bırakabilmektedir.
- **Ayrımcı tutum ve davranışlar:** Suriyeli çocuklar okul içinde veya toplumsal hayatta kimliklerine yönelik olumsuz tutum ve davranışlar nedeniyle okula gitmek istemeyebilmektedir.

- **Ebeveyn kaybı ve rol karmaşası:** Suriyeli çocuklar ebeveyn kaybı veya ebeveynlerinin Suriye’de kalması nedeniyle ailedeki ebeveyn görevlerini ve rollerini üstlenebilmektedir.
- **Bölgeler arasındaki eğitime verilen önem farkı:** Suriyelilerin Suriye’den geldikleri bölgeye göre eğitime verdikleri önem arasında farklılıklar olduğu bilinmektedir. Suriye’nin kırsal kesiminden gelen Suriyeli ailelerin, Suriye’de de çocuklarını okula göndermedikleri ve çocuklarının eğitimini öncelemedikleri görülmektedir.

Türkiye’deki Suriyeli çocuklar yukarıda sıralanan sorunları yaşadıkları için eğitim haklarından mahrum kalabilmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar, Suriyeli çocukların yaşadıkları sorunların çözümü için aşağıdaki başlıklarda çalışmalar yürütmektedir:

- **Çocuk koruma çalışmaları:** Katılımcılar Suriyeli çocukların ihmal ve istismar gibi risklere karşı korunması için; temel hak ve hizmetlere erişimlerini sağlama, danışmanlık, aile bağlarının yeniden tesisi gibi çalışmalar yürütmektedir.
- **Psiko-sosyal destek hizmetleri:** Katılımcılar çalıştıkları sivil toplum kuruluşlarında Suriyeli çocuklara yönelik olarak doğrudan psiko-sosyal destek veya destek almaları için yönlendirme çalışmaları yapmaktadır.
- **Çocuk haklarına erişim çalışmaları:** Katılımcılar Suriyeli çocukların sağlık, eğitim, adalet ve diğer haklarına erişimlerini sağlamak için savunuculuk, danışmanlık ve yönlendirme yapmaktadır.
- **Okullaştırma çalışmaları:** Görüşme yapılan katılımcılardan bazıları Suriyeli çocukların okullaşmaları için faaliyet göstermektedir. Katılımcılar okullaştırma kapsamında okula kayıt yaptıрма, kurumlarla iletişime geçme, ailelere yönelik bilgilendirici seminerler ve danışmanlık yapmaktadır.

Katılımcılardan bazılarının doğrudan okullaştırma çalışmaları yaptıkları görülmüştür. Okullaştırma yapan katılımcılar, okula kayıtlarını yaptırdıkları Suriyeli çocukların eğitim süreçlerini takip edemediklerini, bazı çocukların ise okullarda yaşadıkları problemlerden dolayı okulu terk ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada Suriyeli çocukların okullaşmaları, okulda yaşadıkları problemlerin çözülmesi ve okula

devam sağlamaları için okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır. Suriyeli çocukların okullaşmaları ve eğitim sistemine adapte olmaları için okul sosyal hizmetine ihtiyaç olduğunu belirten katılımcılar; okul sosyal hizmetinin yapılandırılması, okul sosyal hizmet uzmanlarının görevleri ve okul sosyal hizmeti uygulamaları hakkında önerilerini belirtmiştir. Bu öneriler bir sonraki başlıkta açıklanacaktır.

7.2. Öneriler

Türkiye’deki Suriyeli çocukların okullaşabilmeleri ve okula devam sağlayabilmelerine yönelik araştırma önerileri şunlardır:

- Suriyeli öğrencilerin yoğun olarak devam ettikleri okullarda okul sosyal hizmet birimleri kurulmalıdır.
- Okula gitmeyen Suriyeli çocuklar okul sosyal hizmet uzmanları tarafından tespit edilerek okula kayıt ettirilmelidir.
- Okula kayıtları yapılan Suriyeli çocukların okula devamları takip edilmelidir.
- Okula gitmeyen veya devam problemi yaşayan çocukların eğitime katılımları önündeki engeller (çalıştırılma, evlendirilme gibi.) tespit edilmeli ve bu engellerin kaldırılması için mesleki müdahaleler yapılmalıdır.
- Suriyeli çocukların ailelerini eğitim süreci içerisine katabilmek için düzenli aralıklarla sosyal incelemeler yapılmalıdır. Okul sosyal hizmet uzmanları okul ve Suriyeli aile arasında “köprü” görevi üstlenmelidir.
- Okul sosyal hizmet uzmanları “eğiticilik” rolleri ile Suriyeli aileleri ve öğrencileri Türk eğitim sistemi hakkında ve kendi mesleki görevleri hakkında bilgilendirmelidir.
- Okul sosyal hizmet uzmanları “aracılık” rolleri gereği, Suriyeli ailelerin güçlendirilmesi için okul dışındaki kurum ve kişilerle çalışabilmelidir.
- Okul sosyal hizmet uzmanları Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümü için okullarda çalışan öğretmen, idareci, psikolojik danışman gibi meslek elemanları ile ekip çalışması yapmalıdır.
- Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerine karşı gösterdikleri olumsuz tutum ve davranışları ortadan kaldırmak için; grup çalışması, farkındalık çalışmaları ve sosyal faaliyetler gibi çalışmalar yapılmalıdır.

- Okullarda oluşturulacak okul sosyal hizmeti biriminin farklı özelliklere sahip olan öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına cevap verebilir olması gerekmektedir. Birimin çok kültürlü ve çok dilli bir yapıda olması gerekmektedir. Bu birimde Suriyeli öğrencinin yaşadığı sorunları ana dilinde ifade edebilmesi ve yaşadığı sorunun sahip olduğu sosyo-kültürel özellikler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Suriyeli çocukların eğitiminde öğretmenlere büyük bir görev yüklendiğinden öğretmenleri güçlendirecek eğiticinin eğitimi, yabancılara Türkçe öğretimi eğitimi gibi çalışmalar yürütülmelidir.
- Suriyeli çocukların Türk okullarında yaşadığı önemli engellerden birinin dil bariyeri olmasından dolayı çocukların Türkçe eğitimlerinin düzenlenmesi ve takip edilmesi gerekmektedir.
- Suriyeli çocuklarla çalışan sivil toplum kuruluşları ile okulların iş birliği içerisinde çalışması gerekmektedir.

Okul sosyal hizmeti, sadece sorun yaşayan okul çocuğu ile çalışan bir uygulama alanı değildir. Okul sosyal hizmetinin temel hedefi eğitim sürecinde yer alan tüm öğrencilerin eğitime eşit erişimleri ve katılımlarını sağlamaktır. Bu noktada Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine tam katılımı noktasında eğitim politikalarının oluşturulması, okul sosyal hizmet uzmanlarının görevlerinden biridir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, S. (2017). Göçmen çocuğun eğitim hakkı. *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(5), 27-42.
- Aktaş, A. M. (2003). Kriz Durumlarında Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Kriz Dergisi*, 11(3), 37-44.
- Aldemir, T. (2018). *Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi*. Erişim adresi http://www.utesav.org.tr/dosyalar/web_dosya/Suriyeli-Siginmacilar-ve-Turkiye-Ekonomisi-Raporu.pdf.
- Anthony, I., Bazza, M. B., & Olu, I. (2020). Impact of migration on women and children. *Tolle Lege: An Augustinian Journal of Philosophy and Theology*, 2(2), 1-15.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2013). *Türkiye’de göçmen çocukların profili, sosyal politika ve sosyal hizmet önerileri: Hızlı değerlendirme araştırması*. IOM Uluslararası Göç Örgütü. Erişim adresi <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2007). Çocuk yoksulluğu. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(12). <https://doi.org/10.21560/spcd.25457>
- Aydın, C. (2017). Göçmenlerin karşılaştıkları ve neden oldukları bazı psikolojik sorunlar ve çözüm önerileri üzerine bir analiz. *Journal of International Scientific Researches*. 6(4), 305-316. <https://doi.org/10.21733/ibad.370179>
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bayraklı, C. (2007). *Dış göçün sosyo-ekonomik etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) yaşayan Bulgaristan göçmenleri örneği*. (Yüksek Lisans) Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

- Bazeley, P., & Jackson, K. (2013). *Qualitative data analysis with NVivo (Second Edition)*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bogdan, R., ve Biklen, S. K. (2006). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods (Fifth Edition)*. Boston: Pearson Education.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design choosing among five traditions*. United Kingdom: SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design choosing among five traditions (Second Edition)*. United Kingdom: SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (Fifth Edition)*. United Kingdom: SAGE Publications.
- Çağlar, T. (2019). Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler. Göktuna Yaylacı, F. (Ed.), Sığınmacı-Göçmen LGBTİ'ler ve Sosyal Hizmet (ss.169-182) içinde. Transnational Press London.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, (17), 67–91.
- Çakırer Özservet, Y., & Sirkeci, İ. (2016). Editörden: Çocuklar ve göç. *Göç Dergisi*, 3(1), 1–4. <https://doi.org/10.33182/gd.v3i1.552>.
- Çakran, Ş., & Eren, V. (2017). Mülteci politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 1–30.

- Cırt Karaağaç, F., & Güvenç, H. (2019). Resmi ilkokullara devam eden Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim sorunları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18). <https://doi.org/10.26466/opus.530733>.
- Coşkun, E. (2019). Sığınmacı ve göçmen kadınlarla sosyal hizmet: Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet. Göktuna Yaylacı, F. (Ed.), *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* içinde (127-140). Transnational Press London.
- Dağ, A. (2017). *Okul Sosyal Hizmeti*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum*, 5(9), 9–22.
- Ela Özcan, E. D. (2008). Çağdaş göç teorileri üzerinde bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 183–215.
- Erbaş, H., & Alioğlu Türker, Ö. (2019). Göç araştırmaları alanında kavramsal sorunlar ve etik/politik sorumluluk. *DTCF Dergisi*, 59(2), 883–911.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M., & Ünver, C. (2015). *Türk iş dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki görüş, beklenti ve önerileri* [Adobe Digital Editions]. Erişim adresi <https://www.tisk.org.tr/yayin/46661-turk-is-dunyasinin-turkiyede-suriyeliler-konusunda-gorus-beklenti-ve-onerileri---2010.pdf>
- Ergin, T. (2017). Bireysel gelişimi farklı olan çocuklar. Ergin, H. & Yıldız, S. A. (Ed.) *Gelişim Psikolojisi* içinde (265-289). Ankara: Nobel.
- Fossey, E., Harvey, C., McDermott, F., ve Davidson, L. (2002). Understanding and evaluating qualitative research. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 30(6), 717–732.

Galletta, A., & Cross, W. E. (2013). *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication*. New York: New York University Press.

Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014, 22 Ekim). *Resmi Gazete* (Sayı:29153). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>

Gencer, T. E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *The Journal of International Social Research*, 10(54), 838-851.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İstatistikleri. (2020). Erişim adresi <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim tarihi: 07.05.2020.

Güllüpnar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 53–85.

Gün, S. (2017). *Çocuk: İşçi, yoksul, göçmen iktisadi ve politik bir analiz*. İstanbul: Nota Bene.

Günay, A., & Günay, D. (2016). Dünyada ve Türkiye’de yükseköğretim okullaşma oranları ve gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(1), 13–30.

Hopancı, S., Koç, F., & Özkoçak, V. (2019). Erken yaşta evlendirilmiş Suriyeli çocuklar. *Researcher: Social Science Studies*, 7(4), 10–22.

Jarolmen, J. (2017). *Okul Sosyal Hizmeti*. Ankara: Nika Yayınevi.

İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2581–2615. <https://doi.org/10.26466/opus.546737>

- Karakaya, S. (2012). *İlköğretim Okullarında Ailenin Eğitime Katılımı ve Okul Sosyal Hizmeti*. (Yüksek Lisans) Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Karakaya, Ş. (2019). Göçün birbirine karıştırılan özneleri. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü*, (52), 30–31.
- Kireçdağ, N. (2017). Antakya’da bir alan araştırmasına dayalı gözlemler: Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* (62-63), 29-35.
- Kılıç, G., & Özkor, D. (2019). Suriyeli çocukların eğitimi araştırma raporu. Erişim adresi <http://www.mavikalem.org/wp-content/uploads/2019/03/Suriyeli-%C3%87ocuklar%C4%B1n-E%C4%9Fitimi-Ara%C5%9Ft%C4%B1rma-Raporu.pdf>
- Kılıc, V. A., & Toker Gokce, A. (2018). The problems of Syrian students in the basic education in Turkey. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 12(1). <https://doi.org/10.26417/ejser.v12i1.p215-227>
- Kurekova, L. (2011). Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows. *Paper Prepared for Interdisciplinary Conference on Migration, Economic Change, Social Challenge*, 1–37.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Springer*, 3(1), 47–57. <https://doi.org/10.1007/S13524-011-0049-9>
- Lordoglu, K., & Aslan, M. (2018). Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye’deki Suriyeli çocuklar. *Çalışma ve Toplum*, 2(57), 715–732.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466. Erişim adresi [http://www.cepa.lk/content_images/publications/documents/241-S-Theories of international migration-JSTOR.pdf](http://www.cepa.lk/content_images/publications/documents/241-S-Theories%20of%20international%20migration-JSTOR.pdf)

- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1), 11–46.
- MEB. (2010). *Yabancı Uyruklu Öğrenciler Genelgesi*. Erişim adresi: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/967.pdf>
- MEB. (2014). *Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi*. Erişim adresi: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>
- Mollard, B. (2010). *Kadın ve göç: Göç deneyimi boyunca sağlığın geliştirilmesi*. Göç ve Kadın Sempozyumu, 11 Mart 2010, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, Erişim adresi <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/Etkinlikler.php>, Erişim tarihi 03.05. 2020.
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. (1961, 5 Eylül). *Resmi Gazete* (Sayı:10898). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>
- Nadir, U. (2014). Sosyal hizmet uzmanının rolleri çerçevesinde okul sosyal hizmeti ve ekip çalışması. *Journal of Social Work*, 53–58.
- Nadir, U., & Aktan, M. C. (2016). Okul sosyal hizmeti ve okul sosyal hizmet uzmanının rollerine ilişkin bir tartışma: Kurgusal bir vaka sunumu. *Sağlık ve Toplum*, 25(3), 78–88.
- NASW. (2012). Nasw standards for school social work services. <https://doi.org/10.1037/14032-006>
- O'Reilly, K. (2015). Migration theories: A critical Overview. Triandafyllidou, A. (Ed.) *Routledge Handbook of Immigration and Refugee Studies* içinde. New York: Routledge.

- Öder, C. A. (2008). *Fransa'da Yaşayan Türk Kadın Göçmenler ve Entegrasyon Süreci*. (Yüksek Lisans) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özbesler, C., & Duyan, V. (2009). Okul ortamlarında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17–25.
- Özer, Y. Y., Komşuoğlu, A., & Ateşok, Z. Ö. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *The Journal of Academic Social Sciences*, 4(37), 185-219.
- Özgür, Ö. (2010). Çokkültürcü sosyal hizmet: Eleştirel bir bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 89–104.
- Özkan, Y. (2017). Sunuş. Özkan, Y. (Ed.) *Okul Sosyal Hizmeti (7-10) içinde*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Padgett, D. K. (2017). *Qualitative Methods in Social Work Research*. United Kingdom: SAGE Publications.
- Patton, M. Q. (2001). *Qualitative Research & Evaluation Methods (Third Edition)*. United Kingdom: SAGE Publications.
- Sertelin Mercan, Ç. (2017). Gelişim psikolojisinde kuramlar ve araştırma yöntemleri. Ergin, H. & Yıldız, S. A. (Ed.), *Gelişim Psikolojisi (7-32) içinde*. Ankara: Nobel.
- Şahin, F., & Şener, Ö. (2019). Geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim süreçlerindeki dil ve iletişim sorunları: İstanbul Fatih örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(9), 66–85.
- Şeker, D., & Uçan, G. (2016). Göç sürecinde kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 199–214.

- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği politikaları bağlamında uluslararası göç olgusu ve türleri: Kavramsal bakış. *Yönetim ve Ekonomi*, 25(1), 269–289.
- Şenol, D., & Dinç, A. (2016). Türkiye'nin Suriyeli çocuk gelinleri: Sosyolojik bir değerlendirme (Syrian Child Brides of Turkey: A Sociological Review). *Suriyeli Çocuklarla El Ele" Uluslararası Göç ve Çocuk Sempozyumu. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.*
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 267–305.
- Sheafor, B. W. & Horejsi, C. J. (2012). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Sirkeci, İ., & Göktuna Yaylacı, F. (2019). Küresel hareketlilik çağında göç kuramları ve temel kavramlar. Göktuna Yaylacı, F. (Ed.) *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* (15–39) içinde. Transnational Press London.
- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, 22(86), 127–144.
- Taştan, C., & Çelik, Z. (2017). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler.* Erişim adresi https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/Suriye_Rapor_TURKCE_pdf.pdf
- Unicef. (2004). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.* Erişim adresi https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf
- Usta, M. E., Arıkan, İ., Şahin, Y., & Çetin, M. S. (2018). Suriyeli eğitimcilerin gözünden geçici eğitim merkezlerinde karşılaşılan sorunların incelenmesi. *Mukaddime*, 9(1),

173–188. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.341921>

Wickramasinghe, A. A. I. N., & Wimalaratana, W. (2016). International migration and migration theories. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences*, 1(5), 260–268. https://doi.org/10.1142/9789812773890_0026

Williams, C., & Graham, M. (2014). “A world on the move”: Migration, mobilities and social work. *The British Journal of Social Work*, 44(1). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcu058>

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 11 Nisan). *Resmi Gazete* (Sayı:28615). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

Yerli, G. (2019). Sığınmacı ve göçmen yaşlılarla sosyal hizmet. Göktuna Yaylacı, F. (Ed.) *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* (155-168) içinde. Transnational Press London.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zastrow, C. & Krist Ashman, K. K. (2014). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I*. Ankara: Nika Yayınevi.

FORMLAR

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (EK-1):

MÜLAKAT SORULARI

1. Ne kadar zamandır mültecilerle çalışıyorsunuz?
2. Mültecilerle ne tür çalışmalar yapıyorsunuz?
3. Türkiye'nin göçmen/sığınmacı konusunda izlediği politika hakkında ne düşünüyorsunuz?
4. Kendi mesleki deneyimlerinizden hareketle Suriyeli çocukların yaşadığı sorunlardan bahsedebilir misiniz?
5. Türkiye'deki Suriyeli çocukların okullaşma oranları hakkında ne düşünüyorsunuz?
6. Sizce Suriyeli çocukların okullaşmaları önündeki engeller nelerdir?
7. Suriyeli çocukların okullaşmalarını sağlamak adına sizce neler yapılabilir?
8. Okul sosyal hizmeti uygulaması hali hazırda uygulanıyor olsaydı Suriyeli çocukların eğitimlerine ne gibi bir etkisi olurdu?
9. Suriyeli çocukların yoğun olarak eğitime devam ettiği okullarda okul sosyal hizmeti uygulaması hayata geçirilecek olsaydı dikkat edilmesi ve mutlaka yapılması gerekenler neler olurdu? Önerileriniz neler?

Not: Bu form yarı yapılandırılmış olup her bir katılımcıyla yapılan görüşmenin seyrine bağlı olarak ek sorular eklenebilecektir.

Dr. Öğr.Üyesi Fatih KUCUR

Araştırmacı Şeyma KARAKAYA

Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (EK-2):

T.C. İstanbul Üniversitesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Şeyma KARAKAYA tarafından yürütülen “Türkiye’ deki Suriyeli Çocukların Yaşadığı Sorunların Okullaşma Süreçlerine Etkisi ve Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çözüm Önerileri” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı Türkiye’ de yaşayan Suriyeli çocukların problemleri görünür kılmak, okullaşmaları önündeki engelleri aydınlatmak ve bu sorunlara okul sosyal hizmeti bağlamında çözüm önerileri getirmektir. Araştırmada sizden tahminen 1 saat ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 15 kişi katılacaktır. ¹ Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya seymakarakaya.sk@gmail.com e-posta adresi ve 05368879259 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının ²:

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; ☐ kabul ediyorum ☐ kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Şahidin:³

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

¹Bu cümle yalnızca bir örnek olup bu cümlede araştırmanın amacının ve gerekiyorsa nasıl yapılacağıının (örneğin psikometrik test mi, öyle ise kaç soru sorulacağı veya kaç ölçekten oluştuğu; ses kaydı, görüntü alımı, gözlem gibi işlemleri mi içerdiği ve ne kadar süreceği gibi) 3 cümleyi geçmeyecek şekilde kısaca anlatılması beklenilmektedir.

²İmza bölümünde ideal olan katılımcının kendisinin imzasının alınmasıdır. Bu durumda onam formunu katılımcı ve araştırmacı imzalar. Katılımcının araştırmaya bireysel olarak katılmayı kabul edip onam formunu imzalamayı istemediği durumlarda şahide ihtiyaç doğar ve bu durumda araştırmacı ve katılımcı yerine şahidin imzalarının olması yeterlidir.

Verilerin yüz yüze iletişim içermeyen; a) İnternet ortamında toplanması durumunda katılımcıların uygulama materyallerine erişebilmesi için, online sistemde sunulan bilgilendirilmiş onam formunu okuyup araştırmaya katılmayı onayladıklarına dair ilgili kutucuğu işaretlemeleri gerekmektedir. Bu işaretleme katılımcıların onam imzaları yerine geçer. Katılımcılar onam formunun sonundaki “araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair” ilgili kutucuğu işaretlemedikleri takdirde onay vermemiş sayılırlar ve bu durumda araştırmaya devam edilmez. b) Telefonla uygulamalarda ise araştırmacı araştırma sorularına geçmeden önce Bilgilendirilmiş Onam Formundaki bilgileri katılımcıya sesli olarak okur. Bu durumda katılımcının sözlü onayı imza yerine geçer. Telefonda bu sözlü onay alınmadığı takdirde uygulamaya geçilmez. Hem İnternet, hem telefon hem de benzeri yüz yüze iletişimin olmadığı ortamlarda yapılan uygulamalarda katılımcı onay vermediği takdirde bir şahidin onayına başvurulmaksızın uygulamaya devam edilmez.

Eğer veriler okullarda, kurumlarda vb. ortamlarda aynı anda birden fazla kişiden grup uygulaması şeklinde toplanacaksa, yine tercihen tüm katılımcıların onam formlarını bireysel olarak imzalamaları istenir. Ancak katılımcı sayısının fazlalığı ve bununla birlikte zamanın kısıtlılığı gibi durumlar söz konusu olduğunda araştırmacı tüm gruba onam formundaki bilgileri tek seferde sözlü olarak okumayı ve bir imza listesi dolaştırarak katılımcıların araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair bu listeye imza atmalarını tercih edebilir. Grup çalışmasında da tercih edilen katılımcının kendisinin imzasıdır, ancak araştırmacının etik kurula tanımlaması gereken ender durumlarda ise şahit, grup adına da imza atabilir. Fakat grup ortamında herkes çalışmaya katılmayı kabul etmeyebilir. Bu durumda sadece araştırmaya katılmayı isteyenlerin çalışmaya alınması ve bu kişiler adına toplu imza alınması gerekmektedir. (Çalışmanızda şahidin imzasını grup adına kullanmak istiyorsanız etik kurula koşullarını açıklamanız gerekmektedir).

³Şahit Kriterleri: Çalışmanın bir üyesi olmayan, araştırmacı tarafından belirlenen ve araştırmanın bulguları üzerinde herhangi bir olumlu/olumsuz etki yaratma olasılığı bulunmayan tarafsız yetişkinlerdir. Katılımcı araştırmaya katılmayı kabul edip onam formunu imzalamayı istemediği durumlarda araştırmacı onam formundaki bilgileri katılımcıya sözlü olarak okur. Katılımcı onayladığını sözlü olarak beyan ederse şahit de bu sözlü onam sürecine yazılı onam formunu imzalamak sureti ile şahitlik ettiğini beyan etmiş olur.

NOT: Araştırmacıdan, onam formunun imza kısmında bulunan ikili seçenekten çalışmasına uygun olan alternatifi yazması ve formda yer alan boşlukları çalışmasına uyarlamak yoluyla onam formuna son halini vermesi ve bu şekliyle formu göndermesi beklenilmektedir.

ETİK KURUL KARARI (EK-3)

Tarih ve Sayı: 16/01/2019-10240

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı :35980450-663.05-
Konu :Şeyma KARAKAYA

Sayın Şeyma KARAKAYA

İlgi :28/12/2018 tarihli, 116686 sayılı yazı

Sorumlu araştırmacılığını üstlendiğiniz 2018/222 dosya numaralı "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Yaşadığı Sorunların Okullaşması Süreçlerine Etkisi ve Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çözüm Önerileri" başlıklı çalışma Kurulumuzun 07.01.2019 tarih 01 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup, karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. N. Tolga SARUÇ
Başkan

EK :
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

16/01/2019 B.İşl. : S.ARIK

Doğrulamak İçin:<http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEAME7ENT>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Süleyman ARIK Dahili : 10689

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü
34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul
Tel : 0212 440 20 89 Faks : 0212 440 20 88
e-posta : sosyalbilimleretikkurul@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

İlgili makama,

İ.Ü. Cerrahpaşa Lisanüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi **Şeyma KARAKAYA** "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Yaşadığı Sorunların Okullaşması Süreçlerine Etkisi ve Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Çözüm Önerileri" başlıklı, 2018/222 dosya numaralı 28.12.2018 tarih ve 116686 sayılı başvurusu ile İ.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurmuştur. 07.01.2019 tarihinde gerçekleştirilen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Gereğini bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile ilişki	Karar	İmza
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ (Başkan)	İktisat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Çiğdem Börke TUNALI (Başkan Yardımcısı)	İktisat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Eray YURTSEVEN (Başkan Yardımcısı)	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU	İlahiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Yasemin IŞIKTAÇ	Hukuk Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Suat GEZGİN	İletişim Fakültesi	E ☐ H ☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	İktisat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Seyhan NİŞEL	İşletme Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selim YAZICI	Siyasal Bilgiler Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Rasim İlker GÖKBULUT	Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Hanife Özlem SERTEL BERK	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Haluk ZÜLFİKAR	İktisat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Enes KABAKCI	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Şerife Sema KARAKELLE	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR YURTDaş	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI (EK-4)

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ ÇOCUKLARIN YAŞADIKLARI SORUNLARIN OKULLAŞMA SÜREÇLERİNE ETKİSİ VE OKUL SOSYAL HİZMETİ BAĞLAMINDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

ORIJINALLIK RAPORU

% 7	% 4	% 1	% 6
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Cumhuriyet University Öğrenci Ödevi	<% 1
2	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<% 1
3	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<% 1
4	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<% 1
5	www.asosjournal.com İnternet Kaynağı	<% 1
6	Submitted to Baskent University Öğrenci Ödevi	<% 1
7	Submitted to Yildirim Beyazıt Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
8	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1

ÖZGEÇMİŞ (EK-5)

Kişisel Bilgiler

Adı	Şeyma	Soyadı	KARAKAYA
Doğ.Yeri	Bakırköy	Doğ.Tar.	27.01.1995
Uyruğu	T.C.	TC Kim No	58741406780
Email	seymakarakaya.sk@gmail.com	Tel	-

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mez. Yılı
Doktora	-	-
Yük.Lis.	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	2020
Lisans	İstanbul Üniversitesi	2017
Lise	Kağıthane İTO Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2013

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	Kurum	Süre (Yıl - Yıl)
1.	Araştırma Görevlisi	İstanbul Medipol Üniversitesi	2019-Devam
2.			-
3.			-

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*	KPDS/ÜDS Puanı	(Diğer) Puanı
İngilizce	İyi	İyi	İyi	-	73,75

*Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
ALES Puanı	-	74,92	-
(Diğer) Puanı	-	-	-

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma becerisi
Microsoft Office Word, PowerPoint, Excel	Çok İyi
SPSS 25.0 Paket Programı	İyi
NVIVO Nitel Veri Analiz Programı	İyi

Yayınları/Tebliğleri/Sertifikalari/Ödülleri:

- Koçak O., Karakaya Ş. ve Ayhan A. (2017). The Usage of Social Media and Its Impact on Disabled People. Social Work International Conference (SWIC) “SOCIAL WORK RESPONSES TO THE NEW REALITIES OF A TURBULENT WORLD” Bucharest, ROMANIA, 3(4) (Özet Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:4283292)
- Karakaya, Ş. (2019). Göçün birbirine karıştırılan özneleri. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü*, (52), 30–31.
- Strategies for Aligning and Assessing Student Learning for Institutional Quality, Öğrenim Çıktılarının Düzenlenmesi ve Geliştirilmesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sertifika, 07.05.2018-10.05.2018 (Uluslararası)

Özel İlgi Alanları (Hobileri): Analog Fotoğraf ve Resim

FOTOĞRAFLAR (EK-6)

